

CAMELIA CIRCA – CHIRILĂ

OCTAVIA POTOCEAN

EPOCI ȘI CURENTE CULTURALE EUROPENE
- O EDUCAȚIE TRANSDISCIPLINARĂ ÎNTR-O ȘCOALĂ ALTFEL -

REFERENT ȘTIINȚIFIC: PROF. LARIȘA CHIȚU

Editura "Școala Vremii"

ARAD, 2012

ISBN 978-973-1793-28-3

O școală altfel

prof. Mircea Potocean,
director C. N. „Moise Nicoară”

Colegiul Național „Moise Nicoară” – un colegiu centenar de prestigiu național și internațional, a cărui dimensiune filosofică e aceea de a oferi elevilor săi o educație completă, ancorată în repere axiologice fundamentale, precum și o pregătire științifică de excelență, care să permită absolvenților o devenire profesională ulterioară realizată la cele mai înalte standarde.

Proiectele transdisciplinare – o manifestare din ce în ce mai firească și mai necesară în cadrul colegiului nostru, începând cu experiențe în cadrul orelor la clasă, lecții ținute în echipă de profesorii colegiului nostru în cadrul materiilor pe care le predau, și proiectele extracurriculare, cu recunoaștere națională și internațională și având aprecierea academicianului Basarab Nicolescu; de asemenea, înființarea în acest an școlar, în cadrul școlii noastre, a unui Centru de aplicații transdisciplinare în educație, coordonat de doamna prof. Mirela Mureșan.

Săptămâna „Școala altfel” – o sintagmă ce descrie activitatea săptămânală a școlii noastre, nu doar în perioada alocată din acest an în cadrul noului plan de școlarizare, însă o săptămână necesară, în cadrul căreia în școala noastră s-au desfășurat peste treizeci de activități diverse și antrenante, unele dintre acestea cu caracter pluri, inter și transdisciplinar.

Având în vedere premisele enunțate mai sus, proiectul transdisciplinar **Epoci și curente culturale europene**, coordonat de doamnele profesoare Camelia Circa – Chirilă și Octavia Potocean, se înscrie firesc în rândul activităților derulate într-o *școală altfel*, în *săptămâna altfel*.

Adresăm mulțumiri partenerilor și colaboratorilor noștri în cadrul acestui proiect, atât personalităților artistice și culturale arădene (artiștii plastici Mihai Takacs și Bogdan Țigan, violoniștii Georgiana și Victor Maria, actorul Zoltan Lovas, regizorul Nicolae – Mihai Brânzeu, creatoarea de modă Oana Șeran, doamna învățătoare Gabriela Moș, profesor de psihopedagogie Anamaria Cristina, scriitorul Cosmin Herman), cât și instituțiilor care ne-au fost alături (Moodle România, Asociația pentru deschideri culturale, Casa Corpului Didactic Arad, Teatrul Clasic „Ioan Slavici ” Arad, Fundația Vanda Study International, Școala Generală „Aron Cotruș”, Liceul de Artă „Sabin Drăgoi” și Galeria Takacs Arad). Datorită lor, acest proiect s-a transformat într-o reușită. Mulțumim pe această cale *Moodle România* pentru realizarea unui site dedicat acestui proiect, care susține întreaga lui derulare (de la intenție, la materialele realizate de elevi și profesori și la galeria foto și video) și Casei Corpului Didactic Arad pentru promovarea și valorizarea proiectului, prin editarea cărții acestuia.

Faptul că toți elevii implicați în acest proiect – de la cei de clasa a II-a, de la Școala Generală „Aron Cotruș” și elevii cu nevoi speciale de la Centrul Școlar, invitați în cadrul proiectului nostru, la elevii noștri din clasa a VI-a A, a IX-a E și a X-a F, organizatori ai proiectului – au devenit o *familie* în care comunicarea autentică, joaca, buna – dispoziție, dar și respectul reciproc au funcționat la parametri ideali ne îndreptățește să apreciem acest proiect drept o manifestare spirituală și intelectuală de excepție.

1. PROIECTUL TRANSDISCIPLINAR *EPOCI ȘI CURENTE CULTURALE EUROPENE – O ABORDARE ALTFEL ÎNTR-O ȘCOALĂ ALTFEL*

a. UN POSIBIL MODEL PLURI -, INTER-, TRANSDISCIPLINAR

**prof. Camelia Circa – Chirilă,
C. N. „Moise Nicoară”**

A accede la cultura Europei de-a lungul epocilor și curenților culturale în manieră transdisciplinară reprezintă un deziderat la care își dau concursul diferitele discipline (literatura română și universală, istoria, geografia, matematica, religia, arta plastică, muzica, teatrul, design-ul vestimentar, etc). Alături de o echipă de profesori, invitați speciali, personalități ale culturii și vieții artistice arădene (pictori, actori, regizori, violoniști), prin metode expozitive și prin ateliere de tip acvariu, alături de colega mea, Octavia Potocean, ne-am propus în coordonarea proiectului abordarea problematicilor concepute într-o manieră cât mai diversă și mai atractivă, stimulând elevii și determinându-i să se apropie cu plăcere de subiectele dezbătute, subiecte cu care se vor reîntâlni la liceu, prezente cu precădere în programa de bacalaureat.

Trebuie însă precizat faptul că proiectul s-a adresat unor grupe diverse de vârste, fiind gândit în spiritul filosofiei Montessori (grup mixt de vârste, deci o deschidere largă din punct de vedere didactic: de la clase primare la clase gimnaziale și liceale, inclusiv copii cu dizabilități).

Astfel, proiectul derulat de (și la) Colegiul Național „Moise Nicoară” Arad în cadrul săptămânii Școala altfel, a beneficiat de parteneri și colaboratori devotați: Asociația pentru deschideri culturale, Moodle România, Teatrul Clasic „Ioan Slavici” Arad, Casa Corpului Didactic Arad, Fundația Vanda Study International, Galeria Takacs Arad, Școala Generală „Aron Cotruș” Arad, Centrul Școlar Arad, Casa de modă Oana Șeran.

S-a urmărit, în primul rând, înțelegerea evoluției culturale și științifice a omului de-a lungul epocilor istorice, formarea unei gândiri integratoare, holistice, de tip transdisciplinar, lectura personalizată și înțelegerea interdisciplinară a textelor abordate,

compararea și adaptarea modelelor existențiale oferite de texte la propria devenire, dezvoltarea unei atitudini pozitive față de cultura și știința europeană, dezvoltarea capacității reflexive, interogative și de gândire critică.

În cadrul activităților propuse, s-au argumentat preferințele estetice, s-a comparat limbajul literaturii cu limbajul altor arte și al altor domenii abordate: artă plastică, artă teatrală, muzică, geografie, istorie, matematică, astronomie, design etc

Conținuturile au fost structurate pe epocile și / curente culturale parcurse :

1. *De la Antichitate la Clasicism sau de la adorarea divinității la autodisciplină*
2. *Romantism și Realism – între rațiune și simțire*
3. *Symbolism, Impresionism, Expresionism – spre ambiguizare și dezechilibru*
4. *Modernism, Avangardism, Neomodernism, Postmodernism – șoc, reacție, parodie, ironie sau dorința de a inova*
5. *Evaluare*

Am ales texte reprezentative pentru epocile studiate și accesibile tuturor vârstelor: Jean de la Fontaine – *Greierele și furnica*, Mihai Eminescu – *Somnoroase păsărele*, Al. Macedonsky – *Valțul rozelor*, G. Apollinaire – *Caligrame*, Cosmin Herman – *Scrisori din Tars*.

Scopul acestui proiect l-a reprezentat, desigur, inițierea în noțiuni de cultură generală specifice epocilor și curentelor prezentate. De asemenea, proiectul este gândit în manieră transdisciplinară, deoarece apelează la mai multe discipline (literatură, educație plastică, muzică, istoria teatrului, design vestimentar, sport, știință), folosește aceleași metode pedagogice, vizând conștientizarea de către copil a locului său în lume, de-a lungul vremii și raportat la timpurile prezente în evoluția artei și a științei, ca ființă culturală.

S-a lucrat pe ateliere, pe activități specifice epocii abordate: *literatură* - lectura unui text din epoca respectivă, identificarea elementelor specifice curentului literar în care se încadrează, producerea unui text ficțional în maniera curentului respectiv; *artă plastică* – ilustrarea textului literar studiat în maniera epocii; *muzică* – audiere muzicală cu exemplificări din epocă, *știință* - date istorice și științifice descoperite cu ajutorul materialelor de învățare senzorială de tip Montessori, *artă teatrală* - punerea în scenă a textului în maniera epocii, etc. Elevii clasei a X-a profil filologie au fost cei care au coordonat aceste ateliere, secondând invitații din cadrul fiecărui atelier: actorul Zoltan Lovas, regizorul Nicolae – Mihai Brânzeu, violoniștii Georgiana și Victor Maria, pictorii

Mihai Takacs și Bogdan Țigan, artista Marcela Alexandrescu, creatoarea de modă Oana Șeran, scriitorul Cosmin Herman, doamna învățătoare Gabriela Moș, profesor de psihopedagogie Anamaria Cristina.

Prezentarea epocilor s-a făcut de către elevii claselor a VI-a prin materiale în format power-point. Materialele au presupus o muncă de cercetare individuală și au fost structurate din punct de vedere istoric, politic, filozofic, religios, artistic, dramatic etc. Muzica, matematica, pictura au presupus prezentarea lucrărilor, a pieselor muzicale, a picturilor celebre, a celor mai cunoscuți matematicieni, muzicieni, pictori din fiecare epocă.

Literatura a oferit prezentarea celor mai cunoscuți scriitori, poeți din fiecare epocă. Dezbaterile textelor literare selectate au fost urmate de transpunerea lor în mici scenete. De asemenea, s-au abordat și alte domenii: sportul și evoluția lui de-a lungul vremii, geografia - evoluția mijloacelor de transport, turismul, arhitectura, modernizarea orașelor, a economiei, a industriei, a agriculturii etc. Biologia, medicina au prezentat evoluția și modernizarea tratamentelor medicale, de la vrăjitorie la operații cu ajutorul calculatorului, astronomia, fizica: de la sapa de lemn la navele cosmice, de la pluta de bărne la nave ultramoderne, evoluția automobilului, a bicicletei. S-a abordat și problema vestimentației: evoluția vestimentației, realizarea paradei de modă cu costume împrumutate de la teatru pentru fiecare epocă sau machetele de costume de epocă ce au fost confecționate de elevi din materiale deosebite, puse la dispoziție de casa de modă colaboratoare.

La sfârșitul activității, toate materialele realizate de elevi, profesori și invitați și toate „lecțiile” filmate au devenit materialul unui soft educațional găzduit de moodle.ro, aceste materiale urmând să fie tipărite de Casa Corpului Didactic Arad într-o broșură de prezentare a întregului proiect.

Ultima zi, cea dedicată evaluării, a cuprins două activități distincte: evaluarea posterelor realizate în cadrul proiectului prin metoda galeriei și completarea unor fișe de evaluare tematice de către elevi.

Un proiect ambițios, care a reușit să adune laolaltă copii, adolescenți, tineri și adulți, ce au vibrat timp de o săptămână în cadrul unei călătorii culturale în timp, ce ne-a responsabilizat, cu

siguranță, asupra vremurilor în care trăim și în care suntem datori să apreciem faptele valoroase de artă și cultură care ne formează ca oameni.

b. Proiectul transdisciplinar –o provocare didactică pentru învățământul de azi

**înv. Moș Gabriela,
Școala Generală “Aron Cotruș”**

*„ Cel mai puternic argument pentru integrarea disciplinelor
este însuși faptul că viața nu este împărțită pe discipline”.*
(J . Moffet)

În noul context al existenței umanității, globalizarea este un fenomen contemporan care s-a conturat atât pe plan socio-economic, geo-politic dar și educațional. Dinamica mediului economic, schimbările de pe piața muncii și avansul tehnologic implică schimbări în profilul uman cerut de noua societate a învățării. Modernizarea învățământului și depășirea crizei din educație (Anton Ilica, *O pedagogie modernă*, 2008) presupun depășirea modelului tradițional și abordarea modelului centrat pe elev. Un învățământ în care accentul se pune pe informare și nu pe formare și care crează ierarhii trebuie înlocuit cu unul care să asigure formarea de competențe și de oameni capabili să învețe pe tot parcursul vieții. În ultimele decenii, cercetarea psihopedagogică a sugerat tot mai multe căi și strategii de ameliorare a procesului instructiv-educativ cu intenția de a veni în sprijinul practicienilor.

Astfel, își croiește drum o nouă didactică, a metodelor activ-participative, în care elevul este subiect al cunoașterii și al acțiunii. Procesul didactic își mută accentul de la *ce facem?* la *cum facem?*, vizând formarea unui om capabil să se adapteze la provocările viitorului printr-o formare continuă. Un dascăl sau un practician deschis spre viitor, creativ și preocupat mereu de nou va ține cont de aceste tendințe și va face „reformă” la el, în clasă pentru că în viață nu avem o disciplină dominantă ci o realitate socio-economică și culturală foarte complexă care nu poate

fi cunoscută decât printr-o abordare holistă și interdisciplinară. Această abordare a învățării aduce o nouă viziune asupra lumii, depășind rețeta disciplinară și presupune:

- O educație centrată pe nevoile elevului;
- Stimularea și valorificarea inteligențelor specifice;
- O învățare centrată pe competențe, atitudini, valori;
- Strategii moderne de învățare și evaluare, mai eficiente, care reușesc să creeze legătura între știință și practică;
- Colaborarea în echipă, comunicare eficientă, responsabilitate, gândire complexă și critică;
- Elevul participă activ la propria formare;
- O puternică flexibilizare a timpului de lucru, de la oră și lecție la proiecte și blocuri de timp (block shedding).

În întreaga lume problemele educaționale sunt numeroase și impun schimbarea punctelor de vedere privind curriculum precum și definirea unei noi filozofii a educației. Și în învățământul românesc se urmărește compatibilizarea procesului de învățământ cu reperele europene prin:

- Realizarea unei abordări multi-, inter- și transdisciplinare a conținuturilor prin demersuri didactice de armonizare, corelare și fuziune a lor;
- Învățarea bazată pe strategii activ-participative;
- Focalizarea activităților pe situații de învățare;
- Selectarea și organizarea obiectivelor și a conținuturilor într-un mod flexibil, adaptate la interesele și aptitudinile elevului, dar și la realitatea cotidiană;
- Predarea integrată a disciplinelor școlare și integrarea școlii în comunitatea locală;

Oare poate învățământul tradițional să susțină aceste deziderate? Cred că rezolvarea acestei probleme nu rezidă numai în schimbări de curriculum, ci mai ales în schimbări referitoare la implementarea lui. Iar cheia succesului se află la dascăl, la modul în care el proiectează, organizează și realizează demersul didactic, dincolo de discipline, printr-o abordare transdisciplinară a învățării. Parcurgerea unui curriculum integrat poate fi mai aproape de nevoile omului contemporan.

Nivelurile integrării curriculare se referă la: multidisciplinaritate (sau pluridisciplinaritate), interdisciplinaritate și transdisciplinaritate. În literatura de specialitate, conceptele de multidisciplinaritate și pluridisciplinaritate sunt tratate ca sinonime.

Monodisciplinaritatea

Monodisciplinaritatea sau intradisciplinaritatea presupune abordarea unui proiect sau rezolvarea unei probleme limitându-se la datele unei discipline. Deși promovează supremația disciplinelor, elemente de integrare pot apărea și la acest nivel:

- inserția unui fragment în structura disciplinei cu scopul de a clarifica problema investigată;
- armonizarea unor conținuturi independente din interiorul disciplinei pentru a permite o mai bună rezolvare a problemei.

Acest model de integrare la nivelul disciplinei are și el o serie de avantaje privind creșterea eficienței învățării prin centrarea pe facilitarea procesului de învățare, prin îmbogățirea activităților de învățare și stimularea realizării legăturii între conținuturi.

Multidisciplinaritatea (pluridisciplinaritatea)

Reprezintă o formă mai puțin dezvoltată a transferurilor disciplinare care se realizează de cele mai multe ori prin juxtapunerea anumitor cunoștințe din mai multe domenii în scopul reliefării aspectelor comune ale acestora. În general, multidisciplinaritatea se referă la situația în care o temă este supusă analizei din perspectiva mai multor discipline, procesul referindu-se în special la nivelul conținuturilor învățării, cu focalizare pe realizarea unor conexiuni între

cunoștințe, prin utilizarea unor strategii didactice de predare-învățare tematică. Astfel ,fiecare obiect de studiu contribuie la clarificarea temei investigate.

În acest context ,procese de integrare vizează mai mult conținuturile și cunoștințele. „Fiecare disciplină rămâne puternică și autonomă, dar sunt încurajate corelațiile dintre diverse câmpuri ale cunoașterii”¹ cu scopul de a spori înțelegerea conținuturilor. Poate fi o abordare tematică la care participă mai mulți specialiști. Există și la acest nivel de integrare curriculară unele avantaje: se stimulează realizarea de planificări corelate, facilitează realizarea de conexiuni între conținuturile disciplinelor și contribuie la o mai bună înțelegere a temelor sau a problemelor.

Interdisciplinaritatea

„Interdisciplinaritatea este o formă a cooperării între discipline diferite cu privire la o problematică a cărei complexitate nu poate fi surprinsă decât printr-o convergență și o combinație prudentă a mai multor puncte de vedere .”² Acest tip de abordare a curriculumului presupune o intersectare „teritorială” a diferitelor discipline , căutându-se teme comune care să ducă la o învățare mai eficientă, la realizarea obiectivelor la un nivel mai înalt. La nivelul interdisciplinarității centrarea se face pe competențe nu pe conținut, ideea de bază constând în utilizarea aparatului metodologic al mai multor discipline care intră în interacțiune și transfer pentru a examina /elucida o problemă și pentru a dezvolta competențe integrate. Odată dezvoltate ,aceste competențe pot fi transferate/folosite și în alte contexte, fie disciplinare, fie chiar în contexte din viața cotidiană.

În lucrarea sa *Învățarea integrată*(2008) L.Ciolan stabilește tipuri de Interdisciplinaritate, în funcție de scopul integrării și domeniul în care se manifestă integrarea:

Interdisciplinaritate științifică-cu trimitere la cercetarea între disciplinele științifice pentru a acoperi unele „pete” pe fundament științific;

Interdisciplinaritatea pedagogică-cu trimitere la organizarea și derularea activităților de învățare , a utilizării strategiilor didactice în jurul unor competențe integrate, folosind resursele mai multor discipline;

Interdisciplinaritatea instrumentală-cu trimitere la un suport pragmatic care face apel la cunoștințe și competențe direct aplicabile pentru rezolvarea unor probleme concrete la nivel social - profesionale.

Activitățile interdisciplinare au un puternic caracter formativ. Încurajează colaborarea între specialiștii din diferite domenii facilitând dezvoltarea cercetării, încurajează utilizarea metodelor activ-participative, procesul de instruire este centrat pe învățare, pe elev, se realizează astfel o învățare durabilă, cu relevanță în formarea unor competențe în raport cu nevoile sociale, personale și profesionale.

Transdisciplinaritatea

Termenul de transdisciplinaritate a apărut acum trei decenii la trei cercetători: J. Piaget, Edgar Morin și Eric Jantsch și, „exprima necesitatea depășirii limitelor disciplinelor”³. Nicolescu Basarab ,academician român a dezvoltat această idee elaborând o nouă teorie care acum devine practică. Ideea susține stabilirea unor legături între „fapte, oameni ,culturi, religii, discipline, tot ceea ce unește, ceea ce traversează diverse zone ale domeniului cunoașterii și ceea ce este dincolo de toate domeniile cunoașterii.”⁴ Ca finalitate are în vedere înțelegerea omului în

¹ Ciolan, L., „Învățământul primar”, 1999, pag. 15

² Ciolan, L., „Învățământul primar”, 1999, pag. 16

³ Nicolescu, B., „Transdisciplinaritatea-o nouă viziune asupra lumii”, www.saecum.ro

⁴ Ibidem

totalitatea lui. Pe plan universal ea oferă de fapt un dialog între culturi, religii, națiuni , de la care nu poate lipsi iubirea , susține într-un interviu academicianul B. Nicolescu. Pe plan educațional conceptul reflectă o inteligență lărgită ,cuprinzând trei parametri:inteligența analitică, cea emotivă și inteligența corpului.

„Este gradul cel mai elevat de integrare a curriculumului, mergând până la fuziune.”⁵ Această fuziune între discipline conduce la dezvoltarea unor proiecte integrate sau la conceperea unor programe de cercetare. Fiind atât de complexă și pentru că le înglobează pe celelalte, a fost ridicată la rangul de „noua viziune asupra lumii”, care poate să înțeleagă și să soluționeze multiplele provocări ale lumii de azi. Presupune abordarea integrată a curriculumului prin care centrarea nu se face pe discipline ci pe demersuri intelectuale care transcend disciplinele furnizând situații de învățare.

Transdisciplinaritatea se axează pe problemele cotidiene, cu focalizare pe identificarea de soluții, rezolvarea de probleme ale lumii reale, în scopul dezvoltării competențelor pentru viață.Nevoile, interesele și procesele de cunoaștere ale copiilor sunt plasate în centrul experiențelor de învățare. Elevii devin mai responsabili față de propria formare, participând direct la procesul instructiv-educativ care , în acest caz se structurează pe problemele lumii contemporane.

În plan curricular Luis D'Hainault (1986) face distincție între transdisciplinaritatea instrumentală și cea comportamentală:

- prima este orientată mai mult spre rezolvarea de probleme, furnizând metode și tehnici de muncă intelectuală transferabile în funcție de situație;
- a doua se centrează mai mult pe activitatea celui care învață, ajutându-l pe elev să-și organizeze demersul de învățare, fiind permanent într-o strânsă legătură cu situațiile de viață .

Un inventar al avantajelor abordării transdisciplinare ar cuprinde următoarele argumente:

- Îi ajută pe elevi să-și dezvăluie și să-și pună în valoare priceperile și deprinderile;
- Oferă o bază integrată pentru cunoștințe, asigurând astfel reconfigurarea datelor, a informațiilor;
- Încurajează învățarea în profunzime și extinderea ariei de experimentare;
- Promovează colaborarea atât între profesor și elev ,cât și între elev-elev;
- Cultivă colaborarea și comunicarea nu competiția;
- Învățarea devine un proiect personal al elevului îndrumat ,orientat, animat de către învățător, care devine managerul unor situații de învățare;
- Elevul este subiect al educației, având un rol activ: cercetează, explorează, creează, organizează, planifică, argumentează, prelucrează informația, colaborează;
- Valorifică experiența de viață a elevului în formarea de abilități și competențe;
- Creează conexiuni între discipline, evitându-se rigiditatea și unilateralitatea în gândire;
- Au valoare diagnostică și o finalitate concretă, practică;
- Implică specialiști, comunitatea, părinți, alte cadre didactice, oferind școlii oportunitatea de deschidere către mediul social și cultural al comunității.

Printr-o abordare integrată a curriculumului elevul se deprinde de timpuriu cu strategia cercetării, își însușește metode de muncă similare celor științifice, învață să creeze o situație problemă, să emită ipoteze asupra cauzelor și relațiilor în curs de investigație , să facă prognosticuri asupra rezultatelor posibile, să examineze și să mediteze, să formuleze idei și să exprime puncte diferite de vedere. Indiferent de nivelul de integrare , proiectarea integrată este

⁵ Cucos, C, „Pedagogie”, 2002, Polirom, Iași, pag.124

un proces dinamic, cu o viziune holistă și constructivistă asupra celui care învață și asupra lumii înconjurătoare.

Abordarea unui proiect transdisciplinar necesită o traiectorie care nu pornește de la discipline ci de la teme, probleme, situații (care nu aparțin unui obiect de studiu) cotidiene sau competențe pe care vrem să le dezvoltăm la elevi. Temele sau proiectele transdisciplinare trec de rigiditatea excesivă a disciplinelor și aduc învățarea cu întregul ei proces spre realitatea cotidiană. Dezvoltate după regulile unui proiect, ele acoperă un spectru larg de situații din viața de zi cu zi. Oferă o modalitate logică și flexibilă de predare interdisciplinară, integrează conceptele mai multor obiecte de studiu, încurajează explorarea unor probleme cotidiene și rezolvarea lor prin activitate interactivă, creativă și constructivistă, implicând elevii în propria formare. Instruirea tematică transdisciplinară angajează copiii în explorare, le oferă oportunități de lectură și scriere și șansa de a face alegeri între *ce învață* și *cum învață*. Acest mod de instruire este de fapt asemănător caracterului integrat al vieții, al lumii în care trăim.

Utilizarea temelor integrate fundamentează învățarea pe realitatea înconjurătoare, favorizează viziunea globală, transferul de cunoștințe în contexte diverse. Disciplinele de învățământ nu sunt valorificate ca scop în sine, ci ca furnizoare de situații și experiențe de învățare. Acest tip de învățare se realizează mai mult în învățământul preșcolar și primar, unde dascălii sunt mai deschiși spre nou și diversitate. În ciclul gimnazial și liceal există o oarecare reticență și rigiditate didactică față de abordarea proiectelor transdisciplinare, cu toate că ar fi mai eficientă și mult mai atractivă pentru elevi.

Pași în proiectarea transdisciplinară

Chiar dacă în sistemul educațional din România proiectarea temelor integrate este o noutate, există deja o literatură de specialitate care oferă câteva repere privind etapele care trebuie parcursă în proiectarea, dezvoltarea și implementarea unei teme transdisciplinare :

1. Identificarea/selectarea temei

Primul pas este acela al identificării unei probleme care să poată fi tratată într-o manieră integrată. Tema va servi drept cadru al organizării unor activități de învățare, apropiată de viața reală și prin care se urmărește formarea unor competențe transversale, a unor valori și atitudini. În parcurgerea cu succes a acestei etape cadrul didactic va lua în considerare următoarele sugestii:

- Elevii să fie încurajați să se implice în selectarea temei;
- Tema trebuie să reflecte interesele grupului;
- Să fie suficient de generoasă pentru a permite dezvoltarea unor activități de învățare diverse pentru a se atinge obiectivul propus;
- Tema să facă apel la experiențele, cunoștințele anterioare ale elevilor;
- Tema să fie relevantă pentru viața de zi cu zi a elevilor;
- Elevii au suficiente achiziții anterioare necesare abordării temei;
- Se va asigura că dispune de materialele necesare;
- Tema aleasă poate fi parcursă în timpul pe care îl are la dispoziție.

2. Realizarea unei imagini globale asupra temei

Etapa aceasta presupune formarea unei vederi de ansamblu asupra temei din perspectiva câmpurilor disciplinare și a conexiunilor/transferurilor de cunoștințe pe care le poate pune la dispoziție fiecare disciplină. Și în această etapă pot fi implicați elevii, dar ea necesită și contribuția cadrelor didactice implicate în proiect (la clasele mari). Faptele, informațiile, subiectele, persoanele implicate în studiu pot fi organizate într-o „hartă conceptuală” a temei în discuție. În acest moment se poate face și un exercițiu de brainstorming cu elevii în vederea identificării și listării ideilor și conceptelor care sunt în relație cu tema aleasă.

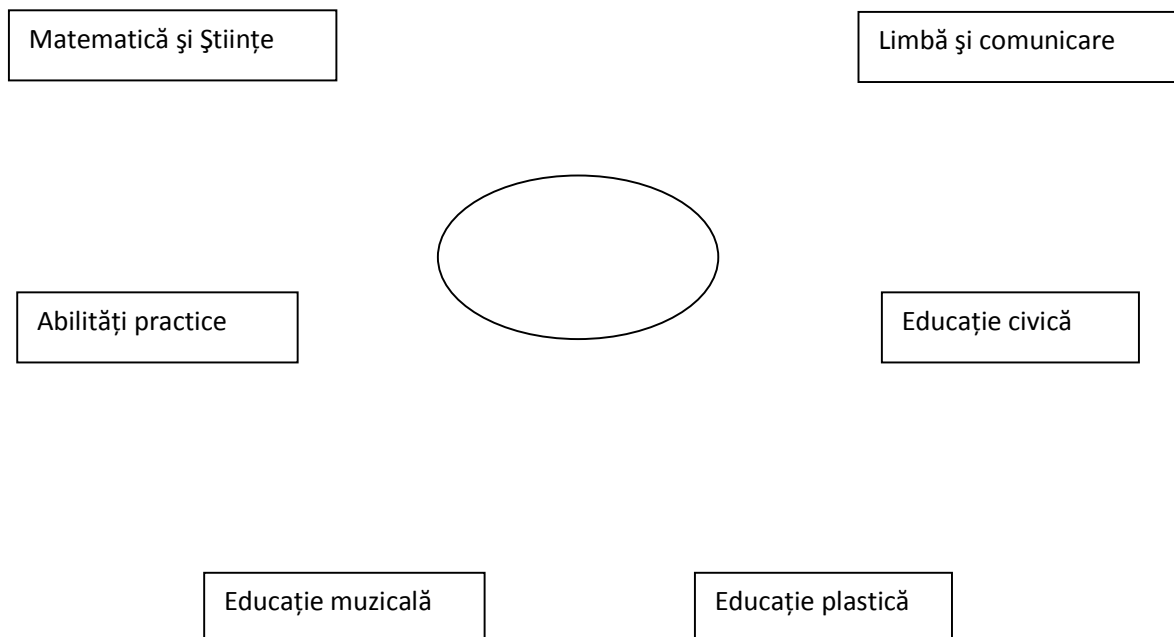

Figura 1. Harta conceptuală a unui proiect transdisciplinar

Pentru a se stabili structura unei teme se poate folosi un set de întrebări ajutătoare sau tematice care să valorifice elemente din curriculum –nucleu, experiența unor cadre didactice, specialiști, părinți, resursele școlii.

3. Definirea obiectivelor

În abordarea temelor integrate accentul nu cade pe asimilarea de cunoștințe sau pe exersarea de abilități, ci pe aplicarea cunoștințelor și capacităților în situații noi de învățare. Scopul organizării unui astfel de demers didactic este conștientizarea elevilor că priceperile, deprinderile, cunoștințele pe care le dobândesc pot fi combinate în vederea soluționării unei probleme sau al realizării unei sarcini. Sunt importante competențele transversale, atitudinile și valorile care se formează pentru că ele vor constitui premise ale succesului elevilor în viitor.

4. Planificarea timpului

Timpul este o resursă importantă de care depinde în mare măsură reușita activității. Având în vedere constrângerea care există datorită planului de învățământ cadrul didactic va trebui să găsească echilibrul între timpul necesar estimat pentru completarea activităților și timpul disponibil la nivelul școlii. Unele teme se pot realiza pe parcursul unei zile, altele într-o oră sau altele necesită un timp mai îndelungat (săptămâni, semestru). De aceea e necesară planificarea în avans a temelor integrate pentru o cât mai mare flexibilitate a schemelor orare la nivel instituțional.

5. Colectarea resurselor necesare

Împreună cu echipa de proiect (inclusiv sugestiile elevilor) se caută surse care oferă informațiile și materialele necesare:

- literatură scrisă (cărți, atlase, culegeri, articole),
- resurse audio-vizuale (planșe, casete, CD-uri, fotografii, imagini);
- mass-media și internet (articole și imagini din reviste, ziare, emisiuni radio-TV, site-uri internet);

- obiecte sugestive pentru tema aleasă;
- materiale promoționale editate de diverse instituții cu scopul diseminării unor informații sau al promovării unor activități;
- resursa umană (cadre didactice, părinți cadre medicale, reprezentanți ai unor instituții publice, specialiști din diverse domenii);
- note de teren, rezultate în urma unor investigații făcute de elevi (este indicat ca o parte din activitate să se desfășoare în afara clasei, implicându-i astfel pe elevi în investigare, anchetare, muncă de teren).

6. Planificarea și desfășurarea activității

În planificarea și desfășurarea activității dascălul este managerul situațiilor de învățare și va trebui , folosindu-și creativitatea și tactul pedagogic să creeze un mediu cu o largă varietate de stimuli pentru a face învățarea interesantă, atractivă și stimulativă. Va trebui să găsească metode și procedee active, care să situeze elevul în miezul acțiunii, rezervându-i un rol activ și principal , care să stimuleze colaborarea și comunicarea și implicarea tuturor elevilor (atât fizic cât și mental) în funcție de posibilitățile și aptitudinile fiecăruia. Reflecția și schimbul de idei despre ceea ce s-a învățat trebuie să se realizeze pe tot parcursul activității.

7. Evaluarea finală a temei

Este recomandat ca finalul unei astfel de activități să fie organizat sub forma unui eveniment deosebit, cu audiență ,care să le dea posibilitatea elevilor să realizeze un scurt feed-back al etapelor parcurse , să inventarieze produsele realizate și să le prezinte grupului de participanți(expoziție cu desene, fotografii, produse), serbare,dramatizare, prezentare audio-video, postere, mini-documentare, dezbateri. Aceste activități culminante au impact emoțional semnificativ și sunt benefice pentru elevi deoarece le stimulează motivația pentru performanță și dorința de implicare și în alte proiecte viitoare, asigură un schimb de produse, idei și experiență între grupuri de elevi și le dă ocazia de se mândri cu ceea ce au realizat.

Între metodele și tehnicile de evaluare cele mai des utilizate sunt: portofoliul, proiectul final, jurnalul (personal zilnic/săptămânal al elevilor și al dascălului), desene, filmulețe, albume, postere, autoevaluarea, investigația.

Evaluarea finală este susținută de evaluările realizate de-a lungul procesului (evaluarea diagnostică sau inițială, evaluarea formativă sau continuă și evaluarea sumativă sau finală) și de monitorizarea permanentă a activităților desfășurate. Pentru a fi efectivă și autentică ea trebuie să fie un proces continuu, o parte integrantă a învățării, în măsură să le ofere elevilor și profesorilor oportunități de reflecție și de perfecționare continuă.

Proiectul, într-o formă sintetică, este o metodă globală cu caracter interdisciplinar. Este inspirat din două principii și anume, că viața este o continuă acțiune și din principiul învățării prin acțiune practică, cu finalitate reală (learning by doing), care-i garantează și o motivație ridicată.

În „pedagogia proiectivă”, proiectul este înțeles ca o temă de acțiune- cercetare care are un scop bine precizat, ce se realizează prin îmbinarea teoriei cu practica. Astfel, se dovedește a fi și o variantă a metodei învățării prin descoperire. „Adevăratul proiect pune subiectul într-o situație autentică de cercetare și acțiune, declanșează o efervescență pe plan mintal, invită la căutare, iar execuția proiectului întărește spiritul de răspundere proprie, apropie elevul de lumea complexă cu care se întâlnește în viață, contribuie la maturizarea gândirii.”⁶ Angajarea elevilor în proiecte încă din clasele primare le dă mai multă încredere în capacitatea lor de lucru independent ,de a-și cultiva gândirea proiectivă, de a se deprinde cu munca de cercetare, îi învață

⁶ Cerghit, I, „Metode de învățământ”, 2006, Polirom , Iași, pag.255

să creeze situații problemă, să emită ipoteze, să mediteze și să formuleze idei sau să-și exprime puncte de vedere, să organizeze și să planifice acțiunile și sarcinile de muncă, să lucreze în echipă și să fie mai responsabili și disciplinați. Această metodă (care de obicei se folosește în combinație cu alte metode pentru a acoperi realizarea tuturor sarcinilor) este o oportunitate pentru elevi în testarea capacităților intelectuale, a aptitudinilor creatoare, a calităților de lider și de buni organizatori, a spiritului de echipă și de cooperare. Mulți dintre ei reușesc prin aceste activități să-și depășească timiditatea și alții să-și controleze comportamentul negativ.

Proiectele pornesc de la teme de interes comun stabilite de membrii grupului în baza unei colaborări cu dascălul și presupun un demers integrat în care fiecare poate contribui și experimenta succesul pentru că :

- Elevii sunt puși în situații reale de viață, de practică, sporind astfel motivația pentru învățare;
- Oferă oportunități de abordare interdisciplinară a problemei;
- Facilitează munca în echipă și învățarea prin cooperare;
- Dezvoltă capacitățile de investigare și sistematizare a cunoștințelor;
- Stimulează autonomia, responsabilitatea, perseverența, creativitatea, cooperarea;
- Facilitează utilizarea unor metode active de învățare și a metodelor alternative de evaluare;
- Oferă fiecărui elev posibilitatea de a se implica și de a contribui la realizarea activităților și a produsului final;
- Din punct de vedere prognostic dezvăluie posibile aptitudini organizatorice, manageriale, științifice și tehnice;
- Dascălul, prezent mereu din umbră, îndrumă pas cu pas demersul didactic, cooperează cu elevii și nu se substituie activității acestora. Lui îi revine rolul de consultant sau de for de avizare și sancționare a rezultatelor parțiale și finale. Există diferențe semnificative între învățarea în modelul tradițional, disciplinar și cea bazată pe proiecte (L. Ciolan, 2008) :

Instruirea sistematică	Învățarea bazată pe proiect
Accentul cade pe <i>achiziția</i> de cunoștințe, priceperi, deprinderi.	Accentul cade pe <i>aplicarea</i> în practică a cunoștințelor și deprinderilor.
Dascălul <i>dirijează</i> activitățile elevilor.	Dascălul <i>coordonează / ghidează</i> activitățile elevilor.
Elevii urmează instrucțiuni.	Elevii <i>aleg</i> metode de învățare
Motivația este extrinsecă: elevul învață pentru că <i>trebuie</i> .	Motivația este intrinsecă: elevul învață pentru că <i>îi place și e interesant</i> .
Profesorul încearcă mai mult să <i>remedieze</i> lipsurile pe care le au elevii.	Profesorul încearcă să <i>construiască</i> folosind ceea ce știe elevii.
Elevii sunt prea dependenți de profesor.	Elevii sunt implicați și responsabili în propria învățare.

Săptămâna altfel

*„Consideră copilul ca o făclie pe care să o aprinzi astfel încât mai târziu să lumineze cu lumină proprie.”
(Plutarh)*

S-au reunit patru cicluri de învățământ (preșcolar, primar, gimnazial și liceal) pentru a da viață acestui proiect transdisciplinar : „Epoci și curente culturale europene”. Ideea a fost nu numai generoasă dar și bine-venită pentru activitățile din „Săptămâna altfel”. Este vorba despre

un proiect amplu, bine gândit și organizat de d-nele profesoare Circa Chirilă Camelia și Potocean Octavia de la liceul –gazdă „Moise Nicoară” cu colaborarea mai multor școli și instituții culturale arădene .

În cadrul acestui proiect patru generații de elevi s-au întâlnit pe parcursul săptămânii , au învățat împreună, au colaborat și s-au ajutat unii pe alții pentru o finalitate reușită a muncii lor de zi cu zi. Pentru clasa a II-a tema proiectului poate părea prea derulate sesiunile de prezentare,

îndrăzneță, dar modul în care au fost organizate și workshopurile și mai ales colaborarea și spiritul de echipă care s-a încheiat între toți participanții pe parcursul fiecărei zile a făcut ca și pentru cei mici proiectul să fie atractiv, plăcut, motivant, creativ, accesibil, posibil de realizat.

Fiecare început al zilei a debutat cu o sesiune de informare (prezentări expozitive și interactive) despre o perioadă istorică a culturii europene, acoperind mai multe domenii: literatură, pictură, muzică, știință, tehnică, modă. Cei care le-au prezentat au fost colegii mai mari din clasele a VI-a și a X-a. Astfel, cei mici au intrat în universul vast al culturii europene , începând cu antichitatea și terminând cu epoca modernă.

Au fost cuceriti de bogăția și complexitatea realizărilor umane de-a lungul timpului: operele de artă ale pictorilor celebri, ale muzicienilor, operele literare, cuceririle științei și tehnicii, dezvoltarea civilizației umane, cunoștințe care le-a stimulat elevilor dorința de cunoaștere, de motivare și implicare în activitățile proiectului.

După fiecare sesiune de prezentare elevii s-au implicat cu entuziasm, bucurie și cu multă plăcere în activitățile atelierelor simultane (muzică, pictură, literatură, teatru, design vestimentar, sport). A fost benefică pentru cei mici colaborarea cu elevii mai mari care i-au ghidat, sfătuit, susținut munca și efortul pentru a realiza la fiecare atelier produsele finale. Situațiile aplicativ-educative create prin activitățile propuse la ateliere le-a stimulat creativitatea, imaginația, spiritul de colaborare și comunicare. Zi de zi, umăr la umăr, mici și mari au creat în cadrul acestui proiect o mică comunitate, o familie care cu entuziasm, dăruire și pricepere a muncit pe tot parcursul proiectului. Un sprijin deosebit l-au avut copiii din partea specialiștilor -invitați care i-au îndrumat la fiecare atelier: actori, regizori, pictori, muzicieni, artiști.

Fiecare atelier a fost pentru elevi o provocare dar și o oportunitate de a-și manifesta priceperea, talentul, de a-și exprima creativitatea și de a pune în practică cunoștințele pe care și le-au însușit. La atelierele de design vestimentar, familiarizați cu costumele de epocă, elevii au încercat să creeze și ei modele de haine, machete de costume conform celor vizualizate. În cadrul atelierului de artă plastică au descoperit alături de pictorii Mihai Takacs și Bogdan Țigan o varietate de tehnici și elemente de limbaj plastic specifice fiecărei epoci culturale pe care s-au străduit să le utilizeze și ei în compozițiile lor. Atelierul de muzică le-a oferit nu numai povestioare și scurte istorioare despre compozitori celebri, dar și fondul muzical necesar pentru a scrie texte scurte, tematice (în maniera curentului literar abordat) și pentru a desena.

În cadrul atelierului de știință elevii au folosit materiale și metode de învățare Montessori (puzzle-uri tematice- globul pământesc, frunze, copaci, elemente de construcție, au gustat suc și gem de trandafiri). Ele sunt special concepute pentru a fi ușor de utilizat de către copii și cu eficiență maximă. Materialele senzoriale Montessori au definită câte o calitate: formă, culoare, miros, sunet, textură, mărime, gust, oferind astfel copiilor senzații, detalii asupra unui concept abstract „așezat” în formă concretă. Ele atrag ușor interesul copiilor spre cunoașterea și descoperirea sistematică a lumii înconjurătoare. Utilizate corect și repetat aceste materiale ajută la o bună înțelegere a unui singur concept. De asemenea, materialele sunt autocorectoare. Dacă elevul a omis o piesă sau nu a așezat-o la locul potrivit el percepe greșeala și se corectează singur, dezvoltându-și astfel încrederea în sine, gândirea, dar mai ales

va fi mulțumit că a reușit singur să ducă la bun sfârșit sarcina de lucru. Putem considera că activitățile s-au desfășurat în spiritul pedagogiei Montessori. Copiii au avut ocazia ca în cele trei ore de activități zilnice să experimenteze sunete, voci, imagini, gusturi, senzații. Pentru că tot ce

ne înconjoară și se întâmplă în viața noastră de zi cu zi înseamnă: culoare, simțuri, emoții, formă, mărime.

Atelierul de teatru i-a pus pe elevi în situații neașteptate de acțiune și joc în același timp. Împreună cu actorii invitați, de la mic la mare, copiii au făcut exerciții de actorie pe o anumită temă, pantomimă (pantomimă de grup – 3 momente ale evoluției unui animal: omidă, cocon, future) și au prezentat un scurt moment artistic cu piesa „Primăvara”.

Roadele muncii, de la fiecare atelier

au fost expuse pe curente culturale la sfârșitul fiecărei zile de muncă. Astfel, fiecare copil și-a regăsit tot efortul depus pe parcursul proiectului într-o expoziție. Un rol important și cu impact semnificativ l-a avut și evaluarea proiectului. Am fost plăcut surprinsă și impresionată în același timp să constat că elevii de clasa a II-a s-au descurcat bine la completarea fișelor de feed-back pentru fiecare atelier. Deci, nimic nu a fost în zadar! Și-au admirat cu multă mândrie produsele expuse, au răspuns prompt și corect la multe întrebări și s-au bucurat că în această săptămână au făcut parte dintr-o familie nouă, unde au învățat, s-au jucat și au muncit alături de prieteni mai mari și de invitați speciali. Pentru ei, săptămâna aceasta a fost cu adevărataltfel”.

Concluzii

*„Toată taina unei lecții bune stă în căldura sufletului .
Trebuie să zbârnâie sufletul dascălului
ca să răsunе strunele din sufletul școlarului.”
(G.C. Longinescu)*

În urma analizei și interpretării rezultatelor, se desprind câteva concluzii. Demersul didactic transdisciplinar pune accentul pe conștientizare, cooperare, gândire critică, adaptarea la

colectivitate și interpretarea lumii înconjurătoare. Finalitatea lui este înțelegerea lumii prezente cu mulțimea conexiunilor ei.

În activitățile transdisciplinare propuse pe parcursul fiecărei zile de lucru, învățarea a devenit un proiect personal al fiecărui elev, îndrumat, orientat, animat de către dascăl, care este managerul situațiilor de învățare. S-a reușit astfel să se valorizeze experiența cotidiană a fiecărui elev, să se creeze condiții pentru ca fiecare să învețe în ritm propriu apreciindu-se

progresul fiecăruia, să se adapteze activitățile la nivelul și specificul vârstei. Școala a fost și ea mai aproape de comunitate prin implicarea unor specialiști, personalități culturale și organizații în desfășurarea demersului didactic.

O astfel de abordare integrată a procesului instructiv-educativ dă copiilor posibilitatea de a-și folosi gândirea creativă, plină de ingeniozitate, de a cerceta și găsi rezolvări la situații-problemă folosind experiența de viață, cunoștințele și capacitățile dobândite la toate disciplinele. Ei învață să învețe, să caute, să adune informația, apoi s-o acceseze și s-o gestioneze. Elevii văd astfel legăturile care există între discipline dar și legăturile acestora cu viața.

Activitățile transdisciplinare îi ajută să se cunoască și să se autoevalueze, să comunice eficient și să colaboreze pentru a elabora soluții. Ele oferă și cadrul adecvat pentru valorificarea inteligenței dominante a fiecărui copil.

Se promovează cooperarea, copiii sunt încurajați să-și stabilească roluri în grup, să lucreze pe rând la ceea ce simt că se pricep, să împartă materiale, să se asculte reciproc, să-și împărtășească opinii și să se ajute unii pe alții.

Organizarea demersului didactic în cadrul acestui proiect transdisciplinar a fost și pentru mine, ca dascăl o experiență de învățare și formare care nu se cristalizează în teorii, ci într-un spirit sau o alternativă personală de a aborda curriculumul la clasă. Disciplinele au în spatele lor didactici, dar în prelucrarea didactică a curriculumului cred că accentul trebuie pus pe alternativă, pe modelare. Fiecare dascăl își aduce aportul personal asumat la îmbunătățirea calitativă a procesului didactic pe care îl „trăiește” ca pe un rol într-o piesă de teatru.

Este nevoie de o nouă concepție și orientare privind proiectarea și dezvoltarea curriculumului, care să se intersecteze cu problemele actuale ale societății și ale generațiilor de copii și adolescenți. Este nevoie de o generație viitoare **educată**. Adolescenții de azi își construiesc o lume nouă în care constrângerea, rigiditatea, autoritatea nu mai sunt acceptate, nu

mai pot să conspire. E o lume cu un alt sistem de valori etice, postmoderniste, de construirea căreia și noi, dascălii suntem responsabili.

Transdisciplinaritatea poate fi o șansă a învățământului românesc, care să aducă un plus de valoare și deschidere către un curriculum integrat. Există mulți dascăli pasionați de munca lor care doresc să aducă un suflu nou în învățământul românesc. La clasele primare, datorită faptului că majoritatea disciplinelor se predau de către un singur cadru

didactic realizarea unei învățări integrate se poate face mai ușor. Învățătorul, cu puțină creativitate și măiestrie pedagogică poate să regândească modul de predare și să orienteze activitatea de învățare din perspectiva integrativă. El are permanent grijă ca faptele, atitudinile și vorbele lui să-și găsească ecou în mintea și în sufletul elevilor săi. Și dacă „modelele se topesc în generații”, fie ca truda dascălului de azi să lumineze chipul oamenilor de mâine.

Bibliografie:

- Cerghit, Ioan, „Metode de învățământ”, 2006, Polirom, Iași, pag.255
 Ciolan, Lucian, „Învățarea integrată.Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar, 2008, Polirom, Iași
 Cucuș, Constantin, „Pedagogie”, 2002, Polirom, Iași, pag.124
 D’Hainault, Luis, „Programe de învățământ și educație permanentă”, 1981, E.D.P. ,București
 Ilica, Anton, „O pedagogie modernă”, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2008, Arad
 Nicolescu, Basarab, Transdisciplinaritatea. Manifest”, 1999, Polirom, Iași
 Nicolescu, B, „Transdisciplinaritatea-o nouă viziune asupra lumii”, www.saecum.ro
 *** „Învățământul primar”, 1999, Editura Discipol, București
www.materialemontessori.ro

Anexă – opinii copii

La liceul „Moise Nicoară”

Preda Ion Radu
Clasa a II-a

Noi frumos vă mulțumim
Pentru că ne-ați arătat
Foarte mulți artiști celebri
Ce opere au semnat.

Liceul „Moise Nicoară”
E o mare stea în țară,
Sunt profesori foarte buni,
Pentru elevi fac minuni.

Multe-aplauze să aibă
Cei care au prezentat
Materialele frumoase
Din care am învățat.

În sfârșit a sosit, săptămâna mult așteptată “Școala altfel”. Vom merge la liceul național “Moise Nicoară”. Ne-am dus în sala festivă , după care ne-am așezat la ateliere. Mie mi-a plăcut atelierul de pictură. Ne-am simțit perfect. A fost o săptămână plină de magie.

Anyia Circa-Chirilă

Moise Nicoară

Mi-a plăcut la atelierul de design. Am croit diferite stiluri de haine. Apoi, am jucat Twister. Am mers la atelierul de scriere unde am scris despre iepurașul alb și iepurașul negru. Mai târziu, am pictat .

Chiar dacă am fost mici, ne-am simțit bine.

Buciuman Anita

Eu și clasa mea am fost la liceul „Moise Nicoară”. Mie mi-a plăcut la atelierul de actorie. Acolo ne-am jucat cu păpuși. Domnul de acolo ne-a pus să facem o piesă. Mie mi-a plăcut în săptămâna altfel că am colaborat cu copiii mai mari.

Cristian Braițiu

Mie mi-a plăcut la atelierul de muzică pentru că am dansat, am ascultat muzică clasică cântată de doamna profesoară. Apoi profesorii ne-au învățat totul despre Mozart. A fost cea mai frumoasă săptămână altfel !

Filimon Ionuț Alex

Școala altfel

La liceul „Moise Nicoară” ne-am jucat. Mie mi-a plăcut cel mai mult la desing vestimentar și la desen.

Să desenăm trandafiri. Și la desing vestimentar am croit rochii pe manechine. A fost cea mai frumoasă săptămână !

Șargu Ambra

Eu am fost cu clasa mea la liceul „Moise Nicoară”. Acolo am mers în două săli (66-67).
În prima sală mi-a plăcut cel mai mult pentru că îmbrăcam niște manechine din hârtie. Ne mai și jucam jocuri.

Vineri, în aceeași sală ne-au dat teste ca să vadă dacă am mai reținut ceva din celelalte zile.

Mi-a plăcut mult !

Cernea Alexia

Liceul Moise Nicoară

În ultima săptămână am fost la liceul Moise Nicoară. Când am ajuns, m-am așezat la atelierul de actorie. Acolo am creat o piesă de teatru. Apoi am prezentat-o.

Ce mult mi-a plăcut !

Crăciun Răzvan

La școala Moise Nicoară

La școala Moise Nicoară mi-a plăcut foarte mult la atelierul de literatură și desen. La desen am desenat flori, iar la literatură am scris despre „Iepurele alb și iepurele negru”.

Foarte mult mi-au plăcut jocurile organizate acolo.

Ne-am simțit foarte bine lângă colegii mai mari.

Bupte Melisa

Mie mi-a plăcut la atelierul de pictură. Acolo am pictat greierele și furnica. Apoi am pictat flori roșii .

Am fost bine primiți la liceul Moise Nicoară.

Loris Lile

c. Argumentarea psihologică a proiectului transdisciplinar

Anamaria Cristina,
profesor psihopedagogie specială – Centrul Școlar Arad

Ca profesor și psiholog al unor elevi cu deficiență severă, pot să declar cu toată sinceritatea că metoda de predare-învățare pluri-inter-trans disciplinară este o metodă care dă rezultate foarte bune.

Participarea împreună cu elevii mei la acest proiect m-a făcut să realizez ceea ce știam din teorie, dar nu și practic, cât de importantă este implicarea elevilor într-o metodă atât de vastă și completă, de transmitere a informațiilor. Simplul fapt că la finalul unei zile de activitate, în momentul evaluării activităților noastre, am adresat elevilor întrebarea “Ce vi-a plăcut cel mai mult astăzi?”, aceștia au răspuns : “... știu de ce se vede Luna pe cer...” (Manu, 17 ani),

“...Muzica cântată la vioară de domnul cu barbă...”(Otto, 17 ani). Aceste replici mi-au confirmat încă o dată importanța materialelor Montesorri și a metodelor de predare pluri-inter-transdisciplinare.

Elevii au înțeles de ce se vede luna pe cer datorită participării la atelierul cu materiale Montesorri, unde le-a fost explicat cum este organizat sistemul solar, cum se învârt planetele în jurul soarelui și luna în jurul Pământului. Aceștia au avut ocazia să se joace și să așeze planetele în jurul soarelui.

Atât elevii cu deficiențe, cât și elevii dezvoltati normal, datorită materialelor Montesorri pot fi ajutați să înțeleagă și să își reprezinte mental informațiile abstracte care nu pot fi exemplificate cu ușurință sau chiar deloc.

Specificul materialelor de acest gen este acela de a ne oferi posibilitatea de a le arăta și de a-i ajuta să își formeze reprezentările mentale ale lumii la o scară mult mai mică, clară și cât mai fidel realizată. Este același lucru ca și când unui bebeluș nu îi spui că nu este voie să bage mâna

în farfurie deoarece se murdărește, ci îi dai voie să simtă textura bucății de broccoli, de exemplu, îi explici ce este și de ce este așa, îi arăți forma inițială și îi explici prin ce proces a ajuns acesta

în farfuria din fața lui. Această abordare a unui lucru foarte comun este o abordare tip Montesorri care ne ajută să vedem lumea la un alt nivel.

Pe lângă participarea la atelierele cu materiale Montesorri, am avut ocazia să participăm la atelierele de creație vestimentară care ne-au ajutat să înțelegem cum se îmbrăcau oamenii în perioada în care au apărut curente culturale – artistice, romantismul și impresionismul, corespondente zilelor la care am luat noi parte. De asemenea, am avut ocazia de a

participa împreună cu elevii mei la atelierele de pictură unde ne-au fost explicate tehnicile de pictură folosite în cele două epoci și unde am încercat fiecare după posibilități să pictăm în stilul romanticilor sau al impresionistilor, toate aceste activități fiind desfășurate pe un fundal muzical reprezentativ pentru perioadele studiate.

Este foarte interesant cum reușești să transmiți și să asimilezi o informație în același timp fără a simți fizic că ești într-un proces de învățare standard și fără a implica atenția voluntară, totul se întâmplă fără a simți că procesele de gândire, voința sau atenția sunt implicate.

Farmecul și utilitatea acestor metode de educație nonformale se datorează faptului că sunt activități voluntare, cu reguli mai mult sau mai puțin stricte, în cadrul cărora participanții se simt liberi, au ocazia să exploreze și să își pună în valoare abilitățile cunoscute sau mai puțin cunoscute.

Procesul creativ este prezent în timpul acestui tip de activități la un nivel mult mai înalt, prelucrează informațiile în așa fel încât să fie obținute soluțiile cele mai eficiente.

Este o aventură care îi ajută pe elevi să își descopere potențialul, să trăiască în prezent, să se pregătească pentru viitor, să accepte și să rezolve sarcini neobișnuite individual sau în echipă, să își lărgască limitele personale și să învețe că pot face mai mult decât își pot închipui.

Provocarea și aventura vine din faptul că toate aceste activități se desfășoară într-o organizare nonformală și nefamiliară, cu scopul de a îndemna participanții spre trăirea unor noi experiențe provocatoare atât mental cât și emoțional.

2. SUPORTURI TEORETICE ȘI FIȘE DE EVALUARE

a. Prezențe pluri-, inter- și transdisciplinare în epoci, curente și concepte culturale

prof. Camelia Circa – Chirilă,
C. N. „Moise Nicoară”

Camera interioară a minții, perspectiva exterioară a lumii.
J. Bell

Jung observa că opera de artă reprezintă atât intenție și conștiință artistică, cât și o doză de incontrollabil, ea reprezentând o expresie a sinelui, aproape o ființă: „Sensul și natura ei proprie se află în ea însăși și nu în condițiile preliminare exterioare; da, aproape s-ar putea spune că este o ființă care folosește *oamenilor* și dispozițiilor lor personale doar ca teren de cultură, dispunând de puterile acestuia după legi proprii și dezvoltându-se din ea însăși spre ceea ce vrea să devină; (...) condeiul scrie lucruri pe care spiritul său le sesizează cu uimire. Opera își aduce forma cu ea.”⁷ Operei de artă i se conferă astfel o dimensiune organică, ce îi conferă un oarecare statut de independență în raportul ei cu omul care îi dă viață.

Literatura lumii presupune, așadar, un *discurs continuu despre OM*, dacă ar fi să-l parafrazăm pe J. Giraudoux. De aceea, citându-l pe J. Bell, „este oare relevant pentru istoria artei să definim mai exact *civilizația*?”⁸ Am propune, mai degrabă, prin prisma antagonică *echilibru – dezechilibru*, definirea evolutivă a conceptului de **om** de-a lungul epocilor culturale, căci „istoria artei se hrănește din sentimente mai degrabă vagi, precum *uimirea* sau *încântarea estetică*. Nu are nevoie să le raționalizeze, trebuie doar să le ofere un cadru conceptual.”⁹

Astfel, de-a lungul vremii, omul a trecut, rând pe rând, de la spaima de necunoscut în preistorie, care l-a determinat să-și „nască” proprii zei, la adorarea și sumisiunea (în fața) divinității în Antichitate, la inventarea unui ideal de puritate, de curtoazie și de sacrificiu în Evul Mediu, pentru a-și lumina moravurile și a-și constrânge pornirile violente. În Renaștere, omul se descoperă și se supune studiului științific, cu exaltare, devenind, după ce-și îmblânzește egoismul, un „honnête homme” în clasicism, căci nevoia de echilibru presupune nevoia de rigoare, de disciplină, de norme, de rațiune. Îi va *ilumina* pe ceilalți prin descoperirile enciclopedice și se va *ilumina* prin ipostaza filosofului secolului XVIII, căutând parametrii fericirii, pentru ca un nou dezechilibru, datorat nemulțumirii și neacceptării realității din jur să-i determine în romantism evadarea în fantezie, prin sensibilitatea exacerbată și prin imaginația dezlănțuită, afirmând ideea de libertate, exaltând fraternitatea și spiritul titanic. Realismul îi va sublinia caracterul materialist, pofta de avere și veridicitatea acțiunilor, urmat de plăcerea de a evada în simbol și sugestie, cu ajutorul *corespondențelor* și al *paradisurilor artificiale*, pentru a ajunge la o luptă între inovație și tradiție, între criza existențială a intelectualului și alternativa credinței și a valorilor rurale; avangarda îi va da curajul anulării, al sondării inconștientului, al spiritului de frondă. În lumea contemporană, într-un neomodernism și un postmodernism ce caută noi surse de reinventare, omul își reasumă problemele lumii, le trece prin filtrul conștiinței sale artistice, de această dată parodiind, intertextualizând, ironizând, pastişând.

⁷ C. G. Jung, *Opere complete 15. Despre fenomenul spiritului în artă și știință*, București, Editura Trei, 2007, pp 75 - 76

⁸ J. Bell, *Oglinda lumii*, București : Editura Vellant, 2007, p. 36

⁹ Idem, p. 21

Jung explică acest *drum* al istoriei culturii prin prisma raportului om – animal, ceea ce ar extinde raportul echilibru – dezechilibru la cel de constrângere – libertate, respectiv de conștient - inconștient: „După cum se știe, procesul culturii constă într-un drenaj progresiv al animalicului din om; este un proces de domesticire care nu se poate realiza fără revolta naturii animale, însetate de libertate. Din când în când, trece ca o beție prin omenirea înșurubată în constrângerea culturii: Antichitatea a trăit-o în brizantii veniți din răsărit ai orgiilor dionisiace, care au devenit o parte componentă esențială și caracteristică a culturii antice și al căror spirit a contribuit nu puțin ca, în nenumăratele secte și școli filosofice din ultimul veac precristian, idealul stoic să evolueze spre asceză, iar din haosul politeist al acelor timpuri să ia naștere religiile ascetice ale lui Mithra și Christos. Un al doilea val de beție dionisiacă a libertății a traversat omenirea apuseană în Renaștere. (...) Astăzi mai știm că nu întotdeauna doar natura instinctuală animală e în dezacord cu constrângerile culturii, ci de multe ori sunt și ideile noi care se îmbulzesc să iasă din inconștient la lumina zilei și care intră, la fel de mult ca instinctele, în conflict cu cultura dominantă.”¹⁰

În timpuri imemorabile, oamenii incantau soarele. Cu câteva mii de ani în urmă, au început să scrie imnuri adresate soarelui, pământului, universului, să-și decoreze pereții peșterilor și, mai târziu ai mormintelor în Egipt, cu imagini din viața cotidiană. Să devină conștienți de propria lor existență și de nevoia de a o permanentiza. Drumul civilizației și al culturii de atunci până în zilele noastre e lung. Cu siguranță însă că acele imnuri și acele creații plastice cu funcție rituală și magică reprezintă zorii literaturii și, în speță, ai artei de azi.

Antichitatea sau armonia dintre ritm și precizia matematică

*Oricui așteptați-i și ziua din urmă a vieții.
Și numai când omul trecutu-i-a pragul,
Dar fără amaruri, atunci fericit socotiți-l!
Sofocle*

Antichitatea aduce o pleiadă de zeități, fantasme ale omului, fantasme atotputernice, cărora aceștia din urmă se adresau fie la anaghie (prin oracole), fie în semn de preamărire și mulțumire (prin ofrande sau chiar serbări). Se naște astfel o cultură, în care „energia trebuie supusă rațiunii”¹¹, în care dictonul *nimic prea mult* va stabili măsura lucrurilor. Întreaga artă greacă va sta sub semnul *ritmului* și al *rigorii matematice*, într-o interdependență mărturisită de temple, dar mai cu seamă de Parthenonul din Atena, astfel, arta greacă reușind să realizeze mariajul dificil între rațiune și poezie: „arhitectul alege dimensiunile ansamblului și al detaliului în funcție de o unitate de măsură, modulul (raza medie a coloanei). Se multiplică acest modul astfel încât să se obțină în plan și în elevație euritmia, adică un joc de raporturi simple și armonioase între părți și între părți și întreg. Aceste raporturi se bazează pe numerele 2 și 3, pătratele lui 2 și 3 și pătratele acestor pătrate. În plus, proporțiile fațadei corespund numărului de aur.”¹² Astfel că nu ne vor mira, în cadrul artei grecești, prezența frescelor, a mormintelor, a templelor zeilor, dar nici multiculturalitatea unor nume importante, precum Tales și Pitagora, ce și-au adus contribuțiile la dezvoltarea filosofiei (și a matematicii), alături de Socrate, Platon și Aristotel, care au pus bazele

¹⁰ C. G. Jung, *Opere complete 7. Două scrieri despre psihologia analitică*, București, Editura Trei, 2007, pp 30 - 31

¹¹ J. Bell, *op. cit.*, p. 67

¹² Jacek Debicki, Jean – Francois Favre, Dietrich Grunewald, Antonio Filipe Pimentel, *Istoria artei. Pictură, sculptură, arhitectură*, București, 2000, Enciclopedia Rao, Grupul Editorial Rao, p. 35

esteticii. De asemenea, Pitagora și Aristotel pun bazele teoriei muzicale într-o vreme în care cei luminați căutau în varii domenii legătura între om și universul care l-a creat. Iată deci o primă dovadă a manifestării interdisciplinarității în artă.

Există însă și diferențe în cadrul acelorași concepte interdisciplinare, în zone diferite ale Antichității. Spre exemplu, realizarea **portretului**, atât în pictură, cât și în sculptură și literatură, presupune două maniere diferite la greci și romani: portretul grec imaginează personaje idealizate, cu trăsături perfecte, pe când cel roman redă figuri expresive și detalii individuale, de la *Discobolul* lui Myron la bustul lui *Iulius Cezar*, de la figura lui *Ahile* din *Iliada* lui Homer, „Ahile; parcă e zeul războiului căruia-i flutură creasta (...) Zboară tot astfel Ahile” la figura lui *Enea* lui Vergiliu: „Toate arată vâslașilor moartea oriunde de față / Simte Enea cum trupul îi seacă-n flori ca de gheață”.

În astfel de vremuri, în care vorbim deja de probleme politice ale Cetății grecești și ale Romei imperiale, în ciuda claselor sociale delimitate și a statutului totalitar, arta greacă și romană se dezvoltă în toată splendoarea ei. Moment prielnic pentru apariția literaturii și a teatrului. Primele epopei și primele tragedii: Homer și trimiterele eroice la războiul troian, Vergiliu și *Eneida*, Horațiu, Ovidiu, Eschil, Sofocle și Euripide sau Plautus, cu declamațiile, psalmodierile, incantațiile ditirambice și lamentațiile destinale vor anunța era cavalerilor.

Evul Mediu – între adorarea divinității și adorarea femeii

*Dragostea-i moartă:
Căci pe prieteni vântu-i poartă.
Rutebeuf*

În Evul Mediu, predomină teama de Dumnezeu. În secolele XI – XII s-au construit multe biserici și catedrale în stil grandios, cu inspirație din stilul romanic: „Bisericiile erau ornate cu sculpturi reprezentând oameni, animale și draci înspăimântători, pentru a ține treaz respectul credincioșilor față de Dumnezeu. Unul din cele mai populare subiecte (n. b. mai ales în teatrul epocii) era Judecata de Apoi, când se credea că sufletele oamenilor vor fi ridicate la Cer sau trimise în Iad.”¹³

Din secolul XIV însă atitudinea bărbatului față de femeie și, implicit de divinitate, se schimbă. Societatea feudală, dominată de relațiile de dependență între suverani și vasali, a susținut o vreme atitudinea de dispreț a bărbatului față de femeie, păstrată încă din antichitate și din Biblie, justificată de prejudecata asocierii acesteia cu o ființă capabilă de acțiuni malefice, de vrăji și blesteme. E binecunoscută grosolănia cavalerilor acelor vremuri. Însă percepția masculină își va schimba viziunea, prin prezența muzicienilor – poeți (o altă formă de interinfluență), mai precis a trubadurilor și a truverilor, care vor cânta, elogia, idealiza femeia. O întreagă revoluție culturală va comuta accentul de pe un țel pe altul: „Altădată, cavalerul murea în numele Bisericii strigând: *Totul pentru Dumnezeu!*; el se gândește să cucerească acum noua fortăreață, tot după legile onoarei, însă în numele fericirii iubirii. Poetul își va pregăti *un cod al iubirii*: tânărul va întruchipa personaje simbolice, precum *Rățiunea*, *Falsa Asemănare*, *Rușinea*, *Teama*, *Constrângerea* ... înainte de a pretinde trandafirul și grădina iubirii (*Romanul trandafirului*, *Tristan și Isolda*). El va ajunge astfel să se comporte galant, să-și controleze impulsurile, descoperind valoarea sentimentelor. Fecioara Maria va inspira vitraliile, mozaicurile și sculpturile. Idealizare mistică... Ce răsturnare a valorilor! Bineînțeles, clopotele continuă să

¹³ Rosie Dickins, Mari Griffith, *Introducere în artă*, București, Editura Rao, 2004, p. 25

măsoare viața obișnuită; psalmodierile gregoriene, orga și trompeta dau măreție ceremoniilor duminicale; dar cântecul și poezia sugerează că dragostea e rațiunea de a fi a vieții.”¹⁴ În acest sens, versurile din *Cântecul caprifoiului* al lui Marie de France, în care Tristan se adresează iubitei sale, Isolda, vorbesc de la sine:

„Frumoasa mea, ne-a hărăzit Preanaltul

Să nu putem fi unul fără altul:

Ca floarea cu alunul, fără mine

Nu poți trăi, cum nici eu fără tine!”

Astfel, Evul Mediu marchează el însuși o tranziție culturală de la creațiile inspirate de manifestările religioase (cu precădere cele dramatice): drama liturgică, miracolele, farsele, misterele, la creațiile epice date de romanele cavalierești (*Romanele Mesei Rotunde*, *Cântecul Nibelungilor*, *Cântecul lui Roland*, *Cîntec despre oastea lui Igor*, *Cântecul Cidului*), mai apoi la poeziile lui Rutebeuf, ale lui Bernard du Ventadour, ale lui Marie de France (corespondente mult mai târziu la noi poezioarelor dulcele *de album* ale lui Conachi sau Văcărescu), ce indică o primă inversare a raportului de forțe, început în antichitatea greacă, unde, față de „culturile antice, unde *zeii* sunt puterea care face să se întâmple totul și cărora avem nevoie să ne adresăm, în Grecia este *omul*: o idee generală, depusată de haine și circumstanțe. Dacă zeii se pot asemăna cu muritorii, de ce nu și viceversa?” se întreabă J. Bell. Și tot el răspunde într-o interogație retorică: „Nu ar putea exista o putere sau un principiu inerent umanității înseși?”¹⁵

Renașterea – setea de cunoaștere și respectul pentru Antichitate

Știința fără conștiință nu e decât ruina sufletului.

Rabelais

Într-o vreme în care Montaigne sugera *conștientizarea limitelor sale*, omul e îmbătat de propria sa putere. E însetat de a cunoaște totul, în cât mai multe domenii (știință, tehnică, filologie, filosofie, artă). Elanul științei și al tehnicii se acompaniază de marile descoperiri geografice ale lui Columb și Magellan, dar și de marile invenții: se inventează busola, tiparul, se traduce Biblia, are loc Reforma lui Luther. Astfel, curentul cultural ce se manifestă în această perioadă, *umanismul*, va presupune descoperirea omului universal, multilateral, ce devine centru și sursă a preocupărilor științifice, artistice și culturale.

Un program enciclopedic, pe care l-am numi pluridisciplinar, instituie omul „la modă”, pasionat și de litere, și de știință, și de sport, și de artă. Artiștii glorifică corpul omenesc în portrete, sculpturi, mutând omul în centrul reflecțiilor și al preocupărilor de tot soiul, în locul ocupat până acum de Divinitate: „Omul care apare în arta secolului XV nu mai este o creatură supusă lui Dumnezeu, ca în pictura și sculptura Evului Mediu, ci un individ care se bucură de toate drepturile”.¹⁶ Se descoperă *perspectiva geometrică în pictură*. Dacă în Evul Mediu, perspectiva însemna mărimea taliei personajului redat în picturi direct proporțională cu importanța lui socială sau morală, în Renaștere perspectiva va însemna o nouă confluență între discipline. Dacă până la Leonardo da Vinci au rămas notițe referitoare la *teorii matematice* și la *teorii ale perspectivei* în pictură, Leonardo va susține că „**pictura este o știință**”: adică, o cale către cunoașterea sigură. Știința lui Leonardo funcționează în mod tipic în termeni de *transfer de*

¹⁴ Louis Arnaud, Charlotte Arnaud, *Languages et texts vivants*, Paris, Editions Magnard, 1980, p. 48

¹⁵ J. Bell, *op. cit.*, p. 63

¹⁶ *Lumea artelor. Enciclopedie pentru tineri*, București, Enciclopedia Rao, Grupul Editorial Rao, 1999, p. 52

energie. Creșterea, structura și modul în care operează lucrurile pot fi analizate în termeni de *forțe* care *se transferă* și *se difuzează*. Un mod de a gândi aceste transformări era cu ajutorul roților zimțate și al șuruburilor. Un altul, care îl preocupa tot mai mult, era prin curgerea apei. El tratează figurile în termeni de curenți mobili și tumultuoși.”¹⁷ Perspectiva va însemna acum mărimea personajelor și a obiectelor în funcție de amplasarea lor în spațiu (aproprate – mai mari, depărtate – mai mici).

Da Vinci a reprezentat astfel *știința adusă în serviciul omului*, căci ambiția lui de a ști totul l-a transformat într-un desenator, sculptor, arhitect, matematician, inginer și botanist, ce și-a comasat toate cunoștințele sale în *pictură*, care „îi permite să creeze iluzia perfectă a realității și să exprime geniul uman.”¹⁸ Pentru Michelangelo în schimb, - un alt nume asociat cu valențe plurale: pictor, sculptor, arhitect, scriitor - , opera de artă reprezintă amprenta unei lupte continue între *spiritul uman* și *materie*, pe când pentru Rafael, aceasta va însemna „perfectiunea armoniei dintre om și lume”.¹⁹

Asistăm deci la o „primă reconversie profesională” în termeni contemporani: „Artistul abandonează statutul anonim și corporativ pe care l-a deținut în Evul Mediu, pentru a accede la demnitatea de intelectual. Din meseriaș devine om de idei. Pictorul, sculptorul și arhitectul cunosc geometria și redactează tratate teoretice. (...) Pictura renașcentistă se dezvoltă fără a se da în lături să folosească, în interes propriu, studiile efectuate de *celelalte discipline*, în special în privința perspectivei.”²⁰

Ce va însemna perspectiva în literatura epocii? Raportul de distanță între personajele principale, ce devin figuri emblematice ale vremii (Romeo și Julieta, Hamlet, Don Quijote, Gargantua etc) și personajele secundare, rămase în plan secund.

De la *commedia del' arte* la Shakespeare, Cervantes sau Rabelais, literatura renașcentistă va derula, rând pe rând, teme precum: viața arzătoare, iubirea imposibilă, urmată inevitabil de moarte, dorința de glorie, voința de putere conjugată cu cinismul (tragediile și dramele shakespeareiene), cavalerul în afara canoanelor (Don Quijote, *cavalerul tristei figuri*), educația în spiritul idealului renașcentist (*Gargantua și Pantagruel*). În Italia, Francesco Petrarca, autor al *Canțonierului*, „se dovedește un mare admirator al Antichității, descoperitor al unor manuscrise cu discursuri de Cicero, partizan al restaurării republicii romane, spirit erudit, autor al unor opere în limba latină. Giovanni Boccaccio, cel mai mare prozator al Renașterii, umanist, cunoscător al Antichității, autor și el al unor opere în limba latină, se consacră prin capodopera sa, *Decameronul*.”²¹

Trăirea interioară, cu diversele ei fațete, e ilustrată în epocă de Petrarca: *Nici pace n-am, nici lupta nu mă-mbie, / mă tem și sper, și ard și sunt de gheață, / și zac răpus și zbor până-n tărie, / nimic nu prind și-o lume strâng în brață. (CXXXIV)*, de Louise Labbe: *Trăiesc și mor: și ard și mă scufund. / Și simt căldură îndurând răcoare: / Viața mi-e prea aspră și prea moale. / Plictis și bucurie mă pătrund. (Trăiesc și mor...)* de Shakespeare: *A fi sau a nu fi: iată-ntrebarea. / Mai nobil e să-nduri în cuget, oare, / Săgeți și praștii ale-ursitei rele / Sau apucând o armă tu să curmi al / Restriștilor noian? Să mori, să dormi... (Hamlet)* prin contraste, contradicții, subliniind complexitatea axei existențiale, derulate între cei doi poli supremi, viața și moartea.

¹⁷ Idem, pp 191 - 192

¹⁸ *Lumea artelor. Enciclopedie pentru tineri*, ed. cit., p. 53

¹⁹ Idem, p. 55

²⁰ Jacek Debicki, Jean – Francois Favre, Dietrich Grunewald, Antonio Filipe Pimentel, *op. cit.*, pp 115 - 119

²¹ Lucian Petraș, *Istoria artelor. Curente culturale în literatură și în celelalte arte*, în *Literatura și celelalte arte – ghid interactiv pentru profesori și elevi*, Pitești, Editura Nomina, 2009, p. 11

Apărut un secol mai târziu, în Țările Române umanismul este sinonim cu zorii literaturii, cu cronicile istorice, letopisețele și cu teoriile latiniste ale originii limbii române, valorificând spiritul erudit renașcentist. Umanismul românesc prezintă deci trăsăturile generice ale curentului: folosirea limbilor clasice ca limbi de cultură (Miron Costin, D. Cantemir), preocuparea pentru filologie și istorie (cronicarii moldoveni), erudiția enciclopedică (Cantemir, C. Cantacuzino). T. Vianu argumentează această apreciere: „se poate vorbi deci de un umanism românesc al sec. al XVII-lea și al XVIII-lea, întârziat față de umanismul occidental romanic, dar având unele din însușirile lui: utilizarea scrierilor vechi, ca principal izvor de cultură, intensificarea conștiinței romanice. (...) Umanismul românesc al sec. al XVII-lea și al XVIII-lea este un curent istoric, expresia unei năzuințe a poporului român către libertăți naționale și sociale.”²²

Clasicismul – ordine, rigoare, rațiune

*Căci, finalmente, ce e omul în natură?
Un neant în fața infinitului, un tot în fața neantului,
un mijlocitor între nimic și tot.
Blaise Pascal*

Operele de artă în sec. XVII nu reprezintă doar o simplă reflectare a realității și a societății în care iau naștere. Personajele literare sau plastice de tragedie sunt grandioase și nu au o puternică legătură cu realitatea, așa cum sunt înfățișate, de exemplu, în tabloul lui Nicolas Poussin, *Peisaj cu Orion orb*. Tragedia este astfel un spectacol, un joc al *oglinzilor deformatoare*, în fața cărora omului i se conferă atât măreție, cât și decădere. Este cazul celor două celebre tragedii clasice, *Cidul* lui Corneille și *Fedra* lui Racine. Astfel, în prima jumătate a sec. XVII, Corneille va exalta omul și-l va transforma în erou, conducându-l spre victorie, în timp ce, în cea de-a doua jumătate a sec. XVII, Racine îl va lăsa ruinat sub efectul pasiunilor sale devastatoare, închizându-l într-un univers care îl conduce spre moarte. Ambele perspective vor ilustra deviza clasicismului: *în lupta dintre rațiune și simțire, domină rațiunea*. Personajele nu reflectă la urma urmelor decât tipuri umane, *caractere*, cum le numește La Bruyere. Moliere va fi cel care va reprezenta cel mai bine aceste caractere în comediile sale și, mai târziu, I. L. Caragiale. De la *Avarul* lui Moliere, care, până și când organizează o masă în cinstea celei pe care o vrea de soție, dorește să graveze pe șemineu deviza *trebuie să mănânci ca să trăiești, nu să trăiești ca să mănânci*, la avarii din literatura română: Hagi – Tudose al lui B. Ș. Delavrancea, neica Stavache al lui Caragiale, Ghiță din „Moara cu noroc” a lui Slavici sau Costache Giurgiuveanu al lui Călinescu în perioada interbelică, tipologia caracterologică susține o întreagă galerie de figuri literare păstrând construcția clasică a personajului – tip.

În această epocă, în care se afirmă domnia lui Ludovic al XIV-lea, supranumit *Regele Soare*, și care, din absolutism, declara: *Statul sunt eu!*, când monarhia se afirmă deci cu autoritate în toate domeniile vieții regatului, „Franța se angajează pe o cale artistică paralelă, căutând ordinea, rigoarea, armonia majestuoasă, linia dreaptă, născându-se un curent specific francez ce a primit numele de clasicism. Acest curent descinde și se inspiră din arta greacă și romană în faza ei de maturitate, denumită clasică. Arhitectura clasicismului francez este exemplificată cu precădere de castelul Versailles, ce se remarcă prin rigoarea extremă, regularitatea clasică, claritatea, armonia și ordinea ansamblului arhitectonic. În pictură și sculptură se recurge la teme alegorice, istorice, religioase, mitologice, evidențiind frumusețea fizică a personajelor, iar

²² T. Vianu, *op. cit.*, pp 547 - 549

personajul este idealizat. Modelul antic fiind considerat perfect, personajele contemporane sunt adeseori prezentate ca eroi ai epocilor de mult trecute. Imaginile plastice se disting prin claritate rațională, echilibru sever și o plastică perfectă.”²³

Arta clasică, bazată pe echilibru și rigoare, se naște din două surse: natura și antichitatea, cu alte cuvinte, este un exercițiu al rațiunii și nu al pasiunii, căutând armonia dintre peisaj (natură) și istoria omului.²⁴ Dogmatizarea, teoretizarea expresă a regulilor (vezi Boileau, *Arta poetică*) denotă nevoia de disciplină, de logică, de claritate, care devin constante ale unui stil sobru, rațional, ce evită amestecul de genuri.

Tudor Vianu corelează în contextul clasicismului noțiunea de *om* cu cea de *destin*. Două aspecte ale structurii morale a omului - **capacitatea** de a nu se lăsa **absorbit** de „jocul tuturor forțelor realului (care) îl determină” și **conștiința dublă** a „a **dependenței** sale față de totalitatea forțelor naturale și spirituale ale lumii și a **individualității** sale puternice și mândre” – sunt numite clasice și determinate a două tipuri omenești clasice: *înțeleptul* și *eroul*: „virtutea eroului completează astfel pietatea și măsura înțeleptului în icoana clasică a omului.”²⁵

Referitor la structura clasică, la esența clasică prezintă „într-o serie de principii și fenomene estetico – literare specifice”, Adrian Marino sintetizează și explică câteva:

1. Predilecția pentru **aspectele universale și permanente** ale existenței și cosmosului
2. Tendința – reflex de revenire și încadrare în **arhetip**, acesta reprezentând esența primordială și categorială a observației și creației
3. Descoperirea, sub aparențe, forme, fenomene, a ideilor, esențelor, spețelor, respectiv: clasa, categoria, schema universală, **tipicul**
4. Ridicarea la universal implică inițierea în **rațiunea** universală. Raționalizarea universului echivalează cu **geometrizarea** lui, cu **mecanizarea și matematizarea** relațiilor universale și permanente. Cultura clasică reprezintă o cultură de tip „geometric” (ordine, claritate, precizie, exactitate), izvorul definiției fiind distincția lui Pascal între *spiritul de geometrie* și *spiritul de finețe*
5. Clasicul este **echilibrat**, tinde la anihilarea agitației și antagonismelor, are vocația „compromisului”, a integrării contradicțiilor
6. Realizarea sintezei clasice, operație de factură eminentemente rațională, se face totdeauna în sensul **dominării, disciplinării** tendințelor divergente
7. Produs al unei necesare constrângeri, spiritul clasic exprimă, în orice împrejurare, o formulă de **echilibru în tensiune**. Calmul său apolinic aparent ascunde o victorie obținută la limită
8. Etosul clasic se manifestă în sens **eroic, grandios, monumental**. Clasicul este antiteza categorică, negarea radicală a spiritului minor. Pasiunile și sentimentele sale – excesive, furtunoase – sunt împinse la paroxism, sub o crustă de gheață.²⁶

²³ , idem, pp 12 - 13

²⁴ *Lumea artelor. Enciclopedie pentru tineri*, ed. cit., p. 61

²⁵ Tudor Vianu, *Idealul clasic al omului*, București, Editura enciclopedică română, 1975, pp 8-9

²⁶ Adrian Marino, în G. Călinescu, M. Călinescu, A. Marino, T. Vianu, *Clasicism, baroc, romantism*, Cluj, Editura Dacia, 1971, pp 108 - 116

Iluminismul - secolul „luminilor” între rațiune și pasiune

*A renunța la propria libertate înseamnă
a renunța la calitatea de om,
la drepturile umanității,
la propriile îndatoriri.
J. – J. Rousseau*

Imaginea de filosof a omului domină secolul XVIII, un filosof în căutarea fericirii, sugerată în viața simplă, dusă în mijlocul naturii, ce invită la reverie. Atât Diderot, cât și Rousseau, au fost și spirite gânditoare și suflete sensibile în egală măsură. Alături de alți gânditori ai vremii, au susținut ideea spiritului, a rațiunii *iluminate* de pasiune, o idee aparent contradictorie: „Doar pasiunile, și mai cu seamă marile pasiuni, pot înălța sufletul la rangul lucrurilor cu adevărat mari” nota Diderot. Jean – Jaques Rousseau e cel care va mărturisi, la rândul lui, în mijlocul naturii, cu fervoare: „Astfel, cu spiritul pierdut în această imensitate, nu gândeam, nu raționam, nu filosofam: mă simțeam, cu un soi de voluptate, copleșit de greutatea acestui univers, mă abandonam cu încântare confuziei acestor idei, îmi făcea plăcere să mă pierd în imaginația locului din jur. (...) Cred că, dacă aș fi dezvăluit toate misterele naturii, m-aș fi simțit într-o situație mai puțin delicioasă decât acest îmbătător extaz, căruia sufletul meu i se abandona fără reținere, și care, în agitația trăirilor mele, mă făcea să strig uneori: O, mare Existență! O mare Existență! Fără să mai pot spune sau gândi și altceva.”²⁷ Balotă nota că „raționalismul filosofilor din sec. al XVIII-lea se vrea militant, pedagogic în sensul cel mai înalt, *luminător*. Ilumiști vor să facă omul mai bun și mai fericit, instruindu-l. Prin îndepărtarea ignoranței se ajunge, după ei, la înlăturarea viciilor și, deci, la o râvnită fericire.”²⁸

În aceste vremuri, burghezia, în ascensiune, caută să-și asigure controlul puterii, criticând privilegiile feudalității. Este momentul în care filosoful va rămâne lucid și critic în fața încercărilor vieții, în care se va angaja în lupta împotriva tuturor formelor de violență: tiranie, război, tortură, sclavie, în lupta pentru drepturile omului, în speță *egalitatea la naștere* (J. – J. Rousseau, *Contractul social*, Michelet, *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului*). Rațiune și credință sunt cuvintele ce definesc epoca, epocă a spiritului voltairian, a muzicii religioase a lui Bach.

Denumit și *Siecle des lumieres*, *Aufklarungszeit*, *Age of Enlightenment*, *l'Eta dell'illuminismo*, *Secolul luminilor* este unul al libertății de exprimare, dar și al literaturii *angajate* (J. Swift, *Călătoriile lui Gulliver*), relevându-și spiritul științific și cel critic. Se cultivă satira, ironia, umorul, sarcasmul și pamfletul. Noua „filosofie” militează pentru toleranță, umanitate, rațiune și fericire, toate ca soluții la realitățile sociale ale Inchiziției. Sentimentul naturii, plăcerile simple, inimile sensibile, reveria, încântarea, extazul vor pregăti terenul manifestării romantismului.

Iluminismul este, interdisciplinar vorbind, la confluența între artă, știință, religie și, mai cu seamă, filosofie, dar este, totodată, o epocă literară a contradicțiilor, așa cum susține și Romul Munteanu: „Așa cum filosofia din secolul luminilor înregistrează aspectele cele mai contradictorii, de la empirismul și materialismul mecanicist până la idealismul subiectiv, teologia naturală și filosofia credinței, la fel fenomenul literar însumează manifestările cele mai variate. De la tragedia clasicizată epigonică, cultivată de Voltaire și Alfieri, și comedia tradițională a lui

²⁷ Jean – Jaques Rousseau, *Troisième lettre à M. de Malesherbes*, în Louis Arnaud, Charlotte Arnaud, *op. cit.*, p.126

²⁸ Nicolae Balotă, *Umanități. Eseuri*, București, Editura Eminescu, 1973, pp 86 - 88

Goldoni și Lesage se ajunge până la drama sentimentală sau parabolică a lui Lessing și comedia satirică a lui Beaumarchais, Marivaux și Fonvizin. În proză, parabola filosofică cultivată de Swift și Voltaire coexistă cu romanul realist de moravuri, realizat de Fielding și Diderot și cu proza sentimentală inaugurată de Richardson și Goldsmith și continuată de Rousseau și Goethe.”²⁹

Aducând teme și motive specifice atât în literatură, cât și în artele plastice, iluminismul poate fi considerat un curent de idei: motivul străinului ce descoperă uimit un spațiu și o civilizație complet diferită de cea cu care e obișnuit sau, la pol opus, izolarea ca formă de supraviețuire (Montesquieu, *Scrisori persane*, Voltaire, *Candide*, D. Defoe, *Robinson Crusoe*), libertatea spiritului (Diderot, *Călugărița*), condiția umană ca peregrinare, ca nestatornicie (I. Budai – Deleanu, *Țiganiada*). În Țările Române, iluminismul se manifestă aproape în același timp cu cel european, prin mișcarea *Școala Ardeleană*, ce va milita, prin discipolii ei, - I. Budai – Deleanu, P. Maior, Gh. Șincai, S. Micu – Klein -, pentru idealul național, pentru drepturile omului, continuând cercetările erudite întreprinse cu un secol înainte de înaintașii acestora.

Romantism – exaltare și sensibilitate

*Reveria se manifestă stelar.
Ea revine în centrul său pentru a trimite noi raze.
Bachelard*

Am putea explica cu ajutorul lui Jung exaltarea romantică? Psihanaliza ne-ar putea oferi răspunsuri la manifestările atitudinale ale omului, reflectate în creațiile artistice: „După părerea mea, nu există niciun motiv să presupunem că erosul ar fi genuin, iar voința de putere, nu. În mod cert, voința de putere este un demon la fel de mare ca și erosul și tot atât de vechi și de originar ca acesta.”³⁰

Perioada de trecere de la iluminism la romantism va purta denumirea de *preromantism*, anunțată de mișcarea culturală germană *Sturm und Drang* (*Furtună și Avânt*), al cărei principal reprezentant este J. W. Goethe. Reprezentanți în alte țări: E. Young și T. Gray în Anglia, Fr. Schiller și Fr. Holderlin în Germania, Madame de Staël și Fr. Chateaubriand în Franța, iar în literatura română, V. Cârlova, Gr. Alexandrescu și I. H. Rădulescu.

Secolul XIX, o eră a industrializării, va determina o stare de alienare a unor artiști, ce se simt nepregătiți în fața transformărilor aduse de societate, așa că vor nutri o întoarcere spre Evul Mediu, în schimb alții se adaptează progresului, gustând succesul, astfel că arta epocii ilustrează aceste atitudini diferite. Dacă până acum arta servea cu precădere religia și istoria, în această perioadă artistul își descoperă *sufletul*, astfel că va apărea previzibila opoziție între intuiție, respectiv sensibilitate și raționament: „rațiunii reci îi răspunde puterea sensibilității, a pasiunii și a imaginației. (...) O mutație generală a gustului și a gândirii se manifestă în toate domeniile – **literatură, teatru și muzică** -, înainte de a se afirma în **artele plastice**, unde artiștii dau frâu liber imaginației. Această exaltare a individualismului se extinde în toată Europa: Germania, Anglia și Franța joacă un rol important. Ea va conduce artistul la izolare și la atitudini anormale, ceea ce va avea ca rezultat mitul artistului damnat.”³¹

²⁹ Romul Munteanu, *Literatura europeană în epoca luminilor. Iluminism, preromantism, sturm und drang, neumanismul german*, București, Editura enciclopedică română, 1971, pp 5 - 7

³⁰ C. G. Jung, *Opere complete 7. Două scrieri despre psihologia analitică*, București, Editura Trei, 2007, p46

³¹ Jacek Debicki, Jean – Francois Favre, Dietrich Grunewald, Antonio Filipe Pimentel, *op. cit.*, p. 201

Teatru. Goethe este convins de misiunea educativă a teatrului și, totodată, cere actorilor un înalt respect față de meseria pe care o practică. Își dorește ca decorul și costumele să aibă adevăr istoric și să fie armonizat din punct de vedere istoric. Actorilor le solicită un antrenament fizic, exerciții pregătitoare, nefiind de acord cu jocul ce-l pune pe actor în ipostaza de a sta cu spatele la public și, totodată, condamnă tonul declamator. Capodopera sa, *Faust*, are la bază o legendă renașcentistă care a inspirat mai mulți scriitori, iar pe Goethe l-a măcinat timp de mai bine de 60 de ani firul poveștii până la forma ei finală subintitulată *tragedie*. Aspectul de originalitate este dat de prezența celor două prologuri, *Prolog în teatru* și *Prolog în cer*, iar subiectul face trimitere la pactul dintre suflet și diavol, în final sufletul fiind mântuit prin dovada altruismului. Alt reprezentant cu opere importante: Fr. Schiller – *Luise Miller*, *Don Carlos*, *Fecioara din Orleans*, *Wilhelm Tell*.³²

În același an în care Hugo pune în scenă *Hernani*, Berlioz luminează sufletele cu o simfonie fantastică.

Muzică. Muzica, artă romantică prin excelență, face să vibreze inima: simfonia lui Berlioz trădează o viață interioară plină de tumult, bătaie de inimă, febră, fugă. *Nocturnele* lui Chopin vor aminti de superbe nocturne ale lui Novalis sau Nerval sau de pânzele lui Delacroix.

Pictură. Fie că ilustrează nocturne, fie revolte, fie mări și furtuni, în tablourile lui Delacroix, Gericault sau Turner liniile și culorile, cu trecerile gradate de la lumină la clar-obscur, surprind un dinamism puternic.

Literatură. Sensibilitatea și imaginația scriitorilor vor ilustra deviza romantismului: *în lupta dintre rațiune și simțire domină afectul*. Principiile estetice de bază sunt prezente în toate ramurile artei: interesul pentru folclor, mitologie, istorie, evadarea în fantezie, trecut, vis, eroi excepționali puși în situații excepționale, spargerea normelor. Dacă ar fi să abordăm literatura romantică în funcție de **temperament**, am observa trecerile de la efuziunile sentimentale, melancolice, pline de reverie, de experimentare a singurătății, a emoției (Lamartine, Alecsandri, Eminescu, Novalis, Leopardi sau E. A. Poe) la hohote sau exteriorizări colerice, revoltă, ambiție (A. De Musset, Lermontov, Byron, Shelley), la witz-ul flegmatic, gustul pentru poză (Pușkin, Heine) sau la cultul energiei sangvinice, al elanului, ardorii și entuziasmului (V. Hugo, W. Scott, Hoffman). Atât de diverse sunt chipurile romanticilor. Dar toți ascund în suflet aceleași arderi intense.

Ovidiu Drimba sintetizează și explică principalele principii estetice ale romantismului:

1. Cultul **sentimentului** și al **fanteziei** creatoare
2. Scriitorii romantici, **nesatisfăcuți de realitatea** obiectivă, încearcă să o depășească, **să evadeze** din ea
3. Descoperirea **infinitalui** spațial și temporal
4. Romantismul pătrunde mai adânc în **tainele sufletului**, exprimă sentimentele profunde ale scriitorului
5. Interesul pentru **frumusețea și pitorescul naturii**, pentru culoarea locală
6. Lărgind cadrul de inspirație al artistului, romantismul scoate în evidență și valoarea artistică a ceea ce **nu este frumos**
7. Interesul pentru **creația populară** și pentru tradițiile naționale
8. Personajul romantic provine din **toate mediile sociale**, este un erou excepțional care acționează în împrejurări excepționale

³² Nicolae – Mihai Brânzeu, Camelia Circa – Chirilă, Carmen Crețu, Zoltan Lovas, *Ghid interactiv pentru cursuri opționale. Programe orientative și suporturi de curs*, Pitești, Editura Nomina, 2011, p. 66

9. Artă romantică, în opoziție cu artă clasică, este preocupată de **unitate**, caracterizată de **amestecul genurilor**
10. Se lărgeste **vocabularul poetic**, prin pătrunderea arhaismelor, regionalismelor și a cuvintelor populare, se apelează la **procedee stilistice** specifice: **antiteza** și **witz-ul** (ironia)³³

Revoluției de la 1789 îi urmează cea din 1830, care îi preschimbă pe romantici din solitari în solidari. Va fi și cazul revoluției române de la 1848.

Cel mai important teoretician al romantismului, Victor Hugo, în Prefața dramei *Cromwell* și în drama *Hernani*, aduce în discuție istoria ca subiect adevărat în dramă, criticând teoria unităților clasice și separarea genurilor în numele verosimilului și subliniind faptul că: „personajele dramei trebuie să fie niște oameni, și nu acei eroi artificiali din care spectacolul nu vede decât profilul avantajos. Ca și ceilalți oameni, ele trebuie să fie complexe și nuanțate, alcătuite în adâncul lor din bine și din rău”. (V. Hugo)³⁴

Într-o epocă în care aceeași intimitate spirituală îi apropie pe artiști și pe scriitori, se stabilește o legătură foarte strânsă între ramurile artei și filosofie, ceea ce permite romantismului să devină expresia universului inconștientului. Vorbim de timpuri în care, așa cum mărturisea Theophile Gautier, „pictura și poezia fraternizau. Artiștii îi citeau pe poeți și poeții îi vizitau pe artiști. Îi puteai vedea pe Shakespeare, Dante, Goethe, Lordul Byron și Walter Scott în atelier la fel ca în cabinetul lor de studiu...”³⁵

De aceea, temele și motivele literare ale epocii, în literatură, artă plastică și cea muzicală, transcend diversele forme de reprezentare a spiritului romantic (orientarea structurală aparține unei viziuni din didactica literaturii franceze³⁶):

A. TEME PERSONALE (SAU ALE EXALTĂRII SINELUI)

a. Natura

- i. **Elemente terestre**: codru, tei, salcâm, plop, elemente acvatice (lac, izvor, mare), simboluri animale ale maiestuoasă și libertății (lebedă, cerbul), elemente florale (floarea albastră)
- ii. **Elemente cosmice**: aștrii (luna, luceafărul), cultul nopții, furtuna

Lacul lui Lamartine și al lui Eminescu, *natura* splendidă din pastelurile lui Alecsandri, *Noaptea* lui Novalis, Hugo, sau ale lui de Musset în literatură își găsesc rezonanțe în *Baladele și nocturnele* lui Chopin, în *Sonatele* lui Beethoven sau în pânzele magistrale reprezentând furtunile lui Turner sau nocturnele lui Delacroix.

b. Iubirea

- i. **Înger și demon** /
- ii. **Căutarea idealului**
- iii. **Zburătorul**

Venerele și madonele, demonii și zburătorii lui Eminescu, I. H. – Rădulescu, Byron, Lermontov, Hoffmann din literatură „întâlnesc” cuplurile de aur în opera lui Wagner, *Tristan și Isolda* și în *Romeo și Julieta* de Berlioz sau revelația iubirii în *Visul unei nopți de vară*,

³³ Ovidiu Drimba, Cristina Ionescu, Viorel Alecu, Gheorghe Lăzărescu, *Literatura universală. Manual pentru clasele XI – XII*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, pp 129 - 132

³⁴ apud Ovidiu Drimba, Cristina Ionescu, Viorel Alecu, Gheorghe Lăzărescu, *op. cit.*, p. 132

³⁵ Theophile Gautier, *Note romantice*, în Louis Arnaud, Charlotte Arnaud, *op. cit.*, p. 143

³⁶ Louis Arnaud, Charlotte Arnaud, *op. cit.*, pp 166 - 167

compoziția muzicală lui Mendelssohn, alături de studiile de femeie ale lui Delacroix sau imaginea idealizată a femeii în tablourile lui Chasseriau.

c. Sufletul universal

i. Ruinele

ii. Folclorul și tradițiile

iii. Mitologia

Ruinurile lui Gr. Alexandrescu, poemele lui D. Bolintineanu, *Legenda secolelor* a lui Victor Hugo au ceva din ruinele *Mănăstirii din pădure*, tabloul lui Caspar David Friedrich sau din macabru fascinant al *Ofeliei* lui J. E. Millais în arta plastică, încununate de acordurile lui *Parsifal* de Wagner.

B. TEME MISTICE (SAU VIZIUNI SUBLIME)

a. Visul, reveria

b. Cosmogonia. Timpul și spațiul

c. Arheul, ahasverus

d. Geniul, Titanul

Sărmanul Dionis, *Luceafărul* și *Scrisorile eminesciene*, *Prometeu descătușat* al lui Byron, *Adolf* al lui B. Constant, *Rene* al lui Chateaubriand sunt „orchestrate” de *Concertul în La minor* al lui Schumann, de simfonia *neterminată* a lui Schubert și „ilustrate” de *Coșmarul* lui Fussli sau de *Pluta Meduzei* al lui Gericault.

C. TEME SOCIALE ȘI POLITICE (SAU PRINCIPII UMANITARE)

a. Revolta împotriva regulilor

b. Sensul istoriei. Tiranul

c. Libertate, egalitate, fraternitate

d. Progresul umanității

Operele lui Bălcescu sau Alecsandri, *Împărat și proletar* al lui Eminescu, poemele lui Petofi, *Odă libertății* de Pușkin, *Discursurile politice* ale lui Hugo sunt completate în plan muzical de *Marșul ungar* al lui Berlioz, de *Oda bucuriei* a lui Beethoven, iar în cel plastic de *Libertatea conducând poporul* și de *Masacrele din Chios* reprezentate de Delacroix sau de *Tres de Majos* redat de Francisco Goya.

Romantismul abundă de antiteze și evaziuni, de eroi nefericiți, ce redau atât slăbiciunea omului, cât și forța lui în egală măsură. Prin cuvânt, culoare, sunet, se privilegiază imaginația, atmosfera dramatică și înflăcărea artistului.

Vorbind despre unitatea în diversitate, A. Martin observă o interinfluență și o interdependență între curente înseși. După ce notează o posibilă distincție în cadrul romantismului, între cel paseist, melancolic (de tip Chateaubriand) și cel activ (de tip hugolian), Martin îl raportează la curente anterioare și la cele ulterioare, subliniind că „într-o sumă de detalii, clasicismul anunță romantismul, iar realismul îl continuă. S-a vorbit atunci despre romantismul clasicilor, despre realismul romanticilor ș.a.m.d.”³⁷ Un argument în acest sens am putea aduce prin observația lui Edgar Papu, care justifică pozitiv, printr-un soi de emancipare a sensibilității, „maladia” insinuată dezaprobat de Goethe ca revers al promovării libere a tuturor celorlalte funcții psihice: fantezia, sensibilitatea, „precum și acea gigantizată intuiție până la proporții de viziune cosmică”. Concluzia? „Deși dotați cu o mare capacitate de absorbție a senzațiilor imediate și îndeobște a datelor palpabile, marii romantici trăiesc totuși cu o însemnată

³⁷ Aurel Martin, *Metonimii*, București, Editura Eminescu, 1974, pp 232 - 234

pondere a intuiției lor, în alte spații, în alte timpuri, chiar în alte regnuri și alte categorii de existență.”³⁸

Continuând ideea lui Papu, referitoare la predilecția romanticului pentru alte spații și timpuri decât cele actuale, concrete, putem observa, citându-l pe T. Vianu, că romanticul are propriul lui raport dual cu *timpul*: sufletul romantic aspiră atât spre *trecut*, adică spre ceea ce a fost măreț sau fericit și revine ca o muștrare sau ca un îndemn, dar și spre *viitor*, „către ceva care nu s-a produs, dar care poate schimba fața vieții tale și pe care îl aștepti cu un amestec de sentimente, în care se poate desluși farmecul și neliniștea. (...) Omul în luptă cu sine însuși, care devine și nu se încheagă niciodată, firile hamletice sau faustice, sunt caracterele cele mai reprezentative ale romantismului.”³⁹

În același studiu citat mai sus, G. Călinescu realizează o paralelă între tipologia romantică și cea clasică, precizând că este vorba de „tipuri ideale, *inexistente* practic în stare genuină, analizabile numai la analiza în retortă.”⁴⁰ Redăm mai jos sintetic tabelul trăsăturilor celor două direcții temperamental – culturale⁴¹:

CLASICUL	ROMANTICUL
● sănătos ● placid, impasibil ● obiectiv ● trăiește o dragoste senzuală, de speță ● social, sociabil ● moralist ● manifestă interes pentru omul abstract, exemplar ● cultivă portretul moral ● în religie, manifestă respect față de zei ● trăiește într-un prezent etern ● civilizat ● are o imagine <i>ne varietur</i> a vieții ● îi lipsește sentimentul naturii; predomină arhitectonicul ● trăiește în lumea ideală statică, mitologică	● bolnav, maladiu, infirm, tuberculos, orb ● febril, delirant ● subiectiv ● se zbate într-o iubire excesivă, lascivă și „spirituală” sau într-o ură bestială ● singuratic sau rebel ● istoric ● manifestă interes pentru omul concret, cu o istorie particulară ● cultivă biografia ● în religie, se dovedește fie mistic, fie ateu ● trăiește într-un trecut indefinit ● fin sau grosolan ● vede decrepitudinea, ruina, cadavrul ● copleșit de natură, care domină prin varietatea ei, prin floră și faună ● trăiește în universul propriu fantastic

³⁸ Edgar Papu, *Existența romantică. Schiță morfologică a romantismului*, București, Editura Minerva, 1980, pp 11 - 15

³⁹ T. Vianu, în *Clasicism, baroc, romantism*, ed. cit., pp 271 - 273

⁴⁰ G. Călinescu, în *Clasicism, baroc, romantism*, ed. cit., p. 10

⁴¹ idem, pp 10 - 17

Realismul – oglinda plimbată de-a lungul drumului

*E singura problemă pe care n-o dezbatem niciodată.
Dezbatem virtutea, frumusețea, curajul, geniul; nu dezbatem
niciodată problema banilor... Și cine va fi cel mai bine văzut,
în urma acestei mari curse după avere? Cel care va câștiga cel mai mult.
Al. Dumas*

Revoluția industrială și consolidarea burgheziei ajung să domine economia, dar și aspectul politic al vieții sociale. Oamenii de afaceri intră în scena socială. Concentrarea industrială și financiară ascute conflictele de muncă. Prin teoriile lui Darwin, se dezvoltă latura științifică a vieții intelectuale. E momentul apariției aceluia curent, care va aduce omul *la realitate*, realismul, ce dorește reprezentarea veridică, credibilă, factuală a realității.

Spre deosebire de romantism, care promova idealizarea, realismul subliniază obiectivitatea, trăsătură impusă și de romancierul Stendhal: „Romanul este o oglindă purtată de-a lungul unui drum. Câteodată ea reflectă cerul albastru, altădată noroiul din băltoacele de la picioarele dumneavoastră. Vreți să acuzați de imoralitate omul care poartă oglinda? Acuzați mai bine drumul pe care se află, băltoacele sau, și mai bine, inspectorul de drumuri, care permite ca apa să se adune și băltoacele să se formeze.”⁴² Personajele realiste vor fi astfel *tipice în împrejurări tipice*. Se adoptă un stil sobru și impersonal, iar scriitorul care se preocupă de social tinde spre obiectivitate. O lume întreagă se învâрте în jurul **banului** : moșteniri, deturnări de fonduri, speculații, corupție, dezumanizare (romanele lui Balzac, nuvelele lui Slavici sau ale lui I. L. Caragiale), căsătorii din interes (*Eugenie Grandet* a lui Balzac, *Ion* al lui Rebreanu), adolescenți ce coboară să muncească în mine (eroii lui Hugo și ai lui Zola), copii exploatați cinic din cauza sărăciei (*Mizerabilii* de V. Hugo, *David Copperfield* de Ch. Dickens), condiții de muncă ce declanșează revolta (*Germinal* al lui Zola), *bovarismul* ca dezgust existențial (*Mme Bovary* de Flaubert, *Anna Karenina* de Tolstoi, *Nora* de Ibsen).

Pentru realiști, indiferent că sunt pictori sau scriitori, e vorba de a reda *adevărul*, principala sursă de inspirație aflându-se în realitatea din jur, în viața cotidiană însăși, prin aspectele ei riguroase și prin scenele ei violente sau banale, ce devin astfel sursă și material pentru opera artistică. E rândul unei întregi pleiade de personaje aparent lipsite de interes artistic să apară reprezentate: muncitori, funcționari, mineri, afaceriști, pe care le regăsim și în pânzele lui Courbet sau ale lui Millet și Daumier.

Realismul abundă în detalii concrete, veridice. Verosimilitatea tipurilor sociale create păstrează nealterat caracterul artei de a fi *mai reală decât realitatea*, reliefând tot ce e semnificativ în realitatea înconjurătoare, așa cum remarcă Champfleury: „Perfectul realist trebuie să facă portretul fizic al unui individ, descrierea obiceiurilor sale, talia exactă a omului și chiar greutatea sa.”. Toate tipologiile realiste remarcabile, *de la Balzac la Caragiale și de la Twain la Zola* (M. Popa) vor fi prelungite și în secolele ulterioare și teoretizate de mulți scriitori. Mărturie stau și personajele lui Duiliu Zamfirescu sau ale lui Rebreanu. Este însă necesară distincția între operele concepute *după metodă realistă* și cele *de factură realistă*. Diferența o subliniază M. Popa: „Distanța de perspectivă este minimă între personajele secundare și cele principale în cadrul unei opere realiste, toate personajele fiind **obiecte**, ca într-un autentic examen științific,

⁴² Ovidiu Drimba, *op. cit.*, p. 171

cum se întâmplă la Balzac, Zola sau Flaubert. În operele de tendință realistă, personajul principal este, de obicei, nerealist, în sensul neverosimilității comportamentului și filosofiei sale, în timp ce personajele secundare, obiectualizate, sunt concepute distanțat, realist. George Sand, bunăoară, rămâne tributară unei concepții sentimental romantice, dar va construi personaje secundare după metoda realistă.⁴³ Cu alte cuvinte, putem observa în cadrul acestei analize problematica perspectivei narative, respectiv cea neutră, cu focalizare zero, de tip *cameră*, specifică scrierilor realiste și, mai cu seamă, naturaliste și cea heterodiegetică, semiobiectivă.

În realism, latura *estetică* va fi așezată în plan secund, accentul căzând pe cea *științifică* sau *filosofică*: „Autorii devin savanți, secretari, funcționari, istorici, fotografi, grefieri, filosofi.”⁴⁴ În acest context, personajele caragialiene *fac concurență stării civile*, cum remarcă G. Ibrăileanu. Ornamentului stilistic îi iau locul procesul – verbal, argoul, limbajul vulgar, pitoresc.

Pasul de la realism la *naturalism* se face firesc în jurul anului 1860. Scriitorul și pictorul naturalist copiază asemeni unei fotografii realitatea, spre deosebire de realism, înlăturând rațiunea, voința și sentimentul și observând științific și analitic omul, drept o ființă animalică, supusă instinctului și fiziologicului. Caracterele sunt înlocuite de temperamente, personajele devin cazuri patologice.

Ovidiu Drimba observa că principala „greșeală a naturaliștilor este de a fi crezut că pe două trupuri vii se poate face aceeași operație pe care chirurgii o fac pe cadavre; cu alte cuvinte, de a fi considerat omul ca pe o ființă pasivă, cu un dat exclusiv biologic, supus atotputerniceii, fatalei legi a eredității și de a fi ignorat cu totul factorii esențiali ai personalității umane și legile obiective ale vieții sociale. Un viciu al concepției naturaliste este predilecția deosebită a acestor scriitori pentru cazurile patologice.” Romancierii Alphonse Daudet, Guy de Maupassant, Emile Zola, dramaturgii Hauptmann și August Strindberg vor elimina caracterele, înlocuindu-le cu temperamente. În *Teatrul de la origini până azi*, Ovidiu Drimba remarcă cum „personalitatea omului este definită exclusiv de temperamentul său. Iar acest temperament este rezultatul fatal a doi factori care acționează asupra omului cu o putere absolută. Ereditatea și mediul social. Ca atare, nu interesează stările sufletești, în fapt simple abstracții, nu există sentimente, există numai stări fiziologice, dezordini organice și impulsuri biologice. Apoi, în scopul de a prezenta cât mai obiectiv realitatea crudă, scriitorii naturaliști ajung la excесе inestetice. Manifestând o predilecție pentru situații, personaje, subiecte morbide, monstruoase; generalizând, aceste fenomene asupra întregului peisaj social, considerându-le fatalități inexorabile, neîntrezărind soluții, element morale și sociale regeneratoare, literatura naturalistă naufragiază într-o viziune pesimistă a existenței. Idealul lor artistic este de a transpune în operele lor, după o expresie mult folosită de ei, *felii de viață*.”⁴⁵

⁴³ Marian Popa, *Realismul*, București, Editura Tineretului, 1969, p. 110

⁴⁴ Idem, p. 111

⁴⁵ Nicolae – Mihai Brânzeu, Camelia Circa – Chirilă, Carmen Crețu, Zoltan Lovas, *op. cit.*, pp. 73 - 74

Simbolism, impresionism și expresionism – *Spleen și ideal*

*Dau fluviilor grații de reptile,
Dau mărilor priviri fosforescente,
Iar munților din zare, aspecte de gorile,
Și brazilor, pe coaste, poziții indecente.
Ion Minulescu*

După un scurt popas în **parnasianismul** glacial și distant (expresie poetică a realismului), omul, descoperind în naturalism urâtul existențial în realitatea înconjurătoare, trăiește o stare de plictis, denumit de Baudelaire **spleen**, care îi va provoca două atitudini în fața realității:

- părăsirea contactului direct cu brutalitatea acesteia
- fascinația depărtărilor, monadismul, tânjirea după voiajuri spre ținuturi exotice

Ambele reprezintă manifestări – expresii ale unei reacții tacite de **opозиție** la formele de alienare umană: *platitudinea* și *ipocrizia* în viața socială. Astfel că noi semne de boală, un nou dezechilibru, dat de o stare de spirit depresivă, nevrotică, un nou *mal du siecle* vor declanșa o nouă atitudine artistică și culturală, cea simbolistă.

Curentul va apărea în Franța, în jurul anului 1880, curente corespondente în artele plastice fiind **impresionismul** și **expresionismul**.

Enumerăm câteva principii estetice:

- **procedeele** specifice sunt: simbolul, sugestia, sinestezia (*teoria corespondențelor* la Baudelaire) și muzicalitatea interioară
- **muzicalitatea** este susținută de abordarea teoretică a lui Paul Verlaine în *Art poetique: De la musique avant toute chose!* Ea presupune atât construirea rimelor și a ritmurilor perfecte, cât și utilizarea asonanței sau a leit-motivului
- **Sinestezia** (corespondențele între simțuri diferite: tactil, vizual, auditiv, gustativ, olfactiv) este sugerată de Baudelaire, în poemul *Albatrosul*: *Parfum, culoare, sunet se-ngână și-și răspund*. Un alt exemplu de sinestezie ar fi cel bacovian: *O pictură parfumată cu vibrații de violet...*
- **Obiectul** poeziei simboliste îl reprezintă **starea confuză**, neclară, transmisă doar prin **sugestie** (obiectul poetic sugerat fără a fi numit sau descris) **sau simbol** (corespondența între obiectul poetic și imagine, sentiment, percepție), de aceea și proza și teatrul simbolist vor avea caracter poetic și ambiguu: *A negru, E alb, I roșu, U verde, O de-azur, / Latentele obârșii vi le voi spune – odată: / A, golf de umbră, chingă păroasă – ntunecată / A muștelor lipite de-un hoit, jur – împrejur* (A. Rimbaud)

O necesară distincție se impune între cele două direcții simboliste:

● **simbolismul propriu – zis**, pe care l-am putea numi *evazionist*, corespondent *fascinației depărtărilor*, ce presupune abolirea realității, evadarea din real, fiind prin această atitudine apropiat **expresionismului**

● **simbolismul decadent**, corespondent atitudinii de notație a senzațiilor și a impresiilor fugare despre existența diformă, oribilă și tristă a lumii, acesta fiind apropiat **impresionismului**

Dumitru Micu conturează atmosfera specifică fiecărei direcții, ce presupune astfel teme și motive specifice:

● **simbolismul propriu – zis**: simbolism evazionist, al reveriilor și al misterelor, evocând „privești câmpenești, marine și din alte sfere, citadine mai ales (parcuri, grădini, havuzuri, fântâni, statui), învăluite într-un abur diafan, dematerializate, desprinse parcă din vis ori întrupate

din muzică”⁴⁶, cum se întâmplă în versurile lui Henri de Regnier, în teatrul lui Maeterlinck și, am adăuga noi, în poezia lui Minulescu prin prezența spațiilor exotice, a lui Petică, prin gradațiile vibrante sau a lui D. Anghel, prin construirea unui univers floral extatic, alături de Verhaeren, „poetul *câmpiilor halucinante*, răscolite și smulse violent din pacea lor patriarhală (natura se zbuciumă în versurile lui ca în pânzele lui van Gogh)”⁴⁷ Acestei direcții i-ar corespunde deci **expresionismul**.

● **simbolismul decadent**: sursele de inspirație se regăsesc tot în lumea citadină, dar în cea periferică, mahalale sau parcuri solitare, evocând „cafenele sărace, cârciumi sordide, mansarde igrasioase, localuri rău famate, spitale, ospicii, bâlciuri dărăpănate, populate de vagabonzi, ftizici, femei pierdute, alcoolici, nebuni, cu acrobați saltimbanci, dansatoare palide, clorotice, cu Arlechini, Colombine, Pierrots creionând peisaje dezolante, cu plop și neguri, comunicând în genere tristeți grele, mistuitoare, cu aerul, uneori, de a le lua în răs, de a se amuza de propriile lacrimi.”⁴⁸ Este poezia lui Rollinat, Verlaine, Rimbaud, Jules Laforgue, a lui Macedonski în rondeluri și a lui Bacovia, poet al primăverilor umede, nevrotice, al verilor caniculare, cu miros de abator, al toamnelor reci, dezolante, al iernilor apăsătoare, ce dau impresia de sfârșit de lume. Ca și la ceilalți simbolști decadenti, la Bacovia se remarcă ambivalența spațiului, *dinăuntru* și *dinafară*, în fața cărora eul liric are aceeași atitudine, cum nota Romul Munteanu, în „Lecturi și sisteme”, cea de singurătate și anxietate:

► spațiul *dinăuntru* – grotă, camera, cavoul, cârciuma = coborârea spre o matcă originară, o casă a reveriei în care *frica umedă* este starea ce plutește peste tot

► spațiul *dinafară* – un spațiu exterior pustiu, al ceții, al nopții ude = respingerea integrării ființei

Poezia lui Bacovia mărturisește despre „o nimicire a vieții nu numai în formele ei spirituale, ci și animale”⁴⁹: *E-o noapte udă, grea, te-neci afară, / Prin ceață – obosite roșii, fără zăre - / Ard, afumate, triste felinare, / Ca într-o crâșmă umedă, murdară.* (Sonet)

Această nouă formă de exacerbare a sensibilității o vom întâlni și în **impresionism**. Pictorii nu s-au mulțumit, ca în realism, să oglindească realitatea concretă, obiectivă, ci o realitate așa cum apărea ea simțurilor și sensibilității lor. Așadar, pânzele unor artiști precum Claude Monet, Auguste Renoir, Edouard Manet, Alfred Sisley vor reda doar aparența realității, filtrată prin propria percepție psihică asupra lumii, aparență ce trădează deci impresii subiective, transpuse prin culoare și diverse variații ale luminii redată cromatic. Numele curentului a fost dat de altfel de tabloul lui Monet, intitulat *Impresie, răsărit de soare*. „Scriitorul și artistul plastic nu mai fac un țel din reprezentarea justă a realității, ci o interpretează după propria simțire, prin obiecte, cuvinte și imagini transmițând **sugestia** crezului lor artistic. În literatură, simbolismul e o replică dată impresionismului, opunând lumii exterioare universul interior, naturii – biblioteca, construcției raționale – sondarea inconștientului, interesului pentru formă – căutarea unui conținut demn de interes.”⁵⁰

Expresionismul a apărut în urma impresionismului, anunțând **modernismul** și **avangarda**. O artă ce manifestă preferință pentru tensiuni interioare, pentru caricatural și stridente de culoare în pictură. Se va pune accentul pe **sinestezii**, procedeu simbolist, adică pe

130 ⁴⁶ Dumitru Micu, *Început de secol. 1900 – 1916. Curente și scriitori*, București, Editura Minerva, 1970, p.

⁴⁷ Idem, p. 130

⁴⁸ Idem, p. 129

⁴⁹ Eugen Lovinescu, *Scriseri*, București, EPL, 1969, p. 404

⁵⁰ Lucian Petraș, *op. cit.*, p. 16

prelucrarea interpretativă a datelor lumii exterioare oferite de simțuri, asemeni tabloului lui Eduard Munch, *Strigătul*. Curentul a apărut în primele decenii ale secolului XX, ca reacție la naturalism și impresionism și se va manifesta și în literatura lui G. Trakl, F. Werfel, B. Brecht, L. Blaga, Al. Philippide, având ca principii:

- imaginarul expresionist presupune un contrast dat de vitalitate și de neliniște filosofică în egală măsură
- se valorifică miturile
- tematica vizează în speță țișpătul ca expresie exteriorizată a acestei neliniști
- personajul nu mai este omul concret, real, istoric, ci omul alegoric, emblemă a unei clase
- stilul surprinde o oarecare violență a expresiei

Modernism, tradiționalism și avangardă. Neomodernism, postmodernism – criză existențială și reinventare

*Și dacă vom învinge aici, vom învinge pretutindeni.
Lumea este un loc minunat și merită să lupți pentru ea.
Ernest Hemingway*

La sfârșitul sec. XIX , începutul sec. XX, în circuitul capitalismului modern vor pătrunde și țări puțin dezvoltate economic, cum e România. Ca reacție la aspectele negative ale acestui fenomen, ce va declanșa o nouă criză existențială, cauzată de incapacitatea de a distinge aparența de esență, datorată unui fond superficial de comportament, dirijat de anumite norme de conviețuire și rațiune, apare un curent autohton, dar cu corespondențe în spațiul sud-est european, **tradiționalismul**. El va încerca să se opună tendințelor **moderne** de alienare a individului, datorate produselor civilizației și ale tehnologiei, prin imaginea individului din mediul rural neafectat de civilizație, ca fond sănătos de comportament.

Astfel, tradiționalismul marchează câteva trăsături generale, contrastive față de modernism, care se vor reflecta și în artă, mai cu seamă în literatură:

TRADIȚIONALISM	MODERNISM
● tendință de autoconservare ● reprezintă un stil, un program de gândire, de atitudine ● universul tradiționalist – viața satului, folclorul, obiceiurile, tradițiile, vechea artă populară, credința religioasă și ceremonialurile religioase ● personajul – imaginea <i>țaranului</i> în raport cu pământul; preocupat de avere, de păstrare a lucrurilor dobândite din tată-n fiu ● femeia – supusă bărbatului și regulilor de viață rurale ● reflectă o lume omogenă ● procedeul esențial: analiza psihologică ● perspectivă obiectivă, auctorială de reprezentare a lumii	● tendință de evoluție rapidă ● reprezintă un mod de a simți, o formă de sensibilitate reală ● universul modernist – mediul citadin, bursa, hipodromul, serile mondene, moștenirile, preocupări de societate (joc de cărți, seri dansante) ● personajul – imaginea <i>intelectualului</i> în raport cu problemele sociale și morale: dreptatea absolută, viața, moartea, preocupat de filosofie și psihologie ● femeia – emancipată, libertină ● reflectă o lume eterogenă ● procedeul esențial: introspecția ● perspectivă subiectivă, actorială de reprezentare a lumii

Tradiționalismul presupune patru direcții:

► **sămănătorismul** – propune o imagine idilică a satului, apropiată ca reprezentare de un romantism agrar, în care idilismul alternează cu predilecția pentru scene tari, violente, cu eroi impulsivi, ce bravează, aducând deci soluții programatice deformatoare

► **poporanismul** – pictează în culori sumbre consecințele înapoierii economice și intelectuale a satului, „pune accentul pe necesitatea reformelor sociale în viața satului, pledând pentru o democrație rurală”⁵¹, propunând soluții programatice realiste

► **gândirismul** – opune tendințelor occidentale ale intelectualității, denumite *franțuzomanie*, întoarcerea la cultura populară și necesitatea conștiinței religioase și a ortodoxismului

► **trăirismul** – cult al trăirii plenare, propune adeziunea intelectualității la o ideologie totalitară

Reacția la aceste manifestări vor fi modernismul și, mai cu seamă, avangarda, ce marchează criza existențială a omului modern, localizat ca determinare istorică în epoca interbelică, perioadă de *respiro* politic, în cadrul căreia se dezvoltă psihanaliza (S. Freud, Jung). S. Freud va controversa, dar și inspira, literatura modernă prin interpretările miturilor pe baza teoriilor sale (interpretarea viselor prin fluctuațiile subconștientului în dorințe sexuale defulate). De asemenea, teoria lui Bergson vizând memoria voluntară și involuntară, a stat la baza romanului lui M. Proust, *În căutarea timpului pierdut*, idee preluată și de Camil Petrescu în opera sa.

Poezia modernistă se dezvoltă pe două direcții: cea **militantă**, preocupată de politic, social și istoric (F. Garcia Lorca, Louis Aragon, P. Neruda) și cea **meditativă și confesivă**, mergând pe aceleași tematici dintotdeauna: viața, moartea, destinul, iubirea (S. Esenin, G. Apollinaire, R. M. Rilke, P. Valery, Arghezi, Blaga, Barbu)

Romanul secolului XX se va dezvolta și el pe mai multe direcții: romanul comportamentist, inspirat din realitate (Hemingway), romanul – document (jurnal, scrisoare etc – Andre Gide, Camil Petrescu), romanul istoric, ce va îmbina istoria cu ficțiunea (Aragon, Tolstoi, Sadoveanu), romanul de frescă socială (Gorki, Rebreanu), romanul de analiză psihologică, sondând universul interior, al subconștientului, al memoriei, insistând pe timpul interior, acronic, subiectiv, nararea la persoana I (J. Joyce, W. Faulkner, Camil Petrescu), romanul – parabolă, subliniind caracterul alegoric al realității, cu insistență pe condiția umană, neliniștile interioare, angoasele existențiale care definesc atât de bine spiritul omului modern (Kafka, A. Camus).

Teatrul este marcat de modificarea textului dramatic în direcțiile deja precizate mai sus. Astfel, descoperirile în psihanaliză vor influența scrierea pieselor de teatru, prin interpretarea modernă a miturilor (E. O’Neill – *Din jale se întrupează Electra*, J. Giraudoux, *Electra*), dramaturgii se vor preocupa de sondarea psihicului personajului (L. Pirandello, *Șase personaje în căutarea unui autor*, E. O’Neill, *Straniu interludiu*), se revine la comedia ce reduce conflictul ca importanță devastatoare interioară la o problematică exterioară (Cehov). De asemenea, se cultivă *teatrul de graniță*, în cadrul căruia predomină teatrul absurd și cel parabolic, ștergându-se granițele clare dintre tragedie, comedie și dramă (S. Becket, *Așteptându-l pe Goddot*, Eugen Ionescu, *Cântăreața cheală*, *Rinocerii*, *Lecția*, *Scaunele*).⁵²

⁵¹ A. Crișan, L. Papadima, I. Pârvulescu, F. Sâmihăian, R. Zafiu, *Limba și literatura română – manual pentru clasa a XII-a*, București, Editura Humanitas, 2007, p. 73

⁵² Ovidiu Drimba, Cristina Ionescu, Viorel Alecu, Gheorghe Lăzărescu, *Literatura universală. Manual pentru clasele XI – XII*, ed. cit., pp 300 - 304

Perioada de trecere de la modernism la neomodernism și postmodernism, marcând ca perioadă istorică cel de al doilea război mondial și perioada postbelică, deci o perioadă agitată din punct de vedere socio- politic, poartă denumirea de **avangardism**. Din această cauză, denumirea ei va avea un caracter militar, **avangarda** desemnând *soldatii din linia întâi, acei nebuni și curajoși* care luptă fără teama de moarte, creatorii avangardiști având scopul de a sparge bariere, de a șoca prin nou, de a milita pentru noi cauze. Este epoca în care granițele dintre arte și granițele dintre genuri și specii sunt dărâmate. Acum se nasc caligramele și pictopoezia, romanul urmuzian și teatrul absurd.

Cauzele apariției avangardismului sunt duale: pe de o parte, e vorba despre acea **criză a umanismului** și a civilizației burgheze în sistemul capitalist, iar pe de altă parte, de **interesul artistului** față de noi forme de **expresie artistică** în sistemul socialist.

Avangardismul reprezintă, în primul rând, o anumită atitudine față de cultură și artă, care s-ar sistematiza în două direcții programatice cu caracter general:

- a. **discredita**rea structurii **validate istoric** a operei de artă prin criterii cum ar fi:
 - a. coerența părților la nivelul întregului
 - b. perenitatea creației
 - c. dezvoltarea de sensuri globale ce conferă demnitate existenței în univers
- b. **propunerea de anti-valori** ale operei de artă **simetric opuse**:
 - a. opera nu reprezintă un întreg organic, ci o însumare neorganizată de părți componente
 - b. este o prezență actuală, ce nu aspiră la conservare în patrimoniul cultural
 - c. sensurile ei indică **precaritatea** ființei

O definiție plurală a avangardei o oferă Adrian Marino, în *Dicționar de idei literare*. Sintetizăm mai jos selectiv aceste definiții, însoțite de argumente justificatoare:

► **avangardă** = **noutate**; argument: *negarea eternă implică noutatea eternă*

► **avangardă** = **modern** (însă cu supraordonarea *modern* și cu subordonarea *avangardă*); argument: orice curent modern are și o *fază agresivă*, „avangardistă”, de ruptură

► **avangardă** = **experiment**; argument: „laboratorul” romanului „experimental”, al teatrului „de artă”, de *recherche*, are sensul *anticipării, lansării ofensive* a unui program „de ruptură” în public, ce îl face viabil

► **avangardă** = **reacție anticlassică a spiritului modern**; argument: reprezintă un *moment – limită, de paroxism* din lunga *serie de revolte* ale epocilor culturale

► **avangardă** = **existență eternă**; argument: reprezintă un *efect periodic al permanenței opoziții* dintre „noutate” și „tradiție”

Avangardismul este deci un curent – umbrelă, adăpostind mai multe orientări independente, dar subsumabile, și având un rol programatic interdisciplinar, căci va propune programe teoretice unitare mai multor arte (literatură, muzică, teatru, plastică) ce vor fi, rând pe rând, *joc, protest, critică, invitație la reflecție, element perturbator*:

Dadaismul – inițiat de Tristan Tzara și Sașa Pană în Elveția, subliniază libertatea absolută de exprimare, neîncrederea în valoarea tradițiilor morale și estetice, refuzând noțiunea de artă și cultură, neagă orice legătură între logică și expresie, considerând opera o creație a hazardului, fără implicarea autorului, propunând deci hazardul în joncțiunea părților operei (vezi manifestul lui Tzara, Cum să facem un poem dadaist).

Potrivit dadaistilor, „oricine dorește să scrie poate să o facă folosind cuvinte tăiate din ziare și orânduite arbitrar, prin jocul întâmplării. Ceea ce rezultă cuprinde literele unui mesaj formulat după un cifru ce rămâne secret pentru toată lumea. Aceste litere, părți din realitate, pot

trezi asociații, ele nu depășesc însă limitele șocului, ale gratuitului. Pictorii dadaști au împrumutat în lucrările lor unele tehnici din cubism, în special hârtia lipită, în locul culorii pastă. Ei au practicat o incoerentă apropiere de linii și culori, în pictură, fără nicio legătură între ele, distrugând orice relații dintre gândire și expresie, renunțând la orice organizare a materialului artistic.”⁵³

Actul teatral dadaist era extrem de violent, de la țipete la recitări de texte dramatice și manifeste, dansuri stranii, totul vizând șocarea și traumatizarea spectatorilor. Într-o asemenea piesă, personajele sunt obiecte neînsuflețite (umbrela, gâtul, nasul, mașina de cusut), iar dialogurile lor sunt incoerente. Actorii amatori sunt membri sau simpatizanți ai grupului *dada* (cuvântul în sine reprezentând în limbi diferite lucruri total opuse: în română și rusă, dublă afirmație, în franceză, “căluț de lemn”, într-un trib african, “coada vacii”). Tristan Tzara, Francis Picabia, Louis Aragon vor ilustra literar această direcție, alături de pictorii Marcel Iancu, Hans Arp și alții.

Suprarealismul – are tendința de a rupe regulile și barierele, inspirat din subconștient și vis și din teoria psihanalitică freudiană, presupunând lipsa controlului rațional al conștiinței, literatura devenind astfel un **dicteu automat**, o succesiune onirică a viziunilor. El se bazează pe „credința în realitatea superioară a anumitor forme de asociație, neluate în seamă până acum, în atotputernicia visului și în jocul întâmplător al gândirii.” (A. Breton) Urmând exemplul oferit de psihanaliza freudiană, care aducea înconștientul la nivelul conștientului, ajutând la vindecarea sufletului bolnav de refulare, arta își deschide poarta spre vis și înconștient, apelând la metoda *automatismului*. Grupul de tineri visători, printre care și Paul Eluard, Louis Aragon și G. Apollinaire, în frunte cu Breton, visau să schimbe astfel viața, să facă oamenii mai liberi. Ion Vinea și Urmuz, la noi, își vor încerca scriitura suprarealistă.

În *Cel de al doilea manifest al suprarealismului*, se anunță, - în urma tuturor direcțiilor pluri- și interdisciplinare enunțate până acum în istoria culturii -, una **transdisciplinară**, în sensul dat acestui termen de acad. Basarab Nicolescu, de asumare a terțului inclus **in vivo**, de accedea și de acceptare lupasciană a lui A și a lui nonA: „Totul ne duce spre a crede că există un anume punct al spiritului de unde viața și moartea, realul și imaginarul, trecutul și viitorul, comunicabilul și incomunicabilul, susul și josul încetează de a mai fi percepute drept contradictorii.”

În pictură, stilul academic figurativ al lui Salvador Dali și al lui Rene Magritte, alături de automatismul ritmic al lui Miro ilustrează ambivalența raționalitate – iraționalitate, creând elemente și asocieri absurde, stranii, insolite, nemaivăzute.

În **teatrul suprarealist**, specific este *solilocviul* și nu comunicarea cu partenerul. Cea mai importantă piesă suprarealistă este cea a lui Apollinaire, *Mamemele lui Tiresias*, din subtitlul căreia își extrage denumirea întreaga direcție.

Cubismul – presupune tendința *cubică*, geometrică în structurarea formelor, așa cum se poate observa în pictura lui Braque sau a lui Picasso, care acceptă lecția propusă de Paul Cezanne în 1904: „Tratați natura prin cilindru, sferă și con.” S-ar putea defini deci printr-o *viziune geometrică asupra lumii*.

Motivele sunt simplificate și descompuse în cuburi, lăsând vizibile formele geometrice ale structurii lucrurilor ca întreg. Metoda sugerează redarea simultană a tuturor fețelor unui obiect. E o nouă creație, ce se va asocia tehnicii colajului, ce constă în obiecte decupate și lipite și formând un întreg.

⁵³ L. Petraș, *op. cit.*, p. 18

Lectura *Lecției despre cub* a lui Nichita Stănescu deconspiră oarecum un ideal de perfecțiune al formei: *După aceea se ia un ciocan / și brusc se fărâmă un colț de-al cubului. / Toți, dar absolut toți zice-vor : / - Ce cub perfect ar fi fost acesta / de n-ar fi avut un colț sfărâmat!*

Futurismul– dacă cubismul evidențiază formele lucrurilor, futurismul va evidențiază instabilitatea lor. Apelând la tehnica imaginii fragmentate în mai multe imagini succesive, futurismul proclamă necesitatea ruperii de tradițiile trecutului și instaurarea unui nou ideal estetic, prin exprimarea vitezei, a dinamismului vieții și a frumuseții produselor tehnicii moderne. Reprezentanți ai futurismului în literatură au fost F. T. Marinetti, G. P. Luciani. Reprezentantul în pictură este Marcel Duchamp. Tablourile futuriștilor redau mișcarea în spirală și în diagonală, reprezentând astfel nu o stare, ci un proces.

Fovismul, constructivismul și alte manifestări avangardiste completează paleta postbelică ce va face trecerea spre manifestările culturale contemporane.

În Europa, în perioada următoare, cinematograful cunoaște o mare dezvoltare și datorită noutății sale în peisajul artelor. De la filmele mute ale fraților Lumière, la filmul lui Chaplin până la cel al lui Rouch, Mizoguchi sau Costa Gravas, filmul devine încet expresie artistică a omului modern. În muzică, Kostakovici, cu *Cântecul pădurii* sau pictura lui Vasarely completează peisajul estetic al epocii. Societatea de consum a vremii va impune în artele vizuale curentul *pop art*, curent axat în jurul anului 1960 pe redarea obiectelor și chipurilor lumii moderne: mașina, telefonul, camera de filmat, dar și vedete ale cinematografului sau ale muzicii în vogă (pop, rock and roll). Procedeu la care se apelează este acela al pastişei, respectiv al imaginilor create în serie, în diverse nuanțe cromatice (portretul lui Marilyn Monroe al lui Andy Warhol, *Marilyn de 20 de ori*) sau al afişelor publicitare asociate cu părți componente ale unor picturi.

Literatura, de la Pablo Neruda la Tournier sau Soljenițin, mărturisește despre noile frământări ale omului, trezit după război în fața unei evoluții tehnologice inerente. *Nouveau roman* și *nouveau nouveau roman* vor reprezenta noi direcții literare în Franța, ce se află între anii 70 – 90 între două tendințe în spectrul literaturii: pe de o parte, *dorința de a surprinde lumea prin reinventarea miturilor*, tendință preluată și în alte literaturi (J. Giraudoux, *Războiul din Troia nu va mai avea loc*, Sarah Kane, *Iubirea Fedrei*, Marin Sorescu, *Iona*), iar pe de alta, *cultivarea prozei scurte*, caracterizată prin sobrietatea scriiturii (Patrick Mondiano, *Villa triste*, M. Yourcenar, *Povestiri orientale*, M. Nedelciu, *Aventuri într-o curte interioară*).

În România, **neomodernismul**, din punct de vedere istoric, presupune generația anilor 60, o perioadă de dezgheț ideologic, după cea proletcultistă a anilor 50. El aduce în planul expresiei literare: limbajul ambiguu, metaforele subtile, reflecția filozofică, intelectualismul. Din perspectiva lui Ion Simuț, vorbim de patru tipuri de literatură neomodernistă: literatura oportunistică (C. V. Tudor), evazionistă (Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ștefan A. Doinaș), subversivă (Mircea Dinescu, Marin Preda, Ana Blandiana, Adrian Păunescu) și dizidentă (Paul Goma). În această perioadă, prin Marin Sorescu, se dezvoltă un teatru parabolic și alegoric (ciclul *Setea muntelui de sare*) și unul de factură suprarrealistă prin Gellu Naum (*Ceasornicăria Taus*, *Insula*). Se parodiază convenții literare, se crează parabole ale libertății prin ironie. Teatrul istoric demitizează istoria, însă nu prin ironie, ci printr-o meditație gravă (Marin Sorescu, *Răceala*).

În cartea sa, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii culturale”*, Ion Bogdan Lefter enunță o ipoteză de lucru a panoramei trecerii de la neomodernism la postmodernism: „În timp ce novatorismul majoritar a procedat la un fel de replay istoric în urma căruia a rezultat neomodernismul anilor 60 – 70, experimentalismul minoritar al epocii a produs primele forme –

anticipative – ale postmodernismului românesc.”⁵⁴ De asemenea, criticul realizează o schiță tipologică a câtorva ultime resurse experimentale neomoderniste, cărora le asociază reprezentanți importanți, din care redăm selectiv:

- ▶ *avangarda perpetuă* – Gellu Naum
- ▶ *neoavangardismul „negru”, alte avangardisme târzii* – A. E. Baconsky, Sașa Pană
- ▶ *„extremismul” livresc* – Romulus Vulpesu, I. Negoțescu, Ion Mircea, Dinu Flămând
- ▶ *resursele ultime ale limbajului, experimentalismul morfologic, silabic și fonetic* – Șerban Foarță, Adrian Rogoz

▶ *proustianisme, joyceanisme, faulknerianisme de școală nouă* – Alexandru Ivasiuc, George Bălăiță, Dumitru Radu Popescu

▶ *ecouri ale „noului roman”* – Sorin Titel, Dumitru Țepeneag, Paul Goma, Augustin Buzura⁵⁵

Postmodernismul, sinonim cu generația anilor 80, definește o revenire la tradiție, ca expresie a unei noi crize, mult mai profunde, cauzate de direcțiile anterioare, și anume pierderea încrederii în progres. Dacă în neomodernism granița dintre pictură, sculptură și arhitectură s-a spart, în această perioadă se revine la pictură: se vor naște atât portrete și naturi statice, cât și tablouri abstracte, un exemplu în acest sens fiind Kiefer.

Se cultivă o literatură a „realului” în sens autentic, cu elemente de construcție împrumutate din *nouveau roman* și *nouveau nouveau roman*. Poezia și proza devin autobiografice (Simona Popescu, *Exuvii*, Mircea Cărtărescu, *Câteva cuvinte despre Ioana*). Autonomia esteticului ca și criteriu de valoare în anii 60 tinde să devină o disfuncție și, într-un fel, un instrument de diversiune și de manipulare. Procedeele postmoderne de scriere vizează: parodia, colajul, pastișa, ironia, autoironia, biografismul (Matei Vișniek, Al. Mușina, M. Nedelciu, Florin Iaru, Ioan Groșan). Teatrul postmodern readuce în scenă absurdul, expresivitatea lirică, diversele tipuri de comic, plăcerea fanteziei (M. Vișniec, *Voci în lumina orbitoare*, Vlad Zografi, *Calul*)

Același I. B. Lefter realizează și o schiță tipologică a primelor experimente postmoderne românești:

- ▶ *„onirismul” poetic* – Leonid Dimov
- ▶ *poezia prozaismului biografic* – M. Ivănescu, Petre Stoica, Florin Mugur, Dorin Tudoran
- ▶ *poezia senzuală cu obiecte animate* – Emil Brumaru
- ▶ *proza supraetajată, comedia literaturii* – Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Petru Creția
- ▶ *alte soluții textuale multistratificate* – Paul Georgescu
- ▶ *proza autenticismului biografist* – Norman Manea
- ▶ *romanele eseismului enigmatic* – Matei Călinescu, Virgil Nemoianu
- ▶ *umorismul neocaragialian și neourmuzian, alte absurdități „serioase”* – Teodor Mazilu, Dumitru Solomon, Marian Popa, Tudor Octavian, Tudor Vasiliu

Poate că am putea să-i dăm dreptate lui Jung, acceptând concepția că întreaga evoluție a culturii este o pendulare a omului între forțele inconștientului și ale conștientului său. Și atunci, care ar fi calea de urmat mai departe? Am putea spune că tindem spre o *cosmodernitate*, în termenul consacrat de Basarab Nicolescu, sau poate spre un *transumanism*, în care omul ar trebui să conștientizeze că echilibrul și dezechilibrul, conștientul și inconștientul coexistă, acea atracție a impurului ce îl purifică, de fapt, acea conștientizare și asumare a terțului inclus, de care vorbește Basarab Nicolescu? Sau spre o evoluție a conștiinței nu spre inconștient, ci spre

⁵⁴ Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii culturale”*, Pitești, Editura Paralela 45, 2002, p. 97

⁵⁵ Idem, pp 98 - 101

acceptarea și a lui *da* și a lui *nu*, așa cum soluționează magistral Jung, explicând termenii de *extraversie* și de *introversie*: „După cum se vede, e vorba în cazul extraversiei și al introversiei de două atitudini naturale opuse sau de două mișcări orientate contrar, numite cândva de Goethe *diastolă* și *sistolă*. Succedându-se armonios, ele ar urma să producă un ritm al vieții; dar s-ar părea că e nevoie de o artă supremă a vieții pentru a ajunge la acest ritm. În acest scop ar trebui ori să fim complet inconștienți, în așa fel încât legea naturală să nu fie tulburată prin niciun act de conștiință, ori să fim conștienți într-un grad sporit, spre a fi capabili să voim și să înfăptuim mișcările contrarii. Dar de vreme ce nu ne putem dezvolta regresiv spre inconștiența animală, ne rămâne doar drumul dificil de a merge înainte spre o conștiință mai înaltă. În orice caz, acea conștiință care a făcut cu puțință să se trăiască de bunăvoie și intenționat marele Da și Nu al vieții este un ideal de-a dreptul suprauman, dar oricum o țintă. Natura minții noastre de azi ne îngăduie doar *să-l voim conștient pe Da și măcar să-l îndurăm pe Nu*. Dacă acesta este cazul, înseamnă că s-a realizat deja mult.”⁵⁶

Un răspuns la aceste frământări îl oferă tot criticul contemporan I. B. Lefter, într-o notă radicală și ironică : „... pornim la drum – se-nțelege – și cu o anumită strategie generală, cu o *ideologie* culturală în sensul cel mai larg al cuvântului. Care ar fi – deci – orientarea noastră generală? Am putea-o descrie pe scurt prin termeni precum *postmodernism*, *poststructuralism* și *studii culturale*, *europeism* și *pro – americanism*, *anti – naționalism*, *anti – fundamentalism* și *anti – ortodoxism*, *liberalism* și *multiculturalism*, *pro – democrație* și *corectitudine politică* etc. etc. Unele dintre aceste etichete au semnificații strict culturale (dacă există semnificații strict culturale!) (nu există!), altele trimit la doctrine, ideologii, filosofii politice și teorii sociale. (...) Ceea ce ar fi de spus aici și acum este că omologia lor în planuri diferite de discuție le face – în fond – ***inseparabile***: nu poți fi deschis către diversitatea care dă farmec – și nu eterogenitate – pluralismului postmodern și în același timp să fii un spirit anti – liberal, naționalist și fundamentalist.”⁵⁷

Bibliografie:

- C. G. Jung, *Opere complete 15. Despre fenomenul spiritului în artă și știință*, București, Editura Trei, 2007
 J. Bell, *Oglinda lumii*, București : Editura Vellant, 2007
 C. G. Jung, *Opere complete 7. Două scrieri despre psihologia analitică*, București, Editura Trei, 2007
 Jacek Debicki, Jean – Francois Favre, Dietrich Grunewald, Antonio Filipe Pimentel, *Istoria artei. Pictură, sculptură, arhitectură*, București, 2000, Enciclopedia Rao, Grupul Editorial Rao
 Rosie Dickins, Mari Griffith, *Introducere în artă*, București, Editura Rao, 2004
 Louis Arnaud, Charlotte Arnaud, *Languages et texts vivants*, Paris, Editions Magnard, 1980
Lumea artelor. Enciclopedie pentru tineri, București, Enciclopedia Rao, Grupul Editorial Rao, 1999
 Lucian Petraș, *Istoria artelor. Curente culturale în literatură și în celelalte arte*, în *Literatura și celelalte arte – ghid interactiv pentru profesori și elevi*, Pitești, Editura Nomina, 2009
 Tudor Vianu, *Idealul clasic al omului*, București, Editura enciclopedică română, 1975

⁵⁶ C. G. Jung, *Opere complete 7. Două scrieri despre psihologia analitică*, București, Editura Trei, 2007, p74

⁵⁷ I. B. Lefter, *op. cit.*, p. 125

Adrian Marino, în G. Călinescu, M. Călinescu, A. Marino, T. Vianu, *Clasicism, baroc, romantism*, Cluj, Editura Dacia, 1971

Nicolae Balotă, *Umanități. Eseuri*, București, Editura Eminescu, 1973

Romul Munteanu, *Literatura europeană în epoca luminilor. Iluminism, preromantism, sturm und drang, neoumanismul german*, București, Editura enciclopedică română, 1971

Nicolae – Mihai Brânzeu, Camelia Circa – Chirilă, Carmen Crețu, Zoltan Lovas, *Ghid interactiv pentru cursuri opționale. Programe orientative și suporturi de curs*, Pitești, Editura Nomina, 2011

Ovidiu Drimba, Cristina Ionescu, Viorel Alecu, Gheorghe Lăzărescu, *Literatura universală. Manual pentru clasele XI – XII*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993

Aurel Martin, *Metonimii*, București, Editura Eminescu, 1974

Edgar Papu, *Existența romantică. Schiță morfologică a romantismului*, București, Editura Minerva, 1980

Marian Popa, *Realismul*, București, Editura Tineretului, 1969

Dumitru Micu, *Început de secol. 1900 – 1916. Curente și scriitori*, București, Editura Minerva, 1970

Eugen Lovinescu, *Scrieri*, București, EPL, 1969

Crișan, L. Papadima, I. Pârvulescu, F. Sâmișăian, R. Zafiu, *Limba și literatura română – manual pentru clasa a XII-a*, București, Editura Humanitas, 2007

Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei "bătălii culturale"*, Pitești, Editura Paralela 45, 2002

b. Evoluția matematicii și a științei în timp

**prof. coordonator : Octavia Potocean,
C. N. „Moise Nicoară”**

**Realizatori : Yasmina Laza
Adriana Neamțu
Roxana Totorean**

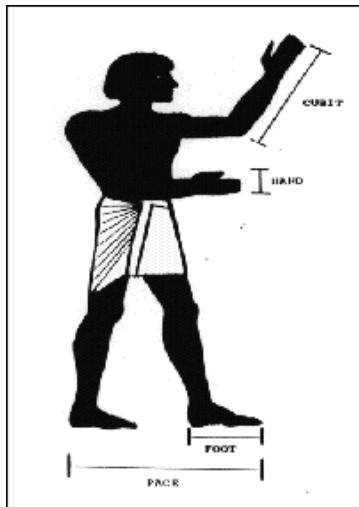
EVOLUȚIA MATEMATICII

De-a lungul timpului, omenii s-au străduit să descopere regulile și modelele lumii materiale, să determine calitățile obiectelor, relațiile complexe dintre ei și ceea ce îi înconjoară. Pe parcursul a mii de ani, societăți din întreaga lume s-au chinat să ajungă la o singură știință deasupra tuturor celorlalte care să conțină cunoștințele necesare pentru a explica lumea în care trăiesc. Această știință este MATEMATICA. Matematicienii sunt cei ce caută reguli și algoritmi în spatele unui haos aparent și al unei complexități infinite.

În această căutare, ei folosesc descoperirile premergătorilor lor de pe întregul mapamond pentru a rescrie limba în care a fost scris universul. Acest articol intenționează să vă fie ghid virtual într-o călătorie în timp și spațiu urmărind evoluția matematicii și amprentele sale asupra celorlalte științe sofisticate pe care le cunoaștem astăzi.

Cum a apărut matematica?

Lumea este alcătuită din șabloane și secvențe: ziua devine noapte, peisajele sunt în continuă schimbare. Unul dintre motivele pentru care a apărut matematica a fost nevoia de a înțelege și explica șabloanele după care se conduce natura. Unele dintre cele mai banale concepte matematice sunt înfiripate adânc în creierul uman, fiind totodată observate și la alte specii de animale. Pentru acestea din urmă, aprecierea distanței la care se află hrana sau prădătorul este un factor ce face diferența între viață și moarte. Cel care a pus împreună aceste simple concepte, le-a legat între ele, a început să numere, și astfel a dat naștere întregului univers matematic este omul. Unele dintre cele mai vechi religii ale matematicii pe care o cunoaștem în ziua de astăzi au fost descoperite de-a lungul Nilului. Acolo condițiile erau prielnice agriculturii, așa că egiptenii au abandonat viața nomadă și s-au stabilit în acea regiune în jurul anului 6000 î.Ch. În perioada Egiptului Antic, era o strânsă legătură între birocrație și evoluția matematicii. Pentru egipteni, cel mai important eveniment al anului era revărsarea Nilului, folosită de asemenea ca referință a începutului unui nou an. Pentru a pune în aplicare un asemenea calendar, egiptenii a trebuit să numere zilele dintre două inundații consecutive și cele dintre două faze ale lunii. Înregistrarea principalelor caracteristici ale anotimpurilor era esențială nu numai pentru administrarea terenurilor, ci și pentru practicile religioase. Egiptenii antici care s-au stabilit în apropierea Nilului credeau că inundațiile se datorau Zeului Râului. În schimbul apei dădătoare de viață, aceștia ofereau o parte din trestie ca jertfă. Cum așezămintele au crescut în dimensiuni, a fost nevoie de modalități pentru a le administra: suprafețele de pământ a trebuit să fie măsurate; taxele calculate și colectate. Astfel, oamenii au început să numere și să măsoare. Aceștia au folosit propriile trupuri pentru a măsura lumea. Astfel au evoluat unitățile de măsură.

1 =		10 =	∩	100 =	∞	1000 =	⌚
2 =		20 =	∩∩	200 =	∞∞	2000 =	⌚⌚
3 =		30 =	∩∩∩	300 =	∞∞∞	3000 =	⌚⌚⌚
4 =		40 =	∩∩∩∩	400 =	∞∞∞∞	4000 =	⌚⌚⌚⌚
5 =		50 =	∩∩∩∩∩	500 =	∞∞∞∞∞	5000 =	⌚⌚⌚⌚⌚

Sistemul de numerație folosit era cel decimal, motivat de numărul degetelor mâinilor. Cu toate acestea, era strecurată o carență majoră în rândul acestui sistem: un pai putea reprezenta doar o unitate, nu o sută sau o mie; cu toate că era posibil să se scrie “un milion” cu doar un caracter, în locul celor șapte pe care noi le folosim, pentru a scrie 999999 era nevoie de 54 de caractere. În ciuda acestui dezavantaj al sistemului de numerație folosit, egiptenii erau brilanți rezolvitori de probleme matematice. Înregistrate pe foi de papirus, unele descoperiri matematice ale egiptenilor au dăinuit până în ziua de astăzi. Papirusul Matematic al lui Rhind a fost descoperit în Templul Luxor și scoate la iveală principalele preocupări matematice ale egiptenilor.

Tăblița babiloniană YBC 7289 dă o aproximare a lui $\sqrt{2}$ cu 5 cifre zecimale. Primele dovezi ale numerelor babiloniene datează de la jumătatea mileniului III î.Hr.

Matematicienii babilonieni foloseau sistemul numeric cu baza 60 (sexazecimal). Astfel, în zilele noastre, un minut e împărțit în 60 de secunde, o oră în 60 de minute și un cerc are 360 de grade, iar secunde și minutele unui grad indică fracțiile aceluși grad. Progresele babilonienilor în matematică au fost amplificate de faptul că numărul 60 are mulți divizori.

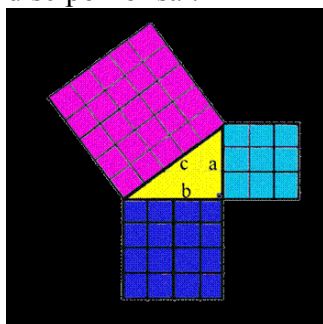
Începând cu perioada secolului al VI-lea î.Hr. și până la închiderea Academiei din Atena în 529 D.C., matematicienii greci locuiau în orașe situate de-a lungul părții estice a Mediteranei, de la Peninsula Italică, până la Africa de Nord. Aceștia erau uniți prin cultură și limbaj. Geometria în Grecia Antică a fost introdusă de Thales din Milet (n. circa. 624 î.Hr. – d. circa.

Spre deosebire de relicvele sumare lăuate de matematica egipteană, cunoștințele despre matematica babiloniană provin din cele aproximativ 400 de tăblițe din argilă, descoperite de arheologi începând cu secolul al XIX-lea. Scrise în cuneiforme, acestea au fost inscripționate în timp ce argila era încă moale și arse apoi în cuptoare sau la soare. Ele includeau tabele de înmulțire și metode de rezolvare a ecuațiilor liniare și pătratice.

546 î.Hr.). Acesta a creat teoreme ce sunt considerate și astăzi ca fiind pietrele de temelie ale matematicii. Cele mai cunoscute descoperiri ale sale fiind:

- un cerc este împărțit în două părți egale de diametru;
- unghiurile bazei unui triunghi isoscel sunt egale;
- unghiurile opuse la vârf sunt egale;
- un triunghi este determinat dacă sunt date o latură și unghiurile adiacente ei;
- unghiul înscris într-un semicerc este unghi drept.

Tărâm fertil pentru nașterea marilor matematicieni ai antichității, Grecia a fost punctul de plecare și pentru Pitagora (n. circa. 580 î.Hr. - d. circa. 495 î.Hr.). Originar din insula Samos, a emigrat la Crotona, în Italia de sud, unde a întemeiat școala ce-i poartă numele, cea dintai școală italică a Greciei antice. Această școală susține teoria numerelor și a armoniei ca fiind baza oricărei realități. Până la momentul de față nicio scriere a marelui filosof și matematician grec, Pitagora, nu a fost descoperită. Tradiția îi atribuie descoperirea teoremei geometrice și a tablei înmulțirii, care îi poartă numele. Doctrina filosofică a pitagorismului este totuși pusă în evidență în lucrările lui Aristotel și Sextus Empiricus, precum și în cele ale pitagoricienilor de mai târziu. Totuși, este imposibil de distins cu exactitate limita dintre descoperirile lui Pitagora și cele ale discipolilor săi.

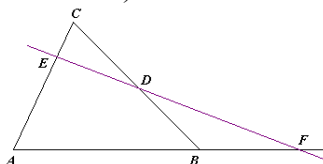
Aproape două secole mai târziu, matematica a cunoscut descoperiri de o majoră importanță, prin lucrările lui Euclid din Alexandria (circa. 325 î.Hr. - 265 î.Hr.). Originar din Damasc, Euclid a fost un matematician grec, care a trăit și predat în Alexandria în Egipt în timpul domniei lui Ptolemeu I. Despre viața lui Euclid nu s-au păstrat date acurate, însă se spune că viața lui se confundă cu opera. Cea mai importantă lucrare a sa este considerată cartea “Elementele”, tradusă în peste 300 de limbi, care pune atât bazele aritmeticii, cât și pe cele ale geometriei plane și spațiale. Și astăzi, 23 secole mai târziu, se mai continuă tradiția inițiată de Euclid, de a marca sfârșitul unei demonstrații prin expresia latină: Quod erat demonstrandum sau Q.E.D., în traducere: Ceea ce era de demonstrat.

Deși este privit adesea ca proiectant de dispozitive mecanice, Arhimede din Siracusa (n. circa. 287 î.Hr. - d. 212 î.Hr.) a adus contribuții importante și în domeniul matematicii. Încă din secolul al III-lea î.Hr., a reușit să folosească mărimile infinitezimale într-un mod similar cu calculul integral modern. Folosind metoda reducerii la absurd, a putut să dea răspunsuri, cu un grad de precizie arbitrară la problemele pe care le avea, specificând limitele între care se situa rezultatul. Tehnica este cunoscută drept metoda epuizării și a fost folosită pentru a estima valoarea lui π . Arhimede a ajuns la acest rezultat desenând un poligon mare circumscris unui cerc și un poligon înscris cercului. Pentru două poligoane de 96 de laturi fiecare, el a calculat lungimile laturilor lor și a arătat că valoarea lui π se află între $3\frac{10}{71}$ (aproximativ 3.1408) și $3\frac{1}{7}$ (aproximativ 3.1429). Valorile obținute sunt comparabile cu valoarea actuală de aproximativ 3,1416. De asemenea, a demonstrat că aria cercului este egală cu raza la pătrat înmulțită cu π . În

lucrarea “Despre Sferă și Cilindru”, Arhimede postulează că, orice mărime adăugată ei însăși de suficiente ori va depăși orice mărime dată. Aceasta a rămas de-a lungul timpului sub denumirea de: proprietatea lui Arhimede a numerelor reale.

Înaintând odată cu evoluția matematicii, puntea dintre Arhimede și Menelaus este reprezentată de trecerea dintr-o eră în alta. Cel din urmă, Menelaus din Alexandria (n. 70 – d. 140) a fost un matematician și astronom grec, căruia i se atribuie rezultate valoroase în domeniul geometriei, printre care teorema care îi poartă numele (teorema lui Menelaus), precum și descrierea conceptului de geodezică (o generalizare a noțiunii de linie dreaptă într-un spațiu curbiliniu).

Pappus din Alexandria (n. 290 – d. 350) a fost unul dintre ultimii mari matematicieni greci ai antichității. Contribuțiile sale se înscriu cu predilecție în domeniul geometriei, atribuindu-i-se o teoremă din geometria proiectivă. Cea mai cunoscută lucrare a sa este “Colecția”, un compendiu matematic în opt volume, care acoperă teme variate, precum: geometria, matematica recreațională, poligoane și poliedre. Abordează chiar și problema dublicării cubului, una dintre cele trei celebre probleme nerezolvate ale antichității, probleme de construcție geometrică ce trebuia să fie rezolvate doar cu rigla și compasul.

Library of Congress

În **evul mediu**, dezvoltarea a fost mai lentă, sporadică și fără rezultate remarcabile. Unul dintre motive ar putea fi faptul că accentul a fost pus pe alte domenii în afara de știință.

Mileniul II

Odată cu trecerea timpului, dorința omenerii de a dezlega misterele lumii înconjurătoare a crescut. Astfel se explică progresele făcute de oamenii de știință în toate domeniile. De asemenea, în această perioadă exista convingerea că secretul pentru înțelegerea ordinii naturale era matematică.

Unul dintre cei mai reprezentativi oameni universali ai Renașterii a fost Leonardo da Vinci. El a fost pictor, sculptor, om de știință și inventator. Aportul său deschizător de drumuri în artele plastice și forța lui de anticipare, neegalată vreodată în întreaga desfășurare istorică a științei, sunt caracteristice uriașei sale personalități, de care a fost permanent conștient. Leonardo a scris în însemnările sale, cu un an înaintea morții, cuvintele cu vibrație de bronz: „Voi dăinui”. S-au scris volume întregi despre Leonardo, înaintaș de seamă în astronomia modernă, în geometrie și mai ales în mecanică.

Construirea geometrică a diferitelor forme ornamentale îl atrăgea mai mult decât rezolvarea empirică a problemei. Aici intervenea impulsul de constructor de instrumente: elaborează tot felul de unelte, îndeosebi compasuri bazate pe folosirea paralelogramului articulat, compasuri parabolice, eliptice, proporționale. Se susține că Leonardo a inițiat metoda dublă în cinematică și ar fi constatat că, în mișcarea hipocicloidă, un punct de pe arcul mobil ar descrie o elipsă. Aceasta este metoda pe care se bazează strungul eliptic, al cărui desen se găsește în manuscrisele lui Leonardo.

Unul dintre primii reprezentanți ai Renașterii care a înțeles importanța matematicii și utilitatea ei a fost Piero della Francesca. El a devenit renumit prin reprezentările sale artistice în perspectivă și prin formele geometrice, precum și prin cunoștințele teoretice formulate în scrierile sale. În timpul vieții, Piero della Francesca a fost un matematician reputat, în special în domeniul geometriei. El a scris trei mari tratate în limba latină: două de geometrie, *De prospectiva pingendi* ("Despre perspectivă în pictură") și *Libellus de quinque corporibus regularibus* ("Despre cele cinci corpuri regulate"), precum și un manual de calcul, *De Abaco*.

Cel care a prezentat pentru prima dată o imagine nouă și revoluționară a universului a fost Nicolaus Copernicus (1473-1543). După 30 de ani de muncă, el a ajuns la concluzia că Soarele este centrul universului, iar planetele gravitează în jurul său, având ani de lungimi diferite. Nici Pământul nu făcea excepție, el efectuând în fiecare an o mișcare de revoluție în jurul Soarelui și zilnic o mișcare de rotație în jurul axei proprii.

Această teorie contrazicea credința veche cum că Pământul este centrul Universului. Pentru prima oară s-a lansat și ideea că Luna ar fi satelit al Pământului. Deși nu există încă o dovadă clară care să demonstreze ideile lui Copernicus, vechiul model al lumii se prăbușea. Galileo Galilei (1564-1642) a fost unul dintre cei care au reușit să aducă dovezi care mai târziu au demontat vechea credință. El a inventat telescopul refractor, denumit ulterior "luneta Galilei", cu ajutorul căreia a descoperit fazele planetei Venus, primii patru sateliți ai lui Jupiter și reușește să alcătuiască prima hartă a Lunii. Deși era un adept al teoriilor lui Copernicus privind Universul, el s-a lovit de opiniile autorităților religioase și a fost nevoit să renunțe la părerile sale. Cu toate acestea, el și-a continuat cercetarea în Florența, fiind în arest la domiciliu, până în 1637, când și-a pierdut vederea.

În această perioadă nu doar știința a suferit o dezvoltare extraordinară datorată în mare parte cunoștințelor de matematică și curiozității, dar și matematica însăși. Pierre Fermat (1601-1665) - consilier al parlamentului din Toulouse, și-a consacrat timpul liber cercetărilor matematice, în special în domeniul teoriei numerelor și calculului probabilităților. Notele sale matematice au fost găsite, adunate și publicate la cinci ani după moartea lui. A devenit consacrat datorită marii teoreme care-i poartă numele.

Un alt matematician a fost Blaise Pascal (1623-1662). El a fost de asemenea fizician și filosof francez, a adus contribuții valoroase în matematică prin elaborarea teoriei probabilităților, și în analiza matematică. El a pus bazele probabilității, iar la originea cercetărilor sale a stat corespondența cu Fermat pe tema rezolvării a două probleme propuse de către un pasionat de jocurile de noroc. Tot în această perioadă a descoperit triunghiul aritmetic, care astăzi îi poartă numele, și care conține coeficienții binomiali ai dezvoltării binomului și elaborarea metodei inducției matematice. A elaborat lucrarea "Elemente de geometrie" și a studiat proprietățile

cicloidei (curba descrisă de un punct situat pe o circumferință / cerc, care se rostogolește pe o suprafață plană).

Odată ce s-au pus bazele teoriei universului, alte întrebări legate de astronomie și fizică au urmat. Isaac Newton este unul dintre cei care a reușit să răspundă la câteva dintre ele și să își susțină răspunsurile. El este renumit pentru rezultatele obținute în legătură cu atracția gravitațională, dar aceasta reprezintă doar o parte din descoperirile sale. A descoperit că razele de lumină de culori diferite sunt de fapt cele care crează lumina albă și a construit primul telescop care funcționează pe principiul reflexiei. În domeniul matematicii, el a contribuit prin descoperirea formulei dezvoltării binomului, și mai ales prin crearea calculului infinitesimal (calculul diferențial și calculul integral), numit de el calculul fluxionilor. Leibniz a realizat

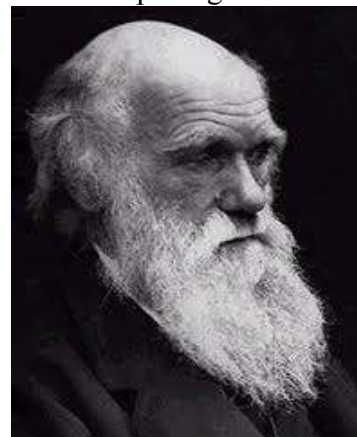
același lucru aproape în același timp și în mod independent. Astăzi se consideră că ei au drepturi egale în ceea ce privește descoperirea calculului diferențial și integral. În activitatea științifică, Newton a îmbinat însușirile unui mare experimentator cu cele ale unui teoretician și matematician genial.

De mii de ani, oamenii au încercat să descopere ce se ascunde în spatele fulgerelor și al trăznetelor. La început, aceste fenomene ale naturii au fost atribuite unor zei, dar cu timpul explicația a ajuns din ce în ce mai aproape de adevăr. Cu toate acestea, primul care a reușit să demonstreze că fulgerul este de fapt doar o formă de electricitate a fost Benjamin Franklin. De asemenea, Franklin a fost un inventator, printre creațiile sale numărându-se soba, ochelarii bifocali, paratrăsnetul, prima mașină de copiat și armonica. În vremea sa era extrem de cunoscut și de influent și în Europa. Franklin a fost cel care i-a convins pe englezi să retragă

"Legea timbrului", respectiv i-a convins pe francezi să intervină în Războiul de Independență al Statelor Unite de partea acestora. În Statele Unite, a fost unul din semnatarii de frunte ai Declarației de Independență a Uniunii și al Constituției americane.

După ce principalele legi ale fizicii au fost descoperite, a venit rândul chimiei. Antoine

Lavoisier este considerat părintele chimiei moderne. El a stabilit și demonstrat compoziția chimică a apei și a aerului. A ajutat la elaborarea sistemului metric și a denumit principalele categorii de compuși organici. A murit decapitat pe ghilotină de către revoluționarii francezi.

Louis Pasteur a fost primul care a descoperit că microbii cauzează fermentație și boală, iar pentru a-i distruge a creat procesul care îi poartă numele: pasteurizare. În plus, realizând pericolul germenilor, a popularizat sterilizarea instrumentelor medicale, ceea ce a dus la salvarea mai multor vieți.

Charles Darwin este cel mai celebru naturalist, geolog, biolog și autor de cărți. El este fondatorul teoriei evoluționiste (teoriei referitoare la evoluția speciilor). A observat că toate

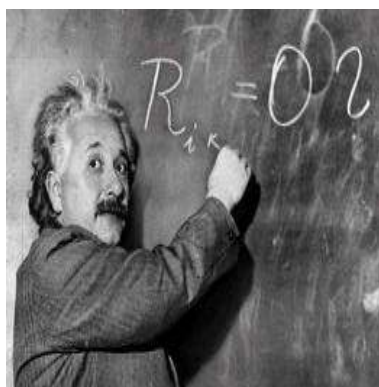

speciile de forme de viață au evoluat de-a lungul timpului din anumiți strămoși comuni, ca rezultat al unui proces pe care l-a numit „selecție naturală”, toate acestea fiind publicate în cea mai celebră scriere a sa, „Originea speciilor”. El a susținut că speciile nu au fost create separat, ci s-au dezvoltat într-o perioadă îndelungată din alte specii.

Cel care a pus bazele geneticii a fost Gregor Mendel. A studiat transmiterea ereditară a caracteristicilor la plante și astfel a ajuns la concluzia că ele sunt moștenite independent una de cealaltă în funcție de recesivitatea sau dominanța genei. Importanța studiilor lui nu a fost recunoscută decât în secolul XX, când a fost redescoperită.

Marie Curie, laureată cu două premii Nobel, atât pentru chimie cât și pentru fizică este, împreună cu soțul ei, cea care a descoperit radioactivitatea, a izolat elementele poloniu și radium și a descoperit plutoniul. A murit datorită expunerii îndelungate la radiații.

Albert Einstein a fost unul dintre cei mai mari fizicieni care au existat vreodată. El este recunoscut în primul rând pentru teoria relativității restrânse. Aceasta, împreună cu cea a relativității generalizate, au schimbat percepția oamenilor de știință despre univers. Einstein nu s-a manifestat doar în domeniul științei. A fost un activ militant al păcii și susținător al cauzei poporului evreu căruia îi aparținea.

John Dalton, deși cunoscut pentru descoperirea bolii care îi poartă numele, a fost de asemenea chimist. În 1803 a propus o teorie conform căreia moleculele sunt formate din atomi. Mai mult decât atât, a formulat legea presiunii parțiale.

Erwin Schrödinger (n. 12 august 1887 - d. 4 ianuarie 1961) a fost un fizician austriac, laureat al premiului Nobel pentru fizică în 1933, fiind unul din părinții fizicii cuantice. Ecuația lui Schrödinger este o ecuație care descrie modul în care se schimbă în timp starea cuantică a unui sistem fizic, sau mai pe scurt interdependența dintre spațiu și timp.

Evoluția tuturor științelor a fost marcată de revoluționara tehnologie ce primește mai târziu numele de: **computer**. Acesta fost inițial creat sub denumirea de mașină de calcul, având ca funcție rezolvarea calculelor mai complicate. Pentru aceasta, primul astfel de dispozitiv avea trei elemente de bază: un panou de control, memoria și un calculator pentru calculele aritmetice.

Acest prim dispozitiv a fost creat în jurul anilor 1936-1938, primind numele de "Z1", de către inginerul german Konrad Zuse (1910-1995), pentru compania Henschel Aircraft.

Odată cu această invenție, servită înaintea declanșării celui de-al doilea Război Mondial, evoluția în acest domeniu a fost declanșată, având un impact crucial asupra tuturor celorlalte științe și tehnologii. În 1954 a fost lansat primul limbaj de programare ce a funcționat cu succes de către John Backus și IBM, numit FORTRAN. Acesta este însă capul de listă al unei interminabile enumerații, care în mileniul III ajunge să stea la baza oricărei acțiuni cotidiene.

Mileniul III

În acest mileniu, viteza cu care circulă informația este extrem de mare. Nu mai există nicio bariera, fie ea geografică sau politică, pentru ca o descoperire să nu fie împartășită în cel mai scurt timp cu putință. Issac Newton spunea: "Am văzut atât de departe pentru că am stat pe umerii unor giganți". Astfel, acest prim secol XXI al mileniului III, supranumit și secol al informației și al vitezei, dă posibilitatea marilor descoperiri să se îmbogațească exponențial.

MATEMATICA ȘI JOCURILE EI

„Dumnezeu a creat numerele naturale. Restul este opera omului.” spunea Leopold Kronecker (matematician german). Matematica, după cum ați aflat deja, a fost creată datorită necesității omului de a avea control asupra obiectelor care îl înconjoară. Karl GAUSS spunea „Regina științelor este matematica, iar aritmetica este regina matematicii” și ca și orice regină ea are pe lângă partea sa sobră o parte ludică.

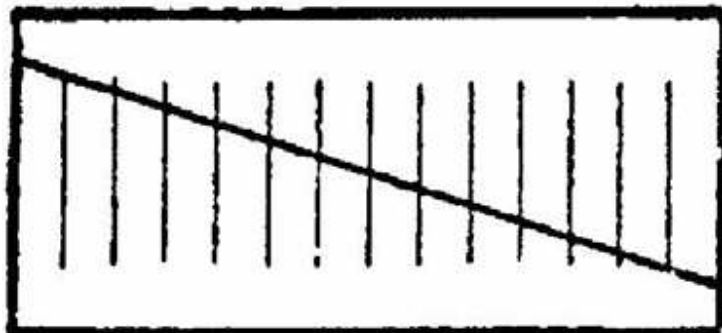
Viața noastră se bazează pe comunicare și pe relații interpersonale, ceea ce am putea defini mai ușor într-un cuvânt: prietenie. V-ați gândit vreodată că numerele pot fi și ele prietene? Ei bine, Pitagora este cel care se spune că a descoperit prima pereche de **numere prietene**: 220 și 284. Dar ce înseamnă în matematică **prietenia**? Numerele prietene sunt acele numere care au proprietatea că fiecare este egal cu suma divizorilor celuilalt. Să vedem, a avut Pitagora dreptate? Divizorii numărului 220 sunt: 1,2,4,5,10,11,20,22,44,55,110, iar ai numărului 284 sunt 1,2,4,71,142, astfel avem $1+2+4+71+142=220$ și $1+2+4+5+10+11+20+22+44+55+110=284$. Puteți găsi și voi astfel de numere?

Cu toții tindem spre perfecțiune și este detul de greu să o atingem, dar numerele ne-au luat-o înainte, astfel avem **numere perfecte**. Care sunt ele, bănuiesc că vă întrebați. Pentru fiecare există un număr perfect, nu? Dar are el vreo legătură cu ce înseamnă numerele perfecte în matematică? Aici numărul perfect este cel care poate fi scris ca sumă a divizorilor săi fără el însuși, de exemplu $6(=1+2+3)$, este numărul vostru unul perfect?

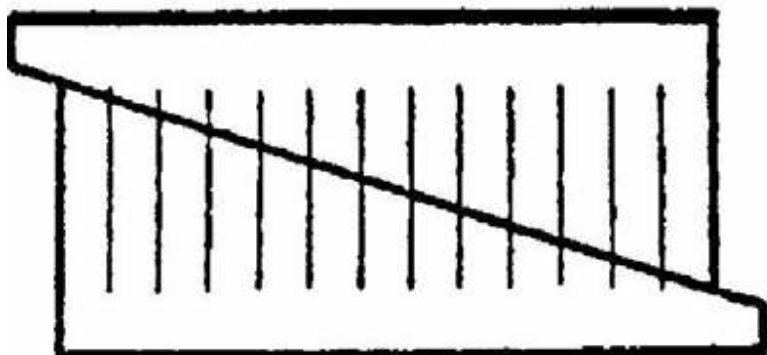
Cu toții știm că nu e frumos să întrebi o doamnă ce vârstă are, dar cu ajutorul a câtorva trucuri matematice putem să o aflăm. Nimeni nu spune că nu putem să o întrebăm cât va rămâne dacă dintr-un număr de 10 ori mai mare decât vârsta ei vom scădea produsul cu nouă a unui număr de o singură cifră, nu? Și, uite așa, am aflat vârsta sa. Cum? Păi, separând cifra unităților din numărul comunicat și adunând-o cu ce a mai rămas, simplu, nu? Un alt truc este să o rugăm să ne comunice ce a obținut după ce a înmulțit numărul anilor cu 2, a adunat cu 5 și a înmulțit totul cu 5. De acum începe treaba noastră, ce facem? Având ultima cifră 5, o vom elimina, iar din numărul rămas vom scădea 2, astfel vom obține vârsta (de exemplu, pentru $22 \cdot 2 = 44 + 5 = 49 \cdot 5 = 245$ noi vom elimina 5 și rămânem cu 24, din care vom scădea 2 și obținem 22).

Magia, tuturor ne place. De multe ori am vrea să fim invizibili sau pur și simplu să facem ceva magic. Putem face să dispară lucruri? Cum putem să facem din 13 linii paralele 12

linii paralele fără a o șterge sau decupa pe niciuna? Încadrându-le într-un dreptunghi, vom obține o imagine care va arăta astfel :

Tăind dreptunghiul pe diagonală și mișcându-l de-a lungul liniei de tăiere, vom observa că putem distinge doar 12 linii, iar ceea ce vom obține va arăta cam așa:

Putem ghici numerele din mintea oamenilor folosindu-ne de magie, de asemenea. Uitați câteva trucuri care vă vor fi de ajutor în acest scop: rugați persoana să se gândească la un număr, apoi să-l ridice la pătrat, să adune la rezultat un număr propus de dumneavoastră și să ridice din nou la pătrat. Tot ce îi mai ramane acum de făcut este să scadă cele două pătrate și să vă comunice rezultatul. Ceea ce el nu știe este că noi, împărțind jumătate din numărul comunicat la numărul propus de noi pentru adunare și din rezultat scăzând jumătate din numărul propus pentru adunare obținem numărul la care el s-a gândit și uite așa am făcut micul nostru truc de magie.

Și acum, să ne punem puțin mintea la contribuție, rezolvând un alt fel de probleme de matematică.

Știți să scrieți numărul 100 în trei feluri diferite folosind doar cifre identice? Există în lumea asta cineva mai în vârstă de 600 de ori decât o cunoștință a sa?

Dacă acum e ora 23, afară e noapte și plouă, putem peste 72 de ore să vedem soarele pe cer?

Matematica are și ea umorul său. Haideți să vă împărtășesc câteva glume care au la bază matematica.

Matematicianul neamț Moritz Pasch explica existența unui număr impunător de oameni care nu înțeleg matematica, prin faptul că ... gândirea matematică, prin însăși esența ei, este opusă naturii omului.

Marele matematician rus A. A. Marcov, fiind întrebat ce este matematica, a răspuns: "Matematica este ceea cu ce se ocupă Gauss, Cebâșev, Leapunov și eu".

Printre numeroasele lecții despre aplicațiile matematicii, citite de către Cebășev, se remarcă și prelegerea lui la Paris, dedicată teoriei matematicii în confecționarea îmbrăcăminte. La ea s-au prezentat cei mai buni croitori și modelieri, diferiți experți în ale eleganței. Cebășev și-a început lecția cu renumita frază matematică:

– Admitem, pentru simplitate, că omul are corp de formă sferică.

După aceste cuvinte, vorbele lui sunau în gol, deoarece publicul șocat a părăsit sala.

Când este o demonstrație strictă? O demonstrație se numește strictă, dacă strictă o consideră majoritatea matematicienilor.

BIBLIOGRAFIE

<http://www.scribde.com/stiinta/matematica/Mari-matematicieni-dea-lungul-191121481.php>
<http://www.referatele.com/referate/fizica/online2/STIINTA-DE-A-LUNGUL-TIMPULUI-referatele-com.php>
<http://www.math.uaic.ro/~leoreanu/depozit/Istoria%20matematicii-1.pdf>
http://ro.wikipedia.org/wiki/Istoria_geometriei
<http://www.wikipedia.org/>
<http://inventors.about.com/library/weekly/aa050298.htm>
<http://aleph0.clarku.edu/~djoyce/mathhist/chronology.html>
<http://www.google.ro/imghp?hl=ro&tab=ii>
<http://www.math.md/school/distractiva.html>

c. Muzica...de-o vârstă cu omenirea

**prof. Georgiana Maria – C. N. „Moise Nicoară”,
violinistă la Filarmonica de Stat Arad**

prof. vioară Victor Maria – Liceul de Artă „Sabin Drăgoi”

O veche vorbă românească spune că „românul s-a născut poet”. Literatura noastră populară stă mărturie acestei afirmații. Însă omul a apărut pe pământ cu multe mii de ani înaintea formării poporului român. Și, înconjurat de natură, a dorit să comunice cu aceasta și cu semenii săi.

Aici apare prima mare întrebare: ce a făcut omul mai întâi, a cântat sau a vorbit? În încercarea sa de a deveni parte din întreg tindem să credem că a încercat să imite sunetele ce-l înconjurau – curgerea apei sau vuietul valurilor, șuieratul vântului sau foșnetul frunzelor, ciripitul păsărilor sau bocănitul ciutelor. Era o lume plină de sunete care chemau parcă omul spre comunicare.

Și ce altă mărturie mai bună poate exista decât faptul că muzica însăși este un limbaj universal. Din orice colț al bătrânului nostru continent și până la cele mai îndepărtate și neexplorate țărâni, oriunde ai merge și ai cânta vei fi înțeles fără a scoate vreun cuvânt.

Vechi legende venite din Extremul Orient vin să confirme faptul că muzica, înainte de toate celelalte arte era considerată ca regină a lor, cu legi bine conturate și precise atunci când celelalte arte abia apăreau timid. Multe alte mituri aduc muzica la loc de cinste, însoțind zeii în acțiunile lor, fiind modul lor de a comunica cu oamenii.

Astfel au înțeles și oamenii că trebuie să răspundă zeilor atotputernici, cu ajutorul feluritelor instrumente „preferate” de zei. Iar când nu aveau la îndemână un instrument muzical făurit de ei înșiși foloseau propriul instrument – vocea umană.

Limba noastră românească, spre deosebire de altele, folosește același verb pentru a defini cântatul din voce sau cu ajutorul unui instrument: A CÂNȚA. Ce poate fi mai frumos decât a deveni una cu instrumentul și astfel să nu mai faci diferența între corzile tale vocale sau strunele unei cobze, între a fluiera țuguindu-ți buzele sau a doini din fluier? Nici nu ne putem imagina nefericirea celor ce nu le e dat să audă, căci o lume mută e de neînchipuit! Să ne bucurăm așadar de muzică!

Muzica în preistorie și antichitate

Mărturii descoperite într-o peșteră din Franța înfățișează o scenă muzicală ce ar corespunde sfârșitului perioadei paleolitice. Sigur că dezvoltarea muzicii nu a fost uniformă ci a depins mult de dezvoltarea omului ca ființă, diversele stadii de dezvoltare coexistând perioade îndelungate. Totuși, momentul de apariție a muzicii ca artă este stabilit de către specialiști în urmă cu 31.000 de ani.

Primele elemente muzicale au fost cele ritmice, mărturie în acest sens stând numeroasele instrumente de percuție descoperite de către arheologi. În această formă primitivă muzica era foarte importantă în ritualurile practicate de către strămoșii noștri sau în transmiterea de informații.

Melodia a apărut firesc prin decantarea sunetului muzical de zgomot și prin asocierea sunetelor melodioase înconjurătoare de capacitate omului de a le reproduce în mod conștient. Primele linii melodice erau foarte simple (2-4 sunete) dar prin diversificarea lor cu ajutorul ritmului sau a instrumentelor folosite – inclusiv diferențierea vocilor umane (femeiești, bărbătești, vocile de copii) se obțineau o multitudine de experiențe de tip muzical.

În Antichitate muzica rămâne strâns legată de magie și religie. Cu timpul, însă ea își pierde din semnificația pur religioasă căpătând sens estetic, cu rolul de a atrage și a „dirija” masele de oameni.

Printre primii teoreticieni ai muzicii se află chinezii, care leagă astrologia chineză, bazată pe cele cinci planete cunoscute – Jupiter, Marte, Saturn, Venus și Mercur – de cele cinci elemente din natură - pământ, lemn, metal, foc și apă – iar cea care asigura ordinea acestor elemente era considerată muzica. De aici și caracterul pentatonic (de 5 sunete) al muzicii chineze, neschimbat până în prezent.

Indienii considerau că descoperirea muzicii trebuie atribuită zeităților – Brahma, Shiva, Indra, Sarasvati și Nereda.

În Egiptul antic preoții conduceau adevărate școli de muzică. Aici s-a dezvoltat o artă ce va influența în mod hotărâtor dezvoltarea ulterioară a muzicii, totul în strânsă legătură cu dezvoltarea științelor – matematica, geometria, arhitectura, astronomia și nu în ultimul rând medicina.

Mesopotamia a premis dezvoltarea muzicii pe o scară mai largă, atât în practicile religioase cât și pe partea laică.

Cultura ebraică relevă faptul că muzica avea un rol esențial în societate, prin trecerea de la citirea cu intonație a psalmilor la intonarea acestora pe structuri bine definite din punct de vedere muzical.

Grecia antică atribuie apariția muzicii categoric zeilor, precum Apollo, Hermes, Atena, Pan și alții. În cadrul teatrului grecesc rolul muzicii era esențial, corurile având rolul de povestitor sau

comentator. Gradul de dezvoltare a muzicii grecești este conturat de mărturiile ce atribuie muzicii un rol educativ foarte important în dezvoltarea individului.

La polul opus se află Roma antică, unde, spre deosebire de majoritatea celorlalte popoare, muzica avea un rol laic pregnant. Aici muzica era practică la scară largă, cu scopul de a însoți viața de zi cu zi a oamenilor, la petreceri, evenimente ca element de „divertisment”.

Traversând oceanele vom găsi cultura și civilizația aztecă, unde muzica avea un rol strict, bine definit în ritualurile de sacrificiu sau în pregătirea psihologică pentru luptă.

Cultura mayașă care, spre deosebire de celelalte, nu avea cultul războiului ci folosea muzica în strânsă legătură cu dansul ritual, avea ca scop recrearea permanentă a elementelor primordiale: Soarele, Pământul și prima pereche umană.

În Argentina, Australia, Pacific muzica însoțea ritualurile specifice diverselor evenimente ale vieții – nașterea, nunta, moartea, războiul, victoria, aducerea ploi sau îmbunarea forțelor naturii.

Pe teritoriul geto-dac era practică muzica în strânsă legătură cu dansul, cu spectacolul și nu în ultimul rând cu războiul: cântece eroice, funebre, cele executate în timpul luptelor sau cele folosite pentru vindecarea bolnavilor.

Instrumentele muzicale s-au dezvoltat diferit de la un popor la altul, dar toate au aparut prin ingeniozitatea omului de a folosi elementele din natura înconjurătoare și mai ales din dorința de a comunica cu aceasta sau cu lumea nevăzută, dar bănuită, de „sus” din cer.

Cultura muzicală în Evul Mediu

Apariția creștinismului a influențat hotărâtor dezvoltarea ulterioară a muzicii, în special în spațiul geografic indo-european. Astfel, pornind de la muzica religioasă ebraică ce folosea cântăreți profesioniști, bazată pe intonarea psalmilor se dezvoltă mai întâi muzica bizantină (sec. V-IX), cu influențe ce se regăsesc în muzica rusă, atât religioasă cât și în cântecele populare rusești.

Pe teritoriul apusului Imperiu roman se dezvoltă muzica gregoriană, numită după papa Gregorie I. Acest tip de muzică se numea cantus planus și presupunea cântarea unei linii melodice line, treptate, fără salturi. De aici acest tip de muzică se răspândește în Anglia, Spania, Germania, Elveția și Franța. Tot în acest spațiu muzica va trăi un „secol de argint” numit așa datorită faptului că, începând cu Guido d’Arezzo – creatorul portativului – va exista o preocupare tot mai intensă pentru teoretizarea muzicii și dezvoltarea laturii componistice și interpretative.

De-a lungul secolelor XI-XIII muzica are un rol foarte important pe plan laic, personajele principale fiind menestrelii, trubadurii, truverii sau vaganții. Ei fac posibilă circulația muzicii pe întreg continentul și implicit a artei, prin legende cântate (Cântecul lui Roland, Poemul Nibelungilor, Tristan și Isolda, Jocul lui Robin și Marion și altele). Rondelul, balada, reverdia, canso – toate vor sta la baza dezvoltării ulterioare a muzicii culte. Instrumentele preferate ale muzicienilor acestei perioade sunt violele, violele, harpele, flautele, fluierul, cimpoiul, instrumentele de percuție. În Germania, de exemplu Minnesänger-ii (muzicienii amatori) se vor transforma în adevărați profesioniști – Meistersinger.

Secolul XIII determină o mutare a centrului de gravitație din punct de vedere muzical către Franța, Parisul devenind acum centrul cultural european. Perioada este cunoscută sub numele de Ars Antiqua. Aici apare polifonia (cântatul pe mai multe voci) și apar primele durate muzicale.

Ars Nova este următoarea perioadă în istoria muzicii. În timp ce în sculptură și pictură se dezvoltă goticul în muzică se produce o puternică laicizare a culturii și democratizare a artelor, în

strânsă legătură cu Marea Schismă (1524 – despărțirea Bisericii creștine în două ramuri – catolică și ortodoxă). Este de asemenea perioada de apariție, chiar dacă într-o formă absolut rudimentară, a operei. Ca elemente de limbaj muzical se admit anumite consonanțe nepermise până atunci și se cristalizează simetria ritmică.

Renașterea este ultima perioadă a Evului Mediu. Prima etapă – secolul XV – aduce muzica în prim plan prin apariția primilor muzicieni profesioniști (capele formate din 12-24 de muzicieni). În această perioadă tehnica devine un scop în sine. Cei care au răspândit aceste tehnici sunt maeștri școlii flamande, care călătoresc peste tot în Europa. Era la modă canonul enigmatic, adevărate șarade muzicale. Un reprezentant de seamă al acestei perioade este Josquin des Prés despre care Martin Luther va spune peste mulți ani: „Muzicienii fac ce pot cu notele, numai Josquin face ce vrea!”

Secolul al XVI-lea reprezintă adevărata afirmare a Renașterii – reînvierea și valorificarea artei antice greco-romane, alături de așezarea omului în centrul preocupărilor și nu a divinității (datorită curentului umanist). Este perioada în care au trăit savanții Copernic și Galilei, marii scriitori Shakespeare și Cervantes, au pictat Rafael, Rubens și Rembrandt, a creat Leonardo de Vinci. Un mare muzician al epocii a fost Orlando Lasso (a scris peste 2000 de piese muzicale).

În Italia sunt fondate școli de către franco-flamanzi, școli unde se desăvârșesc mari compozitori ca Palestrina, Gesualdo sau Monteverdi. În Franța se regăsesc primele încercări de a reuni muzica, poezia și dansul în spectacole la care participă însuși regele. În Anglia muzica are un caracter mai intim, de curte, unde apare song-ul (Thomas Morley). În țara noastră găsim mărturii ale existenței unor școli mănăstirești, dar muzica se află sub influențe bizantine și slavone. Bakfark care va călători mult în Europa scrie un ciclu de „Fantezii pentru lăută”.

Se dezvoltă noi genuri muzicale instrumentale, provenite din muzica vocală (canzone, fantezie), muzica de dans (pavana, giga, gagliarda) sau genuri independente (preludii, toccate, teme cu variațiuni) ceea ce a dus la o preocupare deosebită pentru dezvoltarea virtuozității instrumentale. De asemenea apare muzica de cameră – formații cu un număr redus de muzicieni și cu o sonoritate aparte.

Acest lucru a determinat transformarea și apariția de noi instrumente muzicale. De unde până acum instrumentele principale erau lăuta – provenită din arăbescul al-ud- și orga, datorită maeștrilor cremonezi se vor dezvolta instrumentele cu coarde – vioara, viola, violoncelul, contrabasul -, cele de suflat – oboiul, urmat de fagot, flautul, trompeta, trombonul. Instrumentele de percuție – tobe, cimbale, triangu, clopotele – vor pătrunde mult mai târziu alături de cele cu coarde sau de suflat în ansambluri (secolul XVII).

Barocul muzical

Considerat de unii doar o prelungire a Renașterii, de alții doar o perioadă de tranziție către Clasicism (de aceea mai este denumit și Preclasicism) Barocul muzical se situează între sfârșitul secolului XVI și mijlocul secolului XVIII – de la Monteverdi la Bach. Este epoca în care pictează Rubens, Van Dyck, Vermeer, Caravaggio, Velasquez și scriu marii scriitori Carlo Goldoni, Molière, Racine și John Milton.

Termenul de Baroc provine, se pare de la cuvântul portughez barucco (perlă asimetrică). Muzica are un rol foarte important în festivități, fiind caracterizată pe de o parte de monumentalitate iar pe de altă parte de o ornamentație bogată.

Este momentul de apariție a operei, provenită din teatrul laic: mask-ul (Anglia), zarzuela (Spania) sau maggi (Italia). Se deschid teatre de operă unde se joacă spectacole de operă.

Acestea au la început teme mitologice (ex. Orfeu) apoi istorice (ex. King Arthur). În Franța sub îndrumarea lui Lully ia ființă „Teatrul de operă” și „Les 24 violons du roi”. Se joacă spectacole de operă și balet-comedii compuse după scrierile lui Molière. În Germania la Hamburg se deschide teatrul de operă „Gänsemarkt”. În Spania rămâne „la modă” teatrul popular (zarzuelas, farsas, comedias).

Muzica religioasă se dezvoltă în paralel cu cea laică, ca gen specific epocii amintind oratoriul, alături de misse și pasiuni.

Georg Friedrich Haendel (1685-1759) a fost un compozitor de seamă al epocii. German de origine, el a fost „importat” de Anglia. A scris atât lucrări de operă cât și instrumentale de mare valoare printre cele mai cunoscute fiind „Muzica Apelor” și „Muzica Focurilor de Artificii”.

În muzica instrumentală se trece de la diversitate tematică la unitate tematică. Fuga este specifică acestei epoci și reprezintă apogeul componistic al formelor polifonice. Johann Sebastian Bach (1685-1750) este cu siguranță cel mai de seamă compozitor care a oferit acestui gen muzical valori extraordinare (ex. cele 24 de Preludii și Fugă ce formează „Clavecinul bine temperat”).

Concertul instrumental este destinat inițial unor grupuri de instrumente ce se desprind din ansamblul orchestral, în dialog cu acesta, ajungându-se treptat la un singur instrument solist și în paralel la dezvoltarea tot mai accentuată a tehnicii și a interpretării. Mari compozitori și violoniști italieni au scris concerte instrumentale: Vitali, Geminiani, Marcello, Veracini, Albinoni. Antonio Vivaldi rămâne cel mai cunoscut dintre toți, prin ciclurile de concerte „L’Estro Armonico”, „La Stravaganza” și „Anotimpurile”.

Rococo-ul este o perioadă din cadrul Barocului inspirată din imitarea stilului de la curtea Regelui Soare (Franța), caracterizată printr-un stil galant. O vom întâlni în creația mai multor compozitori, de la C.Ph.E.Bach până la Mozart. Tartini călătorește mult prin Europa și scrie un tratat de muzică „Știința a armoniei muzicii”, rămânând în istoria muzicii prin celebra sonată pentru vioară „Trilul diavolului”, o lucrare de o virtuozitate deosebită. În Franța, Leclair este considerat fondatorul școlii violonistice precum sunt Aubert și Rameau pentru arta clavecinistică. În Spania accentul este pus în continuare pe stilul iberic popular, dezvoltându-se încă de pe atunci marea școală a chitariștilor spanioli. În spațiul românesc îl găsim pe Ioan Caioni în Transilvania, de la care ne-a rămas celebra lucrare „Codex Caioni”. Daniel Speer scrie două „Balet Valahe”, o alăturare de dansuri valahe, maghiare, grecești, rusești, cazace și poloneze.

Clasicismul muzical

Clasicismul în muzică apare mai târziu decât în celelalte arte. În literatură îi avem ca reprezentanți pe Chares Perrault, Corneille, Jonathan Swift, Daniel Defoe, Antioh Cantemir, Ion Budai-Deleanu.

Termenul poate fi tradus ca „republică luminată”. Burghezia a determinat „ieșirea” muzicii în lume și îi are ca reprezentanți în prima perioadă pe Johann Christian Bach, Pergolesi, Gluck, Telemann, Cherubini și Salieri. În operă este dusă o adevărată luptă cunoscută drept „războiul bufonilor”, între opera italiană și cea franceză.

Muzica instrumentală se dezvoltă într-un ritm fără precedent, mai ales pe tărâmul muzicii de cameră (serenade, divertimente). Karl Philipp Emanuel Bach devine adeptul curentului „Sturm und Drang” care dezvoltă din punct de vedere dinamic muzica (o paletă mult mai largă de nuanțe, de la pianissimo la fortissimo).

Despre Moldova aflăm din scrierile lui Cantemir, care este întemeietorul muzicologiei românești. La curtea lui Brâncoveanu erau două orchestre: meterhaneaua (turcească) și o orchestră germană. Ofițerii străini și austrieci răspândesc muzica europeană în țara noastră – cadrilul francez, valsul german, contradansul englezesc. Anton Pann este un reprezentant de seamă al școlii românești de muzică. În Transilvania iau ființă la Oradea, Timișoara, Sibiu, Brașov societățile „Collegium Musicum”, iar în 1766 la Oradea se înființează un „Teatru de operă” unde va fi angajat și fratele lui Haydn, Michael Haydn.

Componenta orchestrei se cristalizează, conturându-se trei mari compartimente:

- Coardele (reprezentat de cvartetul de coarde: vioară, violă, violoncel, contrabas)
- Lemnele (flauto traverso, oboi și corn englez, fagot și mai târziu clarinet)
- Alama (trompeta, trombonul, cornul)
- Pianul este izgonit din orchestră, rămânând doar în muzica de cameră

Clasicismul vienez

Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart și Ludwig van Beethoven sunt recunoscuți unanim ca fiind „cei trei mari clasici”. Contribuția lor la dezvoltarea muzicii culte este indiscutabilă.

Joseph Haydn (1732-1809) rămâne cunoscut în istoria muzicii ca „părintele simfoniei”. El își va petrece mare parte a vieții la curtea prințului Esterhazy, dar după moartea acestuia va merge la Londra și Paris. Spre sfârșitul vieții se reîntoarce la Viena unde va scrie cele două mari oratorii Creațiunea și Anotimpurile. Cele 104 simfonii compuse îi permit să arate lumii „calea cea dreaptă” în evoluția genului simfonic: stabilește numărul părților simfoniei la patru, fixează forma primei părți din simfonie ca formă de sonată, pe bazele funcționalității tonale și structura simfoniei per ansamblu – partea I – Allegro, partea a II-a – mai lentă, partea a III-a – Menuet, partea a IV-a - din nou o mișcare rapidă. În muzica de cameră Haydn este considerat creatorul cvartetului de coarde, căruia îi stabilește forma și conținutul muzical. Creația sa a influențat în mod categoric evoluția ulterioară a muzicii, începând cu contemporanii săi, Mozart și Beethoven.

Wolfgang Amadeus Mozart (1756 – 1791), geniul muzical absolut a fost un copil minune, începând să cânte și să compună încă de la 3 ani. Îndrumat de tatăl său va călători prin Europa la curțile princiare, luând contact cu mai multe școli – italiană, franceză, vieneză. Creația sa de operă cuprinde opere nemuritoare, ca Răpirea din serai, Nunta lui Figaro, Don Giovanni, Così fan tutte sau Flautul fermecat. Din creația simfonică amintim cele 41 de simfonii, ultimele trei fiind adevărate capodopere. A scris multe concerte instrumentale pentru diverse instrumente și orchestră (28 pentru pian, 7 pentru vioară). Mozart este cel care stabilește și notează în partitură locul și uneori conținutul cadențelor solistice. De asemenea stabilește forma consacrată a concertului instrumental: partea I – Allegro – formă de sonată, cu cadență; partea a II-a – Adagio sau Andante – formă de lied; partea a III-a – Allegro sau Presto – formă de sonată, rondo sau temă cu variațiuni. Muzica de cameră este și ea foarte variată, cuprinzând serenade, divertismente, sonate, trio-uri, cvartete. Recviemul este o lucrare cu totul deosebită, fiind chiar ultima sa lucrare.

Ludwig van Beethoven (1770-1827) este cel de-al treilea reprezentant al clasicismului vienez. Nefiind un copil minune, Beethoven, german de origine, s-a afirmat totuși destul de timpuriu, la numai 12 ani fiind numit organist al curții. Este chemat la Viena de către Haydn, unde va rămâne până la sfârșitul vieții. Beethoven a scris 9 simfonii, 5 concerte pentru pian, un concert pentru vioară, un triplu concert pentru vioară, violoncel și orchestră, uverturi, opera

Fidelio, Missa Solemnis, sonate pentru pian solo sau diverse instrumente și pian, trio-uri, cvartete. Simfonist prin excelență, Beethoven a scris 9 simfonii, fiecare fiind în parte o mică capodoperă, încununate de cea de-a noua simfonie, adevărat poem filozofic, având în ultima parte celebra „Oda bucuriei” pe textul lui Friedrich Schiller, lucrare devenită Imn al Uniunii Europene. El transformă lejerul Menuet (partea a III-a) în Scherzo, conferindu-i astfel o mai mare „greutate” în structura simfoniei clasice. Concertele sale instrumentale sunt mai degrabă simfonii cu un solo „obligato”, partituri de mare strălucire, expresivitate și dificultate tehnică. Sonatele, trio-urile, cvartetele reflectă un compozitor preocupat de reflecții filozofice, pline de substanță. Deși a preluat stilul muzicii lui Haydn și Mozart, Beethoven le transformă după „chipul și asemănarea sa”, lăsând omenirii lucrări de inestimabilă valoare și profunzime.

Romantismul muzical

Elemente de muzică romantică găsim deja în ultimele lucrări ale lui Beethoven. Romantismul este un termen ce desemnează o noțiune estetică și o epocă istorică în evoluția artelor. Romantismul muzical se conturează din curentul paralel născut în literatură și prefigurat de către Victor Hugo în prefața dramei Cromwell. Apare ca reacție la rigurozitate clasică, dând frâu liber trăirilor umane, sentimentelor, a liricului, fantasticului, pasionalului, melancolicului, oferind o mare libertate de expresie. Din punct de vedere formal nu se mai inventează structuri noi ci se dezvoltă cele existente deja.

Melodia capătă o libertate nemaîntâlnită până atunci, cu teme ample, generoase, motive dramatice, programe-imagine. Ritmul se dezvoltă la rândul său, mai ales datorită pătrunderii în muzica cultă a unui important val de influențe folclorice. Armonia păstrează în linii mari tiparele clasice, dar urmând linia generală discursul muzical devine mult mai dramatic, prin modulații neașteptate, cromatică generoasă și influențe populare. Orchestrația se dezvoltă foarte mult, consecință a perfecționării construcției de instrumente, compozitorii romantici căutând în permanență noi sonorități timbrale.

Simfonia rămâne genul preferat al compozitorilor, pornind de la Schubert, Schumann, Berlioz, Brahms, Ceaikovski, Bruckner, Mahler, totuși pornind de la modelul beethovenian, dar dezvoltând la maximum potențialul acestui gen muzical. Cifra 9 (de la numărul simfoniilor lui Beethoven) devine sursă de inspirație pentru unii dar și obsesie morbidă pentru alții.

Concertul instrumental capătă, avându-l tot pe Beethoven ca mentor, valențe deseori supradimensionate – Brahms, Ceaikovski, dar și o modificare de structură – contopirea părților II și III sau a întregului concert – Liszt, Mendelssohn-Bartholdy, Schumann, Grieg, Rachmaninov. Tehnica instrumentală necesară parcurgerii unui asemenea concert devine foarte avansată, atât datorită evoluției construcției de instrumente cât și a virtuozității solistice.

Poemul simfonic este un gen foarte des abordat de către romantici, fiind vorba de așa-zisa „muzică cu program”. Foarte iubite de public, aceste lucrări au oferit compozitorilor posibilități nelimitate și le-au stimulat imaginația creatoare. Liszt, Berlioz, Richard Strauss, Rimski-Korsakov, Musorgski au scris lucrări nemuritoare, care continuă să aibă de fiecare dată un mare succes la public și oferă interpreților o mare satisfacție interpretativă.

Genurile miniaturale – lied-ul, studiul, capriciul, impromptu-ul sunt genuri nou apărute în muzica clasică, ce oferă compozitorilor o mare libertate de construcție și multiple posibilități tehnice și de expresie. Schubert, Schumann, Chopin, Liszt, Paganini, Wieniawski sunt doar câțiva din cei care au abordat aceste genuri muzicale.

Opera cunoaște o perioadă de înflorire fără precedent, mai ales în Italia – Rossini, Donizetti, Bellini, Verdi, Puccini dar și datorită lui Richard Wagner în Germania, Bizet în Franța, Ceaikovski în Rusia. Alături de acestea să adăugăm baleturile lui Ceaikovski, Adam, Prokofiev. Verismul este prefigurat de operele lui Verdi, Mascagni și Puccini.

Opereta este un gen muzical nou apărut, cu mare priză la public. El face parte din muzica de divertisment, foarte „la modă” în secolul XIX. Viena a fost marele centru cultural unde s-a dezvoltat acest gen, prin Johann Strauss- tatăl, Johann Strauss- fiul, Franz Lehar. Valsul, polca, galopul erau extrem de îndrăgite și cerute de public.

Revoluția de la 1848 aduce cu sine trezirea spiritului național și determină apariția și dezvoltarea școlilor naționale: nordice – daneză (Nielsen), norvegiană (Grieg), finlandeză (Sibelius), alături de cea rusă (Glinka, Grupul celor cinci – Balakirev, Kuiper, Musorgski, Rimski-Korsakov, Borodin), cea ungară (Ferenc, Liszt), cea cehă (Smetana, Dvorak), spaniolă (Albeniz, Granados) și nu în ultimul rând cea românească (Wachmann, Dima, Musicescu, Kiriac, Caudella, Porumbescu).

Muzica secolului XX

Sfârșitul secolului XIX aduce cu sine un nou curent artistic – impresionismul. Provenit din pictură - Manet, Monet, Cezanne - impresionismul găsește repede adepți în literatură - Baudelaire, Macedonski - și în muzică – Claude Debussy, Maurice Ravel, Paul Dukas, Karol Szymanovsky, Alfred Alessandrescu și alții. Muzica impresionistă urmează traseele picturii și ne înfățișează o muzică realizată cu ajutorul imaginilor, a sugestiei, folosind succesiuni tonal-modale și combinații timbrale cu totul deosebite.

Expresionismul apare ca reacție la impresionism. Este un curent ce se dezvoltă între anii 1910- 1925, pornind tot din pictură, de la un tablou al lui Van Gogh. Cei trei mari reprezentanți ai expresionismului în muzică au fost Schönberg, Alban Berg și Webern. Influențe expresioniste vom găsi și la Stravinski (în perioada „rusă”), dar și la Prokofiev și Bartok. Muzica expresionistă se caracterizează prin melodică fragmentată, declamatorie, armonii disonante, atinge limita atonalismului. De fapt prin Schönberg și școala dodecafonică vieneză sunt rupte legăturile tonal-armonice, printr-un proces de abstractizare sau reprezentări de tip serial.

Școlile naționale se continuă și în secolul XX prin Scriabin, Rahmaninov, Stravinski, Prokofiev și Șostakovici în Rusia, Leos Janacek, Kocian și Martinu în Cehia, Szymanowski și Penderecki în Polonia, Bela Bartok- compozitor maghiar născut la Sănnicolau-Mare, mare iubitor al muzicii noastre populare, alături de Zoltan Kodaly, Manuel de Falla în Spania.

Peste ocean muzica va cunoaște puternice influențe ale popoarelor venite de pretutindeni, care, alături de spiritul american va da naștere unei muzici specifice, ce-i are ca reprezentanți pe George Gershwin (Rhapsody in blue, Un american la Paris, Rag-Time-uri), Aaron Copland și Leonard Bernstein.

George Enescu este marele nostru compozitor. Născut și crescut în România, Enescu pleacă la Viena și apoi la Paris pentru a-și desăvârși studiile. Cu toate influențele inerente, muzica sa va păstra un caracter profund național. Rapsodiile române nr.1 și 2, Poema Română, Sonata pentru pian și vioară nr.3 în caracter popular românesc, Suita „Impresii din copilărie” sunt doar câteva din lucrările sale de seamă pe teme specific naționale. Enescu a scris 3 simfonii și a lăsat schițate alte 2, lucrări simfonice și concertante, muzică de cameră și opera Oedip.

Inspirați de geniul enescian compozitorii români duc mai departe suflul românesc contemporan, prin lucrările lui Mihail Jora, Marțian Negrea, Sabin Drăgoi, Sigismund Toduță,

Paul Constantinescu, Pascal Bentoiu, Tiberiu Olah, Dumitru Bughici dar și cei mai tineri ca Maia Ciobanu, Doina Rotaru, Dan Buciu, Dan Dediu, Călin Ioachimescu și mulți alții.

Școala interpretativă românească a cunoscut o dezvoltare extraordinară în ultimii 50 de ani și se cuvine să-i amintim aici pe violoniștii Ion Voicu, Ștefan Ruha, Ștefan Gheorghiu, Silvia Marcovici, Mihaela Martin, Gabriel Croitoru și Alexandru Tomescu, pianiștii Dinu Lipatti, Valentin Gheorghiu, Dan Grigore și Daniel Goiți, sopranele Hariclea Darclee, Elena Cernei, Leontina Ciobanu-Văduva, Angela Gheorghiu și mulți, mulți alții.

Muzica ușoară românească a avut și ea perioade de glorie, cu compozitori foarte talentați precum George Grigoriu, Henri Mălineanu, Edmond Deda, Vladimir Cosma.

Bibliografie:

Vasile Iliuț, *De la Wagner la contemporani*, 5 volume, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, București, 1992-2001;

Carmen Stoianov, Mihaela Marinescu, *Istoria muzicii universale*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Fundației România de Măine, București 2009

George Pascu, Melania Botocan, *Istoria muzicii universale*, 2 volume, Editura Vasiliana '98, Iași, 2003

d. Teatrul de la a (rtă) la... t (ransdisciplinaritate)

**regizor Nicolae Mihai – Brânzeu,
profesor la Liceul de Artă „Sabin Drăgoi”
Zoltan Lovas – actor,
Teatrul Clasic „Ioan Slavici” Arad**

ANTICHITATEA

Zorii teatrului

La originea teatrului a stat cultul religios politeist și antropomorfist, de asemenea vorbim despre două tipuri de cult: religie publică (cultul zeilor) și religie domestică (cultul strămoșilor). Neputându-și explica forțele și fenomenele naturii, oamenii le asociau cu prezența unor forțe divine, respectiv zei ai:

☼ *Aerului*: Zeus, regele zeilor, Hera, soția lui și zeița căsătoriei, Phoebos - Apollo, zeul soarelui și al artelor, Artemis, zeița lunii și a pădurilor, a vânătoriei, Eol, zeul vânturilor, Hermes, mesagerul zeilor

☼ *Apelor*: Poseidon, zeul mărilor, Nereu, zeul marinarilor, Tethis – nimfă, mama lui Ahile, Triton – mesager al mării

☼ *Pământului*: Demeter, al holdelor, Persefona – stăpâna umbrelor, dar și zeiță a fertilității,

Dionisos – zeul vegetației, al vinului și extazului, desfrâului, Pan – zeul turmelor, Menadele –

nimfe care l-au crescut pe Dionisos, pline de furie, angajate în activități sexual necontrolate, Satirii – demoni ai naturii, aparținând cortegiului lui Dionisos, jumătate om – jumătate țap, Nimfele – spirite ale naturii

☼*Infernului*: Hades, stăpânul Infernului, Hefaistos – zeul metalului, Cerberul – păzitorul infernului

☼*Activității umane*: Ares – zeul războiului, Afrodita – zeița iubirii și a frumuseții, Eros – zeul iubirii trupești, Atena – zeița înțelepciunii, Esculap – zeu tămăduitor

☼De asemenea, divinități mai mici, respectiv *muze*, protectoare ale artelor:

Melpomena – muza tragediei

Thalia – muza comediei

Euterpe – muza muzicii

Terpsihora – muza dansului

Urania – muza astronomiei

Pentru grecii antici, credințele și superstițiile aveau un rol desăvârșit. Astfel, existau câteva manifestări comportamentale individuale sau în grup, care îi marcau spiritual:

○ *Oracolele* (cum ar fi cel din Delhi, cu răspunsuri ambigue, stejarul din Dodona)

○ *Manifestări religioase*: Panateneele, în cinstea Atenei, Serbările dionisiace – în cinstea lui Dionisos și Eleusienele, în cinstea zeiței Demeter. Toate acestea erau însoțite de concursuri sportive și dramatice.

○ Un alt aspect important a fost alocat prezenței *eroilor*: Hercule, Perseu, Tezeu și Oedip.

Arta spectacolului

La concursurile de pe lângă marile sau micile dionisiace, autorii prezentau o tetralogie, adică o trilogie tragică și o dramă satirică. Tragediile se jucau dimineata, iar comediile, după-amiază, din pricina lipsei unui sistem de iluminat.

Corul grec era format din 12-24 de coreuti ce închinau imnuri de slavă. Cu vremea, din cor s-a evidențiat un corifeu. Corul apoi se împarte în două: apar doi corifei ce fac posibil dialogul și așa apar actorii. Femeia nu urcă pe scenă. Spectacolele erau oferite maselor largi de către păturile sociale superioare. Un sunet de trompetă atunța fiecare început de spectacol. Se organizau concursuri în cadrul olimpiadelor și se juca de la răsăritul soarelui până seara. O reprezentație putea dura chiar și trei zile.

Decorurile erau aproape inexistente. Actorii purtau măști ce aveau un caracter convențional: **un om ras** - bătrân nenorocit, **om alb** - un preot în vârstă, **omul brun** era un tiran, cel **blond**, un erou. **Barba ascuțită** reprezenta un intrigant. Actorii purtau o sandală cu talpă foarte înaltă, ca să se vadă, numită *coturn*.

Apariția tragediei și a comediei

În “Poetica”, Aristotel precizează că tragedia a apărut de la autorii ditirambici, iar comedia, de la autorii cântecelor falice.

Tragedia – își are originea în manifestările rituale dionisiace, în cadrul cărora tinerii purtau piei de țap (tragos – oi = țap), reprezentând satiri, grupul fiind împărțit în două: povestitorul și masa (corul), care avea rolul de a adora zeitatea. Acest ditiramb este prima formă a tragediei.

Structura tragediei:

Prolog – se descria pe scurt acțiunea

Parados – intrarea corului cântând o odă

5 scene dramatice, urmate fiecare de un comos (lamentații între cor și erou)

Exodus – punct culminant și deznodământ

Reprezentanți: Eschil, Sofocle, Euripide

Eschil

- introduce al doilea actor în cadrul reprezentației
- datorită propriei participări la războaiele de la Salamina și Maraton, are o viziune foarte largă asupra dimensiunilor teritoriului abordat
- prin opera sa, luptă împotriva tiraniei, eroii lui depășind omul obișnuit și rămânând aproape de mit și epopee
- un rol important revine corului, ducând acțiunea mai departe
- tragediile sale au ca punct comun subiectul simplu, iar tonul este grav (ex. Trilogia “Orestia” și “Prometeu”)
- zeii reprezintă forța de manifestare destinală
- opere importante:
Prometeu înălțuit, Orestia, Perșii, Cei șapte contra Tebei, Imploratoarele

Sofocle

- introduce al treilea actor în cadrul tragediei
- tragediile din trilogie nu mai au în comun subiectul
- omul luptă împotriva destinului, reprezentând un caracter puternic
- corul își pierde din importanță, accentul căzând pe latura morală a textului
- zeii apar mai puțin, pedepsele date de zei se datorau *hibriys-ului*, care înseamnă *lipsa de măsură*
- opere importante: *Trahinienele, Filoctet, Ajax, Oedip rege, Oedip la Colonos, Antigona, Electra*

Euripide

- diminuează valoarea tragediei
- eroii luptă cu propriile pasiuni, nenorocile acestora nemaifiind produse de zei, ci de propriile patimi, predominând personajele feminine
- intriga este mai complex și se accentuează aspectele psihologice
- pune în contrast patimile cu sentimentele adevărate
- opere importante: *Medeea*, *Hecuba*, *Alcesta*, *Ifigenia în Aulida*, *Troienele*

Comedia greacă

Elementele care au dat naștere comediei sunt:

- izvorul atic, unde tragedia se îmbină cu comedia și provine din serbările dionisiace, extreme de libere, cu dansuri obscene, denumite *comos* (orgie)
- farsa megarică, ce introduce o ordine
- elementul Sicilian, alături de creațiile lui Epiharm
- era caracterizată de fondul satiric și atacul adus persoanelor în viață (de ex., Eschil)

Structura comediei se aseamănă cu cea a tragediei, la care se mai adaugă o parte numită *parabază*, în care corul se întorcea spre public, își scotea masca și recita un interludiu – un comentariu la cele întâmplate.

Arta spectacolului – decoruri extrem de fanteziste, iar costumele variate și originale (costume grotești, fața unsă cu drojdie sau acoperită cu măști bizare – viespi, nori, broaște etc), iar corul era format din 24 de personaje și era foarte activ în piesă

Aristofan – manifestă o atitudine conservatoare

- a scris cam 30 de ani, iar subiectele sunt inspirate din viața socială și politică, dar și religioasă
- critică greșelile și viciile oamenilor
- a scris 40 de comedii, din care au rămas doar 11

- opere importante:
Cavalerii, *Viespile*,
Pacea, *Norii*, *Broaștele*,
Păsările

Teatrul latin

Întreaga cultură romană are la bază cultura Greciei antice, de aceea principalele specii ale teatrului latin vor fi tot tragedia și comedia. Religia este politeistă, de altfel întreaga pleiadă a zeilor greci se regăsesc în mitologia romană: Zeus – Jupiter, Hera – Junona, Afrodita – Venus, Atena – Minerva, Artemis –

Diana, Eros – Cupidon etc

În ciuda reprezentărilor teatrale, luptele de gladiatori și circul erau preferatele publicului. Comedia satisfacea mult mai mult gustul publicului roman.

Reprezentanții tragediei: Ennius – *Sabinele*, Naevius – *Calul troian*, Seneca - *Medeea*

Reprezentanții comediei: Naevius – *Femeia din Tarent*, Plaut – *Aulularia*, *Soldatul fanfaron*, Terențiu – *Andria*

Ca să știm mai multe...

Legenda – text ficțional literar, care explică fabulos evenimente sau lucruri reale (de ex., V. Alecsandri, *Dumbrava Roșie*)

Mitul – text ficțional nonliterar, care explică fabulos evenimente primordiale (de ex., Mitul titanilor ce explică cosmogonia)

Mimesis – termen aristotelic, desemnând imitația în artă

Catharsis – termen aristotelic, desemnând purificarea spirituală prin artă

Noesis – termen aristotelic, desemnând gândirea intuitivă

Poesis – termen aristotelic desemnând creația

Ditiramb – imn de slavă, închinat unui zeu, însoțit de dansuri, gesturi și

mișcări ritmice în timpul intonării, protagoniștii purtau pe cap sau în jurul mijlocului falusuri, reprezentând fertilitatea. Din cântecele inițiale, ulterior s-au transformat în texte epice, reprezentate dramatic.

Cântec falic – cântec ritualic, în strânsă legătură cu fertilitatea

Amfiteatru – clădire destinată reprez. entărilor artistice, construite întâi din lemn, mai apoi din piatră, care puteau adăposti până la 40.000 de spectatori. Era format din: un spațiu numit „orchestra”, unde se afla corul, anumite intrări laterale, numite „parodoi”, în fața orchestrei era o construcție numită „prescenium”, unde jucau actorii, iar în spatele acesteia se afla scena, unde se păstra recuzita și toate acțiunile negative (crime, violuri etc) aveau loc în scenă, spectatorii receptându-le doar fonice sau prin intermediul corului. În partea opusă orchestrei, se afla amfiteatrul, unde stătea publicul. Nu exista cortină.

Tragedia, din perspectiva lui Aristotel, puncta: provocarea fricii și a emoțiilor, regula celor trei unități (timp, loc, caracter) și patosul, care declanșa catharsis-ul și stări de compasiune. Tragediile erau prezentate în trilogii, continuate de o dramă satirică.

Sincretismul artelor - muzica însoțea întotdeauna spectacolul. Se perfecționează instrumente ca: flautul, lira, aulosul, etc cântul vocal, dar și cel în grup. Părțile de cor erau întotdeauna cântate.

EVUL MEDIU

Dramaturgia

Teatrul medieval cult își are originea în manifestările religioase:

- *drama liturgică* - subiectul era inspirat de slujbele religioase, care se țineau și în cadrul cărora drama liturgică dezvoltă o anumită parte a slujbei (de exemplu, nașterea lui Isus). Un rol important îl avea muzica, iar textul rostit era în limba latină
- *miracolele* – intervine un process de laicizare și pătrund elemente comice în această formă de teatru, textul fiind tradus în limbile naționale, se înmulțesc personajele și se dezvoltă subiectul piesei; un alt element de noutate este faptul că nu se mai joacă în biserică, ci în fața bisericii, dar subiectul religios se menține și piesa capătă denumirea de *miracol*, deoarece în finalul acesteia situația este salvată de divinitate sau de un sfânt.
- *misterele* – se dezvoltă tehnica scenică, se joacă în marile orașe de către asociații de artiști amatori, independente față de biserică. Calitatea textului este inferioară teatrului antic, iar piesa debuta cu un prolog, care explica subiectul. Costumele erau bogate, recitarea – solemn, iar rolurile feminine erau interpretate tot de bărbați. După un mister se juca întotdeauna o farsă.
- *farsele* – teatrul comic apare cu întârziere față de teatrul tragic. Originile teatrului profan sunt vag conturate. Farsa reprezintă forma de comedie cea mai realizată a Evului Mediu, acțiunea petrecându-se la țară, personajele întruchipând oameni simpli. Subiectele demască abuzurile Bisericii și demască desfrâul, condamnă războiul, atacă lăcomia bogaților. Biserica a dorit interzicerea acestui gen. Acest gen va supraviețui epocii și va reprezenta o sursă de inspirație pentru Moliere.

Ca să știm mai multe...

deus ex machina - expresie pentru rezolvarea neverosimilă a unor situații dificile. (< lat. *deus ex machina*, zeul din mașinărie) (sursa: DEX online)

RENAȘTEREA

Teatrul renascentist

În afară de opera *Mătrăguna* a lui Machiavelli, Renașterea italiană nu oferă nicio operă viabilă de genul *commedia sostenuta*. Însă un rol important îl joacă *commedia dell'arte*, care are un caracter popular.

Teatrul în Italia- Commedia dell'arte

“Commedia” înseamnă teatru în general, iar prin “arte” se înțelegea meșteșugul propriu-zis: astfel, vorbim de teatru profesionist și de actori. Trupele erau de câte 10-12 persoane, care se chemau “zanni:- bufoni. Spectacolele erau gratuite, dar se bazau pe donațiile spectatorilor. Actorii nu aveau un text preexistent, ci doar un fel de scenariu, o schemă în care erau indicate personajele, caracterele, subiectul, intrările și ieșirile de pe scenă; textul propriu-zis trebuia improvizat în timpul spectacolului.

Pentru prima dată în istoria teatrului într-un rol de femeie **apărea o femeie**. Actorul își alcătuia din timp un bagaj de glume, replici și poante. El interpreta de-a lungul carierei sale un singur tip de personaj. Dar dincolo de existența reală a fiecărei măști, exista construcția psihologică a personajului, cu o singură direcție de dezvoltare: **Pulcinella** – trândav, pungaș, mâncău; **Brighella** – intrigant, deștept, vicelan, răutăcios; **Arlecchino** – pierdută, naiv, vessel, **Colombina** - servitoarea isteasă, **Pantalone** - negustor bogat, bătrân, avar, bolnăvicios, Căpitan **Spavento** – brutal, arogant și ridicol - totdeauna o sfârșește rău, **Dottore** etc.

Se folosea masca albă pentru personaje feminine, întunecată pentru personaje masculine, erau jongleuri și mimi extraordinari, cântăreți virtuoși, buni instrumentiști, dansatori și acrobați de excepție.

Unitatea de acțiune este “spartă”: apar până la șase acțiuni paralele. Schema generală a scenariului este simplă: doi tineri îndrăgostiți, un bătrân dat în mintea copiilor, îndrăgostit la rândul său de iubita fiului, un bătrân cumsecade și cu capul pe umeri, perechea de slugi istețe și viclene, cinstite sau escroace, îndrăgostiți și ei, sprijinindu-i pe cei doi tineri. Au loc peripeții, neînțelegeri, **qui-pro-quo-uri** (confuzie), travestiuri. Totul se termină cu bine, tinerii se căsătoresc, bătrânii rămân singuri cu treburile lor, slugile își slujesc mai departe stăpânii, căsătorindu-se și ele.

Majoritatea criticilor consideră că acest gen de teatru este o îmbinare între comedia lui Plaut și Terențiu cu cea a farselor populare medievale. Montarea acestor spectacole capătă uneori un caracter de nemaipomenită somptuozitate.

Sub aspectul de operă bufonă, *commedia dell'arte* ascunde o operă de critică socială și exprimă nemulțumirile la adresa burgheziei.

Arta spectacolului

- Se juca în săli dreptunghiulare
- Existau în continuare amfiteatre în formă de semicerc
- Decorurile sunt pictate
- Apare un sistem de iluminat scenic, bazat pe lumânări

Teatrul spaniol în epoca Renașterii

Reprezentarea era anunțată printr-un afiș – *afișul de teatru* a fost inventat în Spania în secolul al XVI-lea.

Înaintea de începerea spectacolului, un actor, printr-un scurt prolog, prezenta ceea ce avea să se desfășoare. După ultimul act al piesei, se juca o farsă într-un act, cu muzică și dans, spectacolul încheindu-se cu o scurtă scena de balet.

Formația de actori se numea “compania”: actorii erau profesioniști. Repertoriul lor însuma 50 de piese, garderoba era variată, recuzita bogată, iar actorii călătoreau numai călare sau în trăsură.

Nu existau săli propriu-zise de teatru, iar în orașe spectacolele aveau loc în anumite curți mai mari din spatele caselor, amenajate special. Acestea se numeau corrales. Persoanele privilegiate urmăreau spectacolul stând pe scenă. Fețele bisericești nu aveau voie să meargă la teatru. Femeile nu puteau participa nici ele la spectacol decât din anumite loji speciale în care nu stăteau bărbații. Scena oferea un spațiu de joc extrem de redus. Pe lângă aristocrați, pe scenă mai stăteau și muzicanții care acompaniau piesa.

Decorul izbea prin simplitate; doar mai târziu vor apărea niște fundaluri vopsite pe pânză și câteva mobile.

Dacă un personaj apărea într-un costum de călătorie însemna că a ajuns într-o localitate; dacă un bărbat purta o pelerină, o pălărie cu pene și un pumnal, însemna că se duce la o întâlnire și că acțiunea se petrece seara etc.

Reprezentanți: Lope de Vega – *Căinele grădinarului*, Calderon de la Barca – *Viața ca vis*

Teatrul în perioada elisabetană

Apar teatrele publice ce sunt închiriate trupelor de teatru protejate. Spectacolul era anunțat de crainicii ce străbăteau orașul și se desfășura numai la lumina zilei. Deasupra teatrului se înălța un steag, semn că piesa a început.

În prolog se comunica pe scurt spectatorului conținutul piesei. Trupa de actori număra între opt și 14 actori, numai bărbați. Publicul mai de vază stătea la etaje, în balcoane și loji, iar publicul de rând stătea în picioare, la parter. Scena înainta mult spre centrul parterului, încât o

bună parte din public trebuia să urmărească actorii din profil, ba chiar din spate. Scenografia era aproape inexistentă. Costumele erau viu colorate și variate însă nu aveau adevăr istoric. Apar teatrele publice ce sunt închiriate trupelor de teatru protejate. Trupele profesioniste ce nu erau ocrotite de regină sau un mare senior erau pedepsite cu închisoarea.

În jurul anului 1600, Londra avea opt teatre cu o capacitate între 500 și 1500 de locuri fiecare. Teatrele publice semănau cu niște turnuri imense. Fiecare trupă avea dramaturgul ei care de cele mai multe ori le spunea actorilor cum trebuie să joace piesa. Jocul actorilor era patetic, fals, melodramatic. Publicul mai de vază stătea la etaje în balcoane și loji, iar publicul de rând stătea în picioare la parter. Scena înainta mult spre centrul parterului, încât o bună parte din public trebuia să urmărească actorii din profil, ba chiar din spate.

Scena se împărțea în:

- 1) Avanscena - partea cea mai avansată a estradei, unde se jucau scenele de exterior fără decoruri
- 2) Partea acoperită a scenei - mijlocul scenei
- 3) Ariescena - unde erau trei uși și un balcon

Scena elisabetană păstrează scena multiplă medieval. Scenografia era aproape inexistentă, locul acțiunii era indicat din textul rostit sau pe o tăbliță atârnată deasupra scenei. Costumele erau viu colorate și variate, însă nu aveau adevăr istoric. Publicul cerea subiecte verosimile, conflicte puternice, de aici și predilectia pentru drama istorică națională.

Reprezentanți: W. Shakespeare – comedii: *Cei doi tineri din Verona*, *A douăsprezecea noapte*, *Mult zgomot pentru nimic*, *Cum vă place*, *Nevestele vesele din Windsor*; teatrul istoric: *Richard al II-lea*, *Richard al III-lea*, *Henric al IV-lea*, *Henric al V-lea*; tragedii: *Romeo și Julieta*, *Othello*, *Macbeth*, *Regele Lear*, *Hamlet*; feerii poetice: *Visul unei nopți de vară*, *Furtuna*

Ca să știm mai multe...

Teatrul Glob a adăpostit manuscrisele lui Shakespeare, însă datorită unui incendiu, a fost mistuit, iar manuscrisele au ars.

În 1572, regina Elisabeta dă un decret prin care prevede ca actorii să aibă un protector nobil.

CLASICISMUL

Teatrul în Franța secolului al XVII-lea

Spectacolul era anunțat de un crainic ce străbătea orașul alături de un toboșar, un flautist și un comediant costumat și mascat. Apar afișele de teatru, însă se omiteau numele actorilor, personajelor și chiar numele autorului piesei. Existau cinci, șase săli de teatru pariziene amenajate provizoriu. Publicul venea devreme și aștepta până valetul aprindea lumânările (170 - Moliere). Spectacolul se desfășura între orele 17-20! Înainte de începerea spectacolului, un actor recomanda piesa publicului, iar la sfârșitul reprezentației anunța spectacolul următor.

Dramaturgii impun *regula celor trei unități* (acțiune, timp, loc). Unitatea de timp este cea mai discutată, impune pentru desfășurarea acțiunii un timp de cel mult 24 de ore. Unitatea de loc

cere ca acțiunea să se petreacă într-un singur loc: sală, palat, stradă, iar unitatea de acțiune susține o singură acțiune principală, din care să se dezvolte acțiunile secundare.

O a doua regulă clasică este *separarea genurilor*, după care o tragedie nu poate avea decât acțiuni tragice, iar o comedie doar acțiuni comice.

Față de operă și balet, care beneficiau de un decor încărcat și somptuos, decorul teatrului dramatic era simplu. Mișcarea scenică era extrem de limitată, întrucât jumătate din scenă era ocupată de scaunele privilegiaților aristocrați. Costumele nu aveau adevăr istoric și erau somptuoase. Actorii jucau în permanență cu fața la public. Jocul era static, însă gestică și declamația erau ireproșabile, frumoase. Fiecare stare emoțională se traducea prin atitudini și gesturi stereotipe: **rugămintea** – cu mâinile împreunate, îndreptate spre partener; **durerea** - cu pumnii strânși, ridicați deasupra capului.

Corneille va lua ca model teatrul roman și spaniol, iar Racine, teatrul grec, în mod special *Euripide*.

Reprezentative sunt tragediile *Fedra* de Racine și *Cidul* de Corneille și comedile *Avarul*, *Tartuffe*, *Bolnavul inchipuit* de Moliere.

Ca să știm mai multe...

Moliere își individualizează personajele, pune accentul pe comicul de caracter și pe finalul moralizator al piesei. Își dorea o interpretare realistă, opusă celei manieriste din epocă. Succesul trupei sale de actori se datora și belșugului financiar, trupa fiind formată din actori cu stare materială considerabilă, nu boemi.

Și-a atras invidiile și dușmăniile contemporanilor săi, însă revanșa pe care i-a oferit-o posteritatea e încununată de succesul atât de mult dorit.

ILUMINISMUL

Teatrul în Germania în Secolul Luminilor (XVIII)

Forma italiană a sălii de teatru se definitivează și se generalizează. Teatrul liric face ca scena să fie echipată cu decoruri somptuoase și cu mașinării ingenioase. Apar sufittele și rivaltele - rândul de lumini mascate, din față, deasupra cadrului scenic. Se dezvoltă tehnica iluminatului scenic. Se trece de la lumina de lumânare a candelabrelor sau de la lumânările aplicate pe decoruri la lămpioanele cu ulei, ceea ce oferă un ecleraj mai puternic. Flacăra de lumânare era sensibilă la curentul de aer, iar fumul înnegrea cu timpul decorurile și costumele actorilor. Apar tot acum primele forme de filtre de culori. Se stinge lumina în sală și rămâne doar lumina de pe scenă.

Costumul are adevăr istoric. Se respinge regula celor trei unități (acțiune, timp și loc). Se duc lupte împotriva declamației cântate și a

gesticulației manieriste. Diderot cerea interpretului un permanent autocontrol.

Se fundamentează sistemul de *emplois-uri* (*employ* indica o întrebuintare anumită ce și-o găsește un actor într-o trupă, potrivit însușirilor sale fizice, psihice și temperamentale; adică un actor este distribuit de preferință în anumite roluri. Se stabilește acum o listă de *emplois-uri*: june prim, ingénue, valet, subreta, intrigant, mama. Apar de asemenea **contre-emplois** - ul și **travesti** – ul (vezi foto).

În sec. al XVIII-lea apare regizorul în persoana lui Goethe. Chiar dacă rolul regizorului se stabilește în sec. al XIX-lea, odată cu Școala de la Meiningen, Goethe are în vedere la montarea pieselor lui o unitate a tuturor elementelor spectaculare (unitate de stil, viziune artistică, dicție, declamație, mimică).

Goldoni dorește să schimbe câteva elemente ce stau la baza *commediei dell'arte*. El luptă împotriva improvizației, pentru că își dorește un teatru care să fie mai serios, cu o bază mai solidă, pentru că personajele erau previzibile. Întreaga sa operă pune în aplicare teoriile sale, ce respectă natura și adevărul vieții. Nu elimină cu totul măștile, nici personajele tradiționale, dar le dau un fond psihologic. Subiectele sale sunt simple, dar acțiunile sunt clare.

Goldoni s-a aflat în polemică cu Gozzi, pentru că acesta susținea *commedia dell'arte*. Gozzi apelează la lumea basmului, pentru a-i demonstra lui Goldoni că până și poveștile puteau avea succes datorită tipologiilor de personaje – măști. În această situație, libertatea de improvizație era rezervată doar măștilor.

Opere importante: Goldoni – *Slugă la doi stăpâni*, *Văduva isteată*, Gozzi – *Dragostea celor trei portocale*, *Turandot*, *Corbul*.

Apare un alt gen de teatru, mai aproape de viața de zi cu zi, unde se aduc pe scenă oameni din lumea contemporană, cu precădere burghezi, cu preocupări și idealuri noi: Diderot, în eseul său, *Paradox despre actor*, distinge între implicarea emoțională și detașarea pe care trebuie să o aibă actorul pe scenă, lucru ce s-a bucurat de o mare apreciere. Una dintre celebrele sale piese de teatru este *Nepotul lui Rameau*.

Dacă Diderot s-a ocupat de *drama burgheză*, Marivaux preferă comedia *rococo* și este interesat de analiza fină a sentimentelor, dar pune accent și pe viciile societății, una dintre temele preferate fiind *iubirea*. Cele mai cunoscute piese sunt: *Jocul dragostei și-al întâmplării* și *False confidențe*.

Beaumarchais preferă *drama serioasă*, care ajunge la apogeu în creația lui, atât din punct de vedere ideologic, cât și al realizării artistice. În ciuda acestui fapt, reprezentative sunt cele două comedii: *Bărbierul din Sevilla* și *Nunta lui Figaro*.

ROMANTISMUL

Goethe este convins de misiunea educativă a teatrului și, totodată, cere actorilor un înalt respect față de meseria pe care o practică. Își dorește ca decorul și costumele să aibă adevăr istoric și să fie armonizat din punct de vedere istoric. Actorilor le solicită un antrenament fizic, exerciții pregătitoare, nefiind de acord cu jocul ce-l pune pe actor în ipostaza de a sta cu spatele la public și, totodată, condamnă tonul declamator. Capodopera sa, *Faust*, are la bază o legendă renașcentistă care a inspirat mai mulți scriitori, iar pe Goethe l-a măcinat timp de mai bine de 60 de ani firul poveștii până la forma ei finală subintitulată *tragedie*. Aspectul de originalitate este dat de prezența celor două prologuri, *Prolog în teatru* și *Prolog în cer*, iar subiectul face trimitere la pactul dintre suflet și diavol, în final sufletul fiind mântuit prin dovada altruismului.

Alt reprezentant cu opere importante: Fr, Schiller – *Luise Miller*, *Don Carlos*, *Fecioara din Orleans*, *Wilhelm Tell*.

Arta spectacolului

Mulți dintre dramaturgi se ocupau și de punerea în scenă, astfel apărând forma incipientă a caietului de regie de azi. Teatrul romantic urmărește efectul scenic și se dezvoltă din punct de vedere al decorului, al eclairajului și al tehnicii scenice.

Decorul devine panoramic, se crează profunzimea și senzația de tablou, se manifestă o preferință pentru scenele de natură pictate. Se înmulțesc practicabilele (scărițele). Apare pentru prima oară plafonul orizontal, încărcat cu mobilier. Pare iluminatul cu gaz aerian pentru a obține efecte de eclairaj.

Costumul romantic are adevăr istoric, femeile poartă crinolină, iar bărbații, frac strâmt. Pe de altă parte, se pune accent pe grimă, care este conformă caracterului interpretat. Mișcarea este caracterizată prin lărgimea gesturilor, amploare, forță, grandoare, de un retorism ușor melodramatic. Dicțiunea actorilor vizează tonul înalt și puternic și variațiile de înălțimi.

REALISMUL

Personajele realiste vor fi *tipice în împrejurări tipice*. Se adoptă un stil sobru și impersonal, iar scriitorul care se preocupă de social tinde spre obiectivitate.

Ca să știm mai multe...

*Trebuie făcută distincția între tipologia personajelor din diferite epoci, așa cum remarcă Doina Comloșan, în **Teatru și antiteatru**:*

MODALITĂȚI DE ABORDARE A PERSONAJULUI

din perspectiva semnificației sale, personajul este uneori identificat cu un mit, cu o legendă, cu o acțiune căreia i s-au atașat anumite semnificații: Prometeu, Oedip, Ulisse, Don Quijote, astfel pierzându-și semnificația pur literară și devenind un bun cultural, un simbol și pătrunzând în limbă ca nume comun.

din perspectivă antropologică, personajul este considerat un model uman, o ființă imaginară în care sunt reprezentate trăsăturile definitorii ale omului unei epoci, idealul ei uman sau prototipul unei categorii determinate de indivizi. Astfel, personajul este considerat reprezentare când a unei anumite categorii sociale, istoric determinată (tipul realist), când a unei categorii morale (caracterul clasic), când modelul uman al unei epoci (erou renascentist, „l'honnête homme” al clasicismului, etc.), când întruparea unui anumit temperament (colericul, melancolicul), etc.

din perspectivă formalistă, personajul este abordat ca element funcțional al unei acțiuni, ca actant.

Toate aceste abordări unilateralizează însă conceptul de personaj, reducându-l la o singură dimensiune (semnificație, model sau funcție).

Un element important al structurii personajului este numele. În dramaturgie, numele nu este o simplă etichetă a personajului, ci un substitut al persoanei fizice, un simbol ce ține locul chipului acestuia.

Clase de antroponime atribuite personajelor:

- *nume de familie care sugerează apartenența la un grup etnic (Beranger, Martin, Smith, Papillon, etc.)*
- *prenume care pot sugera vag apartenența etnică (Daisy, Jean, Maria, Vladimir, Margareta, etc.)*

- numele unei categorii umane (sociale, profesionale, relații de familie, etc.) (Profesorul, Eleva, Bătrâna, Bătrânul, etc.), procedeu care în teatrul tradițional indica figuranții, iar de la expresionism încoace e utilizat și pentru protagoniști.

Reprezentanți în teatru:

Griboedov – *Prea multă minte strică*

Gogol – *Revizorul*

Cehov – *Livada de vișini, Pescărușul, Unchiul Vanea, Trei surori, Cerere în căsătorie*

Ibsen- *Peer Gynt, Nora*

Caragiale – *O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută, Conu Leonida față cu reacțiunea, D'ale carnavalului, Năpasta*

NATURALISMUL

Teatrul naturalist

În *Teatrul de la origini până azi*, Ovidiu Drimba remarcă lipsa caracterelor și prezența temperamentelor, „iar personalitatea omului este definită exclusiv de temperamentul său. Iar acest temperament este rezultatul fatal a doi factori care acționează asupra omului cu o putere absolută. Ereditatea și mediul social. Ca atare, nu interesează stările sufletești, în fapt simple abstracții, nu există sentimente, există numai stări fiziologice, dezordini organice și impulsuri biologice. Apoi, în scopul de a prezenta cât mai obiectiv realitatea crudă, scriitorii naturaliști ajung la excese inestetice. Manifestând o predilecție pentru situații, personaje, subiecte morbide, monstruoase; generalizând, aceste fenomene asupra întregului peisaj social, considerându-le fatalități inexorabile, neîntrezărind soluții, element morale și sociale regeneratoare, literatura naturalistă naufragiază într-o viziune pesimistă a existenței. Idealul lor artistic este de a transpune în operele lor, după o expresie mult folosită de ei, *felii de viață*.”

Reprezentanți în teatru: germanul Hauptmann – *Țesătorii* și suedezul August Strindberg – *Domnișara Iulia*.

SIMBOLISMUL, IMPRESIONISMUL ȘI EXPRESIONISMUL

Obiectul teatrului simbolist îl reprezintă starea confuză, neclară, transmisă doar prin **sugestie**, de aceea și proza și teatrul simbolist vor avea caracter poetic și ambiguu.

Reprezentanți în teatru: Maurice Maeterlinck – *Pelleas și Melisande, Monna Vanna, Pasărea albastră*

Teatrul simbolist

Alături de autorii simbolști, Lugne Poe dorește să revigoreze teatrul, afirmând că teatrul nu mai trebuie să fie o artă a imitației, *ci trebuie să sugereze idei*, să pună în evidență adevărul psihologic.

Din punctul de vedere al decorului, simbolștii încearcă să elibereze teatrul de pânzele pictate, subliniind necesitatea unității între costum și decor, care să completeze spiritul piesei.

Pentru prima oară, scenograful va concepe schițe pentru costum și decor. Actorul și regizorul Lugne Poe face câteva inovații, precum:

- Eliminarea obiectelor inutile din scenă, dar și a rampei mobile
- Inovează prin lăsarea întinericului în sala de spectacol

MODERNISMUL

Teatrul este marcat de modificarea textului dramatic. Astfel, descoperirile în psihanaliză vor influența scrierea pieselor de teatru, prin interpretarea modernă a miturilor (E. O' Neill – *Din jale se întrupează Electra*, J. Giraudoux, *Electra*), dramaturgii se vor preocupa de sondarea psihicului personajului (L. Pirandello, *Șase personaje în căutarea unui autor*, E. O' Neill, *Straniu interludiu*), se revine la comedia ce reduce conflictul ca importanță devastatoare interioară la o problemă externă (Cehov). De asemenea, se cultivă *teatrul de graniță*, în cadrul căruia predomină teatrul absurd și cel parabolic, ștergându-se granițele clare dintre tragedie, comedie și dramă (S. Becket, *Așteptându-l pe Goddot*, Eugen Ionescu, *Cântăreața cheală*, *Rinocerii*, *Lecția*, *Scaunele*).

Observăm că „la începutul secolului al XX-lea, apar noi curente artistice ce oglindesc puncte de vedere foarte variate, care își pun probleme multiple, implicând cercetări mult mai complexe în domeniul limbajului și exprimării artistice. În planul creației artistice se remarcă forme de expresie novatoare, manifestări de exaltare a modernității în opoziție cu tradiția, cu ceea ce s-a creat până atunci. Este perioada de naștere a **artei moderne**, când se constată o explozie de curente de **avangardă** - arta 1900, **expresionismul**, **dadaismul**, **futurismul**, **suprarealismul** -, unele dintre ele găsindu-și teren de manifestare atât în artele plastice, cât și în literatură. O parte din tânăra generație de artiști se arată preocupată de arhitectură, de decorație interioară și de pictură, prin adoptarea unei arte prin excelență decorativă, cu forme sinuoase, în care este redat îndeosebi un decor vegetal, caracterizat printr-o mare libertate a artistului creator. Numită *Style 1900*", *Secession*, *Art Joven* etc., ea a fost reprezentată de pictorul Gustav Klimt (Austria), arhitectul Antonio Gaudi (Spania), artistul decorator Emile Galle (Franța).

Avangardismul este deci un curent – umbrelă, adăpostind mai multe manifestări și în teatru, printre care:

- **Actul teatral dadaist** era extrem de violent, de la țipete la recitări de texte dramatice și manifeste, dansuri stranii, totul vizând șocarea și traumatizarea spectatorilor. Într-o asemenea piesă, personajele sunt obiecte neînsuflețite (umbrella, gâtul, nasul, mașina de cusut), iar dialogurile lor sunt incoerente. Actorii amatori sunt membri sau simpatizanți ai grupului *dada* (cuvântul în sine reprezentând în limbi diferite lucruri total opuse: în română și rusă, dublă afirmație, în franceză, „căluț de lemn”, într-un trib african, „coada vacii”). Reprezentanți: Tristan Tzara – *Prima și a doua aventură cerească a domnului Antipirină*, Francis Picabia, Louis Aragon.
- În **teatrul suprarealist**, specific este *solilocviul* și nu comunicarea cu partenerul. Cea mai importantă piesă suprarealistă este cea a lui Apollinaire, *Mamelele lui Tiresias*.

NEOMODERNISMUL ȘI POSTMODERNISMUL ÎN ROMÂNIA

Neomodernismul

Reprezenți în dramaturgie: Marin Sorescu, Horia Lovinescu

În această perioadă, se cultivă: teatrul suprarealist, prin Gellu Naum, *Insula*, *Ceasornicaria Taus*, folosindu-se parodia ca principal mijloc, dar și teatrul parabolic (alegoric), prin trilogia lui Marin Sorescu, *Setea muntelui de sare: Iona*, *Paracliserul*, *Matca*. Piese sunt

parabole ale libertății umane. Teatrul istoric, prin Horia Lovinescu, *Petru Rareș sau Locțiitorul*, Marin Sorescu, *Răceala*, *A treia țeapă*, aduce în scenă demitizarea istoriei, prin note de meditație gravă și comic burlesc.

Postmodernismul

Procedeele postmoderne de scriere vizează: *parodia, colajul, pastișa, ironia, autoironia, biografismul*.

Reprezentanți în dramaturgie:

Matei Vișniec – „Caii la fereastră”, „Trei nopți cu Madox”, „Groapa din tavan”;

Vlad Zografi – „Calul”

Teatrul postmodern frizează absurdul, făcând apel la fantezie și la tipuri diverse de comic, textul mergând până spre lirism.

Listă orientativă a textelor dramatice de parcurs

1. Eschil (Prometeu înlănțuit, Orestia),
2. Sofocle (Oedip Rege, Oedip la Colonos, Antigona)
3. Euripide (Medeea).
4. Aristofan (Pacea, Nori, Păsările, Broaștele)
5. Plaut (Aulularia, Miles gloriosus)
6. Seneca (Fedra)
7. Teatrul religios (Drama liturgică, Miracole, Mistere)
8. Teatrul profan (Farsele)
9. Machiavelli (Matraguna)
10. Lope de Vega (Câinele grădinarului)
11. Shakespeare (Hamlet, Otello, Romeo și Julieta, Visul unei nopți de vară, Richard al III-lea)
12. Racine (Fedra)

13. Corneille (Cidul)
14. Molière (Avarul)
15. Diderot (Nepotul lui Rameau)
16. Mariveaux (Jocul dragostei și al întâmplării)
17. Beaumarchais (Bărbierul din Sevilla)
18. Gozzi (Regele cerb)
19. Goldoni (Slugă la doi stăpâni)
20. Goethe (Faust)
21. Shelley (Familia Cenci)
22. Hugo (Hernani)
23. Pușkin (Boris Godunov)
24. Ibsen (Nora)
25. Strindberg (Domnișoara Iulia)
26. Gogol (Revizorul)
27. Cehov (Pescărușul și Livada de vișini)
28. Gorki (Azilul de noapte)
29. George Bernard Shaw (Pygmalion)
30. John Osborne (Privește înapoi cu mânie)
31. Eugene O'Neill (Din jale se întrupează Electra)
32. Arthur Miller (Vrăjitoarele din Salem)
33. Tennessee Williams (Un tramvai numit dorință)
34. Pirandello (Șase personaje în căutarea unui autor)
35. Eugene Ionesco (Rinocerii)
36. Beckett (Așteptându-l pe Godot)
37. Heiner Müller (Hamletmachine)

Notă: *Imaginile ce ilustrează acest capitol au fost puse la dispoziție de: Raluca Costescu, Evelina Balaș, Ana Miclăuș, Cristina Rusu, George Totorean, Florina Păsculescu, Diana Fantaziu, Galeria Takacs, Asociația pentru deschideri culturale*

Bibliografie:

- Chelaru Carmen, *Cui i-e frică de Istoria Muzicii?*, vol I-III, Editura Artes, Iași, 2007
- Driga Carmen, *Istoria Muzicii*, manual pentru clasa a IX-a și a X-a, CD PRESS, București, 2006
- Drimba Ovidiu, *Teatrul de la origini și până azi*, Editura Albatros, București, 1973
- Gheorghiu Octavian, *Istoria teatrului universal*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963
- Pandolfi Vito, *Istoria teatrului universal*, Editura Meridiane, București, 1971
- Petraș Lucian, cap. *Istoria artelor. Curente culturale în literatură și în celelalte arte*, în *Literatura și celelalte arte – ghid interactiv pentru profesori și elevi*, Editura Nomina, Pitești, 2009
- Comloșan Doina, *Teatru și antiteatru*, Editura Mirton, Timișoara, 2001
- Chiprian Cristina, Ciupercă Livia, *Alternative didactice. Limba și literatura română*, Editura Spiru Haret, Iași, 2002
- Drimba Ovidiu, Ionescu Cristina, Lăzărescu Gheorghe, Alecu Viorel, *Literatura universală*, manual pentru clasele XI – XII, Editura Didactică și Pedagogică, R. A., București, 1993
- Zamfirescu Ion, *Istoria universală a teatrului*, vol. II, III, EPL, București, 1968

e. Tehnici în arta plastică de-a lungul epocilor

prof. Camelia Circa – Chirilă

ilustrații: Marcela Alexandrescu, artist plastic,
masterand Facultatea de artă și design Cluj – Napoca

A înțelege și a reda maniera în care gândeau și se exprimau artiștii de-a lungul vremii este o provocare interesantă! De la uimire la echilibru, de la impresie la negare sau la căutarea de tehnici cât mai inovatoare, artiștii lumii au lăsat în urma lor senzații, stări în spatele unor imagini care vorbesc de la sine despre viziuni și metode. În schițele de mai jos, realizate de artistul plastic Marcela Alexandrescu, încercăm să ilustrăm această evoluție a perspectivelor, prin creionarea în maniera unei epoci sau a unui curent cultural a unui... **elev**!

1. Elevul în manieră antică

Portretul antic grec redă personaje idealizate, cu trăsături perfecte, în proporții grandioase, armonioase. Întreaga artă greacă stă, de altfel, sub semnul *ritmului* și al *rigorii matematice*. Putem observa astfel simetria elementelor feței și trăsăturile fine, idealizate, nepersonalizate (lipsa unei alunițe, a unor coșuri pe față sau a altor semne distinctive, a zâmbetului în colțul gurii sau a unei sprâncene ridicate etc). Explicația ne-o oferă Johann Joachim Winckelmann prin faptul că artiștii greci au încercat să asocieze chipului o stare de pace olimpică, „în care să nu încapă nici cea mai mică neliniște sau tulburare considerate străine, după filosofia vremii, naturii și statutului unei divinități. Figurile ce exprimă o atare seninătate vădesc un perfect echilibru al senzațiilor”.⁵⁸

2. Elevul și perspectiva medievală

Fecioara Maria inspiră vitraliile, mozaicurile și sculpturile în această perioadă. Idealizare mistică... căci această epocă stă atât sub semnul cavalerilor, cât și al cruciadelor! În Evul Mediu, perspectiva însemna mărimea taliei personajului redat în picturi direct proporțională cu importanța lui socială sau morală. Astfel, observăm că, deși elevul e mai mic de statură decât un preot, de exemplu, aici el e reprezentat la aceeași dimensiune, căci el e centrul de importanță al compoziției noastre.

⁵⁸ apud *Istoria frumuseții*, ediție îngrijită de Umberto Eco, Enciclopedia Rao, București, 2005, p. 251

3. Perspectiva renașcentistă asupra elevului

Dacă în Evul Mediu, perspectiva însemna mărimea taliei personajului redat în picturi direct proporțională cu importanța lui socială sau morală, în Renaștere perspectiva va însemna o nouă confluență între discipline, căci se descoperă *perspectiva geometrică în pictură*. Dacă până la Leonardo da Vinci au rămas notițe referitoare la *teorii matematice* și la *teorii ale perspectivei* în pictură, Leonardo va susține că „*pictura este o știință*”: adică, o cale către cunoașterea sigură. Știința lui Leonardo funcționează în mod tipic în termeni de *transfer de energie*.⁵⁹ Perspectiva va însemna acum mărimea personajelor și a obiectelor în funcție de amplasarea lor în spațiu (aproprate – mai mari, depărtate – mai mici).

Observăm astfel că elevul din prim plan, aflat în fața celorlalți, este reprezentat mai mare decât cei care se află mai în spate, dar, de asemenea, putem aprecia distanța și între personajele din planul secund.

4. Elevul clasic și echilibrul compozițional

Operele de artă în sec. XVII nu reprezintă doar o simplă reflectare a realității și a societății în care iau naștere. „În pictură și sculptură se recurge la temele alegorice, istorice, religioase, mitologice, evidențiind frumusețea fizică a personajelor, iar personajul este idealizat. Modelul antic fiind considerat perfect, personajele contemporane sunt adeseori prezentate ca eroi ai epocilor de mult trecute. Imaginile plastice se disting prin claritate rațională, echilibru sever și o plastică perfectă.”⁶⁰

Arta clasică, bazată pe echilibru și rigoare, se naște din două surse: natura și antichitatea, cu alte cuvinte, este un exercițiu al rațiunii și nu al pasiunii, căutând armonia dintre peisaj (natură) și istoria omului.⁶¹

Putem observa astfel în schița de mai sus elevul idealizat, asemănător într-o oarecare măsură celui antic, dar și echilibrul compozițional, atenția concentrată asupra detaliilor (rechizitele din penar sau planșa de pe perete).

⁵⁹ Julian Bell, *Oglinda lumii. O nouă istorie a artei*, Editura Vellant, 2007, pp 191 - 192

⁶⁰ , idem, pp 12 - 13

⁶¹ *Lumea artelor. Enciclopedie pentru tineri*, București, Enciclopedia Rao, Grupul Editorial Rao, 1999, p. 61

5. Elevul romantic

În această perioadă, artistul își descoperă *sufletul*, astfel că în arta plastică, pictorul dă frâu liber imaginației. Picturile vor ilustra stări diferite: visare, revoltă, reverie, toate de un puternic dinamism. Romantismul devine expresia universului inconștientului. Acest curent abundă de antiteze și evaziuni, de eroi nefericiți, ce redau atât slăbiciunea omului, cât și forța lui în egală măsură. Prin culoare se privilegiază imaginația, atmosfera dramatică și înflăcărea artistului.

Remarcăm în schița de mai sus starea de reverie a elevei, ce își imaginează povestea spusă de profesorul ei: cea a unui înger cu o aripă frântă poate...

6. Realism în trăirile elevului

Realismul își dorește reprezentarea veridică, credibilă, factuală a realității. Spre deosebire de romantism, care promova idealizarea, realismul subliniază obiectivitatea. Pentru realiști, indiferent că sunt pictori sau scriitori, e vorba de a reda *adevărul*, principala sursă de inspirație aflându-se în realitatea din jur, în viața cotidiană însăși, prin aspectele ei riguroase și prin scenele ei violente sau banale, ce devin astfel sursă și material pentru opera artistică. E rândul unei întregi pleiade de personaje aparent lipsite de interes artistic să apară reprezentate: muncitori, funcționari, mineri, afaceriști, pe care le regăsim și în pânzele lui Courbet sau ale lui Millet și Daumier. Verosimilitatea tipurilor sociale create păstrează nealterat caracterul artei de a fi *mai reală decât realitatea*, reliefând tot ce e semnificativ în realitatea înconjurătoare, așa cum remarcă Champfleury: „Perfectul realist trebuie să facă portretul fizic al unui individ, descrierea obiceiurilor sale, talia exactă a omului și chiar greutatea sa.”

Surprindem un elev abătut, sentiment redat atât prin expresia feței, cât și prin poziția corpului, schițat într-o situație cotidiană: scrierea temelor.

7. Impresionismul elevului

În *impresionism*, pictorii nu s-au mulțumit, ca în realism, să oglindească realitatea concretă, obiectivă, ci o realitate așa cum apărea ea simțurilor și sensibilității lor. Așadar, pânzele unor artiști precum Claude Monet, Auguste Renoir, Edouard Manet, Alfred Sisley vor reda doar aparența realității, filtrată prin propria percepție psihică asupra lumii, aparență ce trădează deci impresii subiective, transpuse prin culoare și diverse variații ale luminii redată cromatic. Numele curentului a fost dat de altfel de tabloul lui Monet, intitulat *Impresie, răsărit de soare*. „Scriitorul și artistul plastic nu mai fac un țel din reprezentarea justă a realității, ci o interpretează după

propria simțire, prin obiecte, cuvinte și imagini transmitând **sugestia** crezului lor artistic. În literatură, simbolismul e o replică dată impresionismului, opunând lumii exterioare universul interior, naturii – biblioteca, construcției raționale – sondarea inconștientului, interesului pentru formă – căutarea unui conținut demn de interes.”⁶²

Iată deci un elev care zărește pe geam niște copaci, ale căror forme trădează propria percepție, propria impresie: frunze ovale, diforme, pe alocuri imaginea devenind confuză; nu mai știm dacă e vorba de frunze sau de pietrele zidului din spatele copacilor!

8. Elevul și expresionismul

Expresionismul este o artă ce manifestă preferință pentru tensiuni interioare, pentru caricatural și stridente de culoare în pictură. Se va pune accentul pe **sinestezii**, procedeu simbolist, adică pe prelucrarea interpretativă a datelor lumii exterioare oferite de simțuri, asemeni tabloului lui Eduard Munch, *Strigătul*. Curentul a apărut în primele decenii ale secolului XX, ca reacție la naturalism și impresionism și se va manifesta și în literatura lui G. Trakl, F. Werfel, B. Brecht, L. Blaga, Al. Philippide, având ca principii:

- imaginarul expresionist presupune un contrast dat de vitalitate și de neliniște filosofică în egală măsură
- se valorifică miturile
- tematica vizează în speță **țipătul** ca expresie exteriorizată a acestei neliniști
- personajul nu mai este omul concret, real, istoric,

ci omul alegoric, emblemă a unei clase

- stilul surprinde o oarecare violență a expresiei

Schița de mai sus prezintă o reacție de exteriorizare a spaimei de păianjen (arahnofobia), elevul fiind desenat aproape caricatural.

9. Viziune modernistă asupra elevului

Modernismul și, mai cu seamă, avangarda, marchează criza existențială a omului modern. Perioada de trecere de la modernism la neomodernism și postmodernism, marcând ca perioadă istorică cel de al doilea război mondial și perioada

⁶² Lucian Petraș, *Istoria artelor. Curente culturale în literatură și în celelalte arte*, în *Literatura și celelalte arte – ghid interactiv pentru profesori și elevi*, Pitești, Editura Nomina, 2009, p. 16

postbelică, deci o perioadă agitată din punct de vedere socio- politic, poartă denumirea de **avangardism**. Este epoca în care granițele dintre arte și granițele dintre genuri și specii sunt dărâmate. Acum se nasc caligramele și pictopoezia.

Observăm mai sus o schiță în care textul și imaginea se îmbină în spiritul aceleiași idei, cea a elevului! Textul poeziei e scris în forma ideii sale. Sau desenul urmează linia textului.

10. Elevul supraréalist

Supraréalismul are tendința de a rupe regulile și barierele, inspirat din subconștient și vis și din teoria psihanalitică freudiană, presupunând lipsa controlului rațional al conștiinței, literatura devenind astfel un **dicteu automat**, o succesiune onirică a viziunilor. În pictură, stilul academic figurativ al lui Salvador Dalí și al lui René Magritte, alături de automatismul ritmic al

lui Miro ilustrează ambivalența raționalitate – iraționalitate, creând elemente și asocieri absurde, stranii, insolite, nemaivăzute.

Iată o astfel de asociere șocantă între un elev și un delfin, respectiv o pasăre și un profesor. Sau or fi profesorul – delfin și elevul – pasăre?

11. Portretul cubist al elevului

Cubismul presupune tendința *cubică*, geometrică în structurarea formelor, așa cum se poate observa în pictura lui Braque sau a lui Picasso, care acceptă lecția propusă de Paul Cezanne în 1904: „Tratați natura prin cilindru, sferă și con.” S-ar putea defini deci printr-o *viziune geometrică asupra lumii*.

Motivele sunt simplificate și descompuse în cuburi, lăsând vizibile formele geometrice ale structurii lucrurilor ca întreg. Metoda sugerează redarea simultană a tuturor fețelor unui obiect. E o nouă creație, ce se va asocia tehnicii colajului, ce constă în obiecte decupate și lipite și formând un întreg.

Ce forme geometrice putem observa în portretul cubist al elevului?

12. Elevul futurist sau senzația vitezei

Futurismul – dacă cubismul evidenția formele lucrurilor, futurismul va evidenția instabilitatea lor. Apelând la tehnica imaginii fragmentate în mai multe imagini succesive, futurismul proclamă necesitatea ruperii de tradițiile trecutului și instaurarea unui nou ideal estetic, prin exprimarea vitezei, a dinamismului vieții și a frumuseții produselor tehnicii moderne. Reprezentantul în pictură este Marcel Duchamp. Tablourile futuriștilor redau mișcarea în spirală și în diagonală, reprezentând astfel nu o stare, ci un proces.

În schița de mai sus, elevul apare reprezentat nu cu două picioare, ci cu... cinci! Desigur, pentru a sugera faptul că se află în mișcare!!!

O trecere în revistă, desigur selectivă, a principalelor tehnici în arta plastică pentru a crea o imagine concretă, de ansamblu, asupra evoluției acestora. Utilizate ca suport în ilustrarea curentelor culturale manifestate în pictură, literatură, muzică, teatru sau chiar știință, aceste fișe pot fixa anumite trăsături specifice, astfel elevul reținând mult mai ușor elemente care, predate dogmatic, i-ar îngreuna înțelegerea. Cu atât mai mult cu cât exemplificările îl vizează tocmai pe el, *elevul*, ca obiect al lor.

f. MATERIALE ȘI FEED – BACK-URI REALIZATE DE ELEVII CLASEI A VI-A

Elevii clasei a VI-a A de la C. N. „Moise Nicoară” au realizat de-a lungul anului școlar o serioasă muncă de cercetare în ceea ce privește evoluția socio – culturală și cea științifică în cadrul fiecărei epoci studiate, coordonați de doamna profesoară Octavia Potocean, diriginta lor. Astfel, ei au realizat materiale expozitive în format power-point, pe care le-au prezentat în plen

în fiecare zi a proiectului. De la galeria scriitorilor, a artiștilor plastici sau a compozitorilor, la cea a matematicienilor sau a descoperirilor științifice, fiecare material a reprezentat o sursă de informații menite să consolideze imaginea pe care fiecare participant la proiect urma să și-o formeze în fiecare zi.

Materialele elevilor noștri pot fi consultate pe site-ul educațional al proiectului nostru, susținut de Moodle România, la linkurile:

<http://www.moodle.ro/scoalaaltfel/>
<http://www.moodle.ro/scoalaaltfel/course/view.php?id=2>

Feed-back-uri

Dragă jurnalule,

Ce săptămână minunată am avut! Proiectul “Epoci și curente culturale europene” a fost un succes.

În fiecare zi, eu și colegii mei prezentam lucrările noastre în PowerPoint. Am apreciat foarte mult cu toții câtă muncă am realizat în acest proiect. Am avut invitați și câțiva elevi de clasa a II-a. Aceștia, în timpul prezentărilor, fiind foarte bucuroși datorită faptului că ei colaborau cu noi, interveneau, răspunzând întrebărilor noastre.

Apoi mergeam la ateliere, lucrând în stilul curentului din ziua respectivă. De exemplu, în perioada romantismului am creat rochii cu decolteu. Am învățat jucându-ne despre fiecare curent.

Acum, jurnalule, trebuie să plec. Însă tot ce pot spune este că am rămas cu amintiri frumoase după acest proiect și la fel și cunoștințe care mă vor ajuta în viitor.

Folcuț Iulia

Jocul învățării

Acum, după trei săptămâni trecute de la finalul proiectului “Epoci și curente culturale europene”, îmi pot aminti cât de bine și în cât timp am putut să acumulez o sumedenie de lucruri care mă vor ajuta în viață.

Pentru mine, acest mod de a învăța interactiv și prin diverse jocuri m-a fascinat. A fost totul pe gustul meu. Cine ar fi crezut vreodată că voi fi provocat să creez modele de rochii precum cele clasice sau impresioniste? Sau cine ar fi crezut că voi învăța despre majoritatea tehnicilor de a cânta la vioară, de a scrie într-o anumită manieră sau de a picta, având o scurtă “discuție” interactivă cu doamna profesoară.

Cred că tipul acesta de proiect este viitorul învățământului.

Ciadi Bogdan

O experiență minunată

Acest proiect din “Săptămâna altfel”, organizat de doamna profesoară de limba română Camelia Circa Chirilă și diriginta noastră de matematică Octavia Florica Potocean, numit “Epoci și curente culturale”, a fost mai special decât cel cu “Călătoria mea culturală în Europa”, deoarece de această dată noi am fost cei care am realizat prezentări în cadrul proiectului..

Mi-au plăcut foarte mult prezentările colegilor mei. În acest an am apreciat contribuția profesorilor, a scriitorilor și a pictorilor care ne-au învățat foarte multe lucruri. În ateliere am experimentat munca celor care făceau acele haine mirifice, cum erau pictate hainele și cum se juca teatru în același timp.

În acea săptămână m-am simțit exact ca și domnițele din acele timpuri. Mereu imi voi aduce aminte cu plăcere această săptămână de vis, decupată din basme.

Horvath Petra

Retrăirea epocilor

De când am pășit în această școală, am știut că este una dintre cele mai speciale școli. Prin acest proiect, doamnele profesoare au reușit să mă convingă de faptul că *săptămâna altfel* nu este o săptămână de vacanță, este o săptămână în care toți am lucrat din greu, dar fără să simțim acest lucru, astfel că totul s-a transformat în cea mai minunată experiență care s-a putut desfășura în acea săptămână.

Un proiect care ne-a făcut să ne simțim bine, să realizăm că ceea ce am lucrat a avut într-adevăr o valoare deosebită în privința noastră. Am învățat sute de lucruri despre epocile pe care le-au trăit strămoșii noștri în urmă cu mult timp. În fiecare zi, totul devenea din ce în ce mai palpitant, încercam să învăț toate informațiile găsite de către colegii mei.

Le mulțumesc doamnelor profesoare pentru toată munca depusă pentru ca noi să rămânem cu cât mai multe lucruri folositoare în minte și mulțumesc celor din proiect pentru că m-au făcut să mă simt bine.

Morariu Eduard

Epoci și curente istorice

În săptămâna altfel am avut o experiență extraordinară, deoarece colaborarea cu alți copii a fost o idee foarte bună. Eu m-am distrat minunat, dar și am descoperit lucruri noi despre istorie și multe epoci interesante. Colegii mai mici s-au purtat exemplar, unii au fost chiar și foarte simpatici, răspunzând ca niște domni mici. Zilele petrecute în acest proiect m-au făcut să mă simt bine, deoarece am contribuit la ceva inedit.

Atelierele au fost o idee excelentă: jocuri de logică, modă, dar și alte jocuri interactive, cum ar fi Twister. Toți am făcut ceva care într-adevăr ne-a plăcut, unii au și pictat lucruri inedite. Au fost și alte demonstrații, cu pictori, actori și mulți alții. A fost chiar cea mai frumoasă săptămână, eu mi-aș dori să se mai repete.

“Lucrând din greu, totul este posibil, iar finalul este fericit!”

Boroș Mihai Norris

Școala altfel

În această săptămână intitulată “Școala altfel”, am învățat foarte multe despre istorie, începând cu antichitatea până în epoca contemporană.

Eu am fost în echipa care a prezentat clasicismul și romantismul. Mi-a plăcut foarte mult, deoarece clasa noastră a susținut partea de prezentări în format PowerPoint. Au venit alți elevi, a fost una dintre părțile mele preferate din acest proiect faptul că socializam cu alți elevi din alte școli. A fost foarte multă armonie. Ne-am mai încurcat puțin la prezentare, deoarece aceasta a fost prima noastră prezentare, dar pentru noi nu a fost important acest lucru. A contat că ne-am distrat alături unii de alții și nu numai atât.. ne-am dezvoltat spiritul de echipă. Ceea ce ne-a ajutat și ne va ajuta în continuare foarte mult.

Sper ca și anul viitor să fie la fel sau poate chiar mai bine. În concluzie, școala altfel mi-a plăcut enorm de mult!

Popescu Andrei

Săptămâna “Școala altfel”

Înainte de săptămână eram foarte emoționat, deoarece nu știam cum va fi și dacă mă voi descurca să prezint în sala festivă PowerPoint-ul.

În cele din urmă, am înțeles că emoțiile nu își au rostul, totul a mers foarte bine la prezentare. Mai târziu am fost direcționați către săli și am lucrat la: literatură, pictură, muzică, modă, jocuri logice sau sportive și teatru. Desigur că în fiecare zi trebuia să pictăm ceva care este specific fiecărei epoci.

Au trecut astfel și zilele de marți și miercuri și joi. Nu pot spune decât că m-a încântat faptul că am învățat foarte multe lucruri despre epoci.

Vineri am făcut evaluare și a trebuit să completez un formular despre fiecare epocă. Iar prin acest mod m-am putut autoevalua.

Popescu Valentin

Multi-,inter- și transdisciplinar

În decursul vieții sale, omul tot învață, tot repetă. Omul poate învăța știință, poate să-și exerseze abilitatea și creativitatea prin desen și arte. Poate să-și dezvolte fizicul prin sport. Dar pentru a aprofunda toate aceste lucruri, pentru a-și atinge țelurile, trebuie să găsească câteva puncte comune în lucrurile pe care le învață. Să transpună teoreticul în practic și practicul în teoretic.

O astfel de încercare ce a fost încununată de succes a avut loc în perioada de 2-6 aprilie desfășurându-se la “Colegiul Național Moise Nicoară”, Arad. Însă printr-o nefericită întâmplare eu, împreună cu încă doi colegi eram atunci la Bistrița participând la “Olimpiada Națională de matematică”. Acest proiect s-a numit “Epoci și curente culturale”, a avut nevoie de luni de pregătire. Totul a început în semestrul întâi, când doamna dirigintă ne-a împărțit în mai multe grupe care erau formate din 5-6 elevi. Fiecărei grupe i s-a atribuit câte o epocă culturală pe baza căreia trebuia creată o prezentare în PowerPoint. Această prezentare trebuia să conțină informații

din mai multe domenii, precum arte, știință, arhitectură etc. Cum am fost mai mulți într-o grupă, fiecare a primit sarcina lui, fiecare a primit domenii despre care trebuia "culese" informații. La final, fiecare membru din grupă a trebuit să trimită ceea ce a întocmit elevului care coordona grupa. Acesta avea sarcina de a finisa proiectele celorlalți și să întocmescă un proiect amplu care să conțină toate acele informații.

În încheiere, vreau să vă spun că a fost o activitate obositoare, dar incitantă în același timp. Însă toate acestea m-au făcut să îmi doresc să mai particip încă o dată la o astfel de activitate.

Sturz Lazăr Ștefan

O școală altfel

În opinia mea, această "Școală altfel" mi s-a părut o experiență interesantă, frumoasă, dar totuși greu de relizat. Profesorii dar și organizatorii au depus mult efort pentru a ieși totul așa cum trebuie.

După prezentări, am mers împreună cu jumătate dintre colegii mei, fiind acompaniați de alți copii mai mici, la ateliere. Acest proiect a fost o idee genială pentru că toți am înțeles mult mai bine specificul epocilor. Mi-a plăcut mai mult decât anul trecut, deoarece noi am făcut prezentările în PowerPoint. Și a fost mult mai interesant să prezentăm noi alții de această dată.

Cu siguranță mi-ar plăcea mult mai mult dacă s-ar desfășura și școala la fel ca acest proiect.

Balazs Aida

"Epoci și curente culturale europene"

Părerea mea în legătură cu proiectul transdisciplinar "Epoci și curente culturale europene", care a avut loc în decursul săptămânii "Școala altfel", este că a fost o ocazie excelentă ca noi, elevii, să învățăm și să înțelegem lucruri pe care nu le-am știut. Prezentările în PowerPoint ne-au ajutat să ne deschidem față de public și să comunicăm cu el. Cercetarea pentru proiect a fost o provocare pentru noi, deoarece unele materiale au fost greu de găsit.

Atelierele ne-au ajutat să aprofundăm și să înțelegem practic ceea ce prezentările ne-au explicat doar teoretic.

Lupu David

Școala altfel

Am participat cu bucurie la o experiență de neuitat, o experiență care m-a făcut să aflu mult mai mult despre mine însumi, dar și despre lumea uimitoare în care trăim. Am realizat că totul, dar absolut totul poate fi o artă extraordinară, dacă ai puterea de a realiza că, și o petală de floare contează.

Cu ajutorul prezentărilor am reușit să rețin câte ceva despre fiecare epocă în parte, am reușit să trăiesc o zi în trecut și să îmi pot forma o perspectivă despre viața cotidiană a oamenilor din trecut. Toate acestea datorită acestui proiect.

Aici, la "Colegiul Național Moise Nicoară", se abordează un stil mai bun și mai interesant, deoarece elevii sunt dornici tot timpul de mai mult.

Mulțumesc pentru această experiență nemaipomenită!

Fanea Amelia

Săptămâna altfel

Această săptămână a fost una mult mai ușoară și mai frumoasă decât îmi imaginasem. Deși mie mi-a fost puțin cam teamă de prezentări, ca nu cumva să greșim, au ieșit mai bine decât mă așteptam.

Având un public numeros și plin de viață, copiii de clasa a II a ne-au însoțit aproape de fiecare dată. Mie mi-a plăcut foarte mult de cei doi pictori, mai ales că unul dintre ei a studiat la școala mea.

Acestea fiind spuse, eu sunt mândru că am participat la proiect și că am făcut ceva cu totul nou, de asemenea ne-am și distrat. A fost o experiență nemaipomenită! Pe care rar ai ocazia să o întâlnești.

Lazăr Răzvan

Un proiect fascinant

Proiectul "Epoci și curente cultural Europene" a fost un proiect captivant, învățând lucruri noi și distrându-ne în același timp. După fiecare prezentare, la ateliere m-am putut folosi de ceea ce am învățat, jucând teatru cu marionete în stilul epocii respective, sau pictând și scriind în stilul epocii din acea zi. De asemenea, la atelierul de muzică, am putut asculta muzică din epoca respectivă.

Prezentările în PowePoint au fost foarte reușite.

Sopon Luciana

Despre Școala altfel

Săptămâna "Școala altfel" a fost super! Mie, sincer, mi-a plăcut foarte mult. Am mers la școală în fiecare zi din acea săptămână lejeră și simțindu-mă bine. În prima zi, mi s-a părut genial! Eram curioasă pentru că nu aveam idee cum va fi, însă totul a decurs bine. Am ajuns puțin mai repede la școală pentru a o machia pe colega noastră precum Cleopatra, deoarece ea prezenta. Și a trebuit ca machiajul să fie specific temei.

M-am simțit bine alături de colegii mei, dar și alături de elevii de clasa a X a, ai doamnei profesoare de limba română. Cei mai mari au făcut niște prezentări grozave și foarte amuzante.

La atelierul de pictură am râs și am desenat! Am făcut un desen foarte hazliu despre "Greierele și Furnica", cu Furnica "Zgârci-Zgârci" și Greierul "Mariachi". În fiecare zi, s-a prezentat altceva, a fost amuzant, dar și am învățat.

Sper că și ceilalți s-au simțit bine, alături de mine, colegii mei, invitații, profesorii și colegii mai mari de a X a.

Rus Argentina

Mașina timpului

Acest proiect a fost precum o mașină a timpului care ne-a plimbat peste tot în lume, în perioadele mai bune sau mai rele și ne-a arătat și explicat cum a trăit omul în trecut și cum a evoluat el.

Acest proiect intitulat *Epoci și curente culturale* m-a mai făcut să înțeleg că omul întotdeauna a fost creativ și inventiv și că dintotdeauna oamenii au fost diferiți unul față de celălalt. Și că nu a existat om perfect.

Cismaș Andrei

Școala altfel – o școală a distracției și a muncii în echipă

În opinia mea, în "Săptămâna altfel", m-am distrat mult mai bine ca în oricare altă săptămână de școală.

Dar conștientizez că în această săptămână nu a fost numai distracție, ci a fost și muncă. PowerPoint-urile au fost lucrate excelent. Au fost chiar foarte puține greșeli și cele care au fost au fost minore. Noi am încercat să prezentăm și pe înțelesul celor mici, a dică interactiv, însă totodată am încercat și să nu îi plictisim pe cei mari. După părerea mea, am reușit într-o anumită măsură.

Iar după ce am terminat de prezentat PowerPoint-urile, ne-am împărțit în două săli. Fiecare sală era foarte bine organizată, cu activități atractive.

În concluzie, eu zic că a fost un proiect reușit și foarte bine organizat.

Damian Filip

g. Fișe de evaluare

i. Fișe evaluare clase primare și gimnaziale

Evaluare literatură

Bifează curentul în care se încadrează textul. Alege apoi cuvintele potrivite pentru fiecare text ce face parte dintr-un curent literar, eliminând prin tăiere cuvintele intruse:

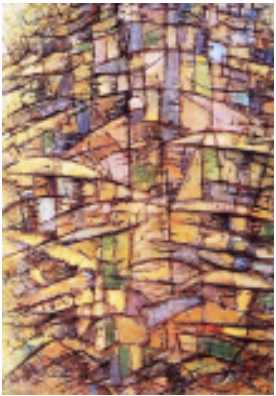
M. Eminescu, <i>Somnoroase păsărele</i> Somnoroase păsărele Pe la cuiburi se adună, Se ascund în rămurile - Noapte bună! Doar izvoarele suspină, Pe când codrul negru tace; Dorm și florile-n grădină - Dormi în pace! Trece lebăda pe ape Între trestii să se culce - Fie-ți îngerii aproape, Somnul dulce! Peste-a nopții feerie Se ridică mândra lună, Totu-i vis și armonie - 	Jean de la Fontaine, <i>Greierele și furnica</i> Petrecuse cu chitara toată vara. Însă iată că-ntr-o zi când vifonița porni, Greierele se trezi fără muscă, fără rămă, fără umbră de fărâmbă. Ce să facă?... Hai să ceară la Furnică, pân' la vară, niscăi boabe de secară. -“Pe cuvânt de lighioană, voi plăti cinstit cucoană, cu dobânzi, cu tot ce vrei!...” Dar Furnica, harnică, are un ponos al ei: nu-i din fire darnică și-i răspunde cam răstit: -Astă-vară ce-ai pățit? -Dacă nu e cu bănat.
--	---

Noapte bună!	zi și noapte am cântat pentru mine, pentru toți... -„Joacă astăzi dacă poți!”
☐ clasicism ☐ romantism ☐ simbolism ☐ modernism <i>noapte, calități și defecte, înger, parfum, lebadă, muzică, nou, vis, harnic și leneș, dansul iubirii, neobișnuit</i>	☐ clasicism ☐ romantism ☐ simbolism ☐ modernism <i>noapte, calități și defecte, înger, parfum, lebadă, muzică, nou, vis, harnic și leneș, dansul iubirii, neobișnuit</i>
 Apollinaire, Inimă	Al. Macedonski, Valțul rozelor Pe verdea margine de șanț Creștea măceșul singuratic, Dar vântul serii nebunatic Pofti-ntr-o zi pe flori la danț. Întâi pătrunse printre foi, Și le vorbi cu voce lină, De dorul lui le spuse-apoi, Și suspină — cum se suspină... Și suspină — cum se suspină...
☐ clasicism ☐ romantism ☐ simbolism ☐ modernism <i>noapte, calități și defecte, înger, parfum, lebadă, muzică, nou, vis, harnic și leneș, dansul iubirii, neobișnuit</i>	☐ clasicism ☐ romantism ☐ simbolism ☐ modernism <i>noapte, calități și defecte, înger, parfum, lebadă, muzică, nou, vis, harnic și leneș, dansul iubirii, neobișnuit</i>

Nume:
Prenume:
Școala:
Clasa:

Evaluare pictură

Toate imaginile de mai jos redau plastic un copac în maniere diferite. Bifează curentul în care se încadrează imaginea. Alege apoi cuvintele potrivite pentru fiecare imagine ce face parte dintr-un curent cultural, eliminând prin tăiere cuvintele intruse:

 Derrain, <i>Extaticul</i>	 Claude Monet, <i>Sena la Vertheuil</i>
☐ impresionism ☐ realism ☐ cubism ☐ expresionism <i>adevăr, impresie, realitate, stridente cromatice, forme geometrice, față – profil – spate, pete de culoare, deformare</i>	☐ impresionism ☐ realism ☐ cubism ☐ expresionism <i>adevăr, impresie, realitate, stridente cromatice, forme geometrice, față – profil – spate, pete de culoare, deformare</i>
 Corot, <i>Intrarea în sat</i>	 Mondrian, <i>Copac</i>
☐ impresionism ☐ realism ☐ cubism ☐ expresionism <i>adevăr, impresie, realitate, stridente cromatice, forme geometrice, față – profil – spate, pete de culoare, deformare</i>	☐ impresionism ☐ realism ☐ cubism ☐ expresionism <i>adevăr, impresie, realitate, stridente cromatice, forme geometrice, față – profil – spate, pete de culoare, deformare</i>

Num:
Pre:
Școala:
Clasa:

Evaluare știință

Asociază corect fiecare personalitate cu invenția ce îi aparține, notând în spațiile punctate numele personalității și denumirea invenției. Bifează apoi epoca corespondentă:

[illegible]

.....	☐ Renaștere ☐ Epoca modernă
-------	--

Nume:

Prenume:

Școala:

Clasa:

Evaluare modă

Bifează varianta corectă pentru fiecare imagine, corespunzătoare costumului reprezentativ al unei epoci:

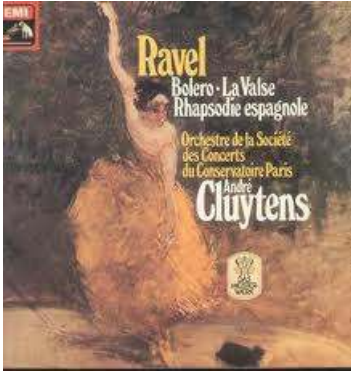
	
☐ Antichitate ☐ Romantism ☐ Ev mediu ☐ Realism ☐ Renaștere ☐ Modernism ☐ Clasicism ☐ Epoca contemporană	☐ Antichitate ☐ Romantism ☐ Ev mediu ☐ Realism ☐ Renaștere ☐ Modernism ☐ Clasicism ☐ Epoca contemporană

	
☐ Antichitate ☐ Romantism ☐ Ev mediu ☐ Realism ☐ Renaștere ☐ Modernism ☐ Clasicism ☐ Epoca contemporană	☐ Antichitate ☐ Romantism ☐ Ev mediu ☐ Realism ☐ Renaștere ☐ Modernism ☐ Clasicism ☐ Epoca contemporană
	
☐ Antichitate ☐ Romantism ☐ Ev mediu ☐ Realism ☐ Renaștere ☐ Modernism ☐ Clasicism ☐ Epoca contemporană	☐ Antichitate ☐ Romantism ☐ Ev mediu ☐ Realism ☐ Renaștere ☐ Modernism ☐ Clasicism ☐ Epoca contemporană
	
☐ Antichitate ☐ Romantism ☐ Ev mediu ☐ Realism ☐ Renaștere ☐ Modernism ☐ Clasicism ☐ Epoca contemporană	☐ Antichitate ☐ Romantism ☐ Ev mediu ☐ Realism ☐ Renaștere ☐ Modernism ☐ Clasicism ☐ Epoca contemporană

Nume:
Prenume:
Școala:
Clasa:

Evaluare muzica

Bifează curentul în care se încadrează imaginea. Alege apoi cuvintele potrivite pentru fiecare imagine ce face parte dintr-un curent cultural, eliminând prin tăiere cuvintele intruse:

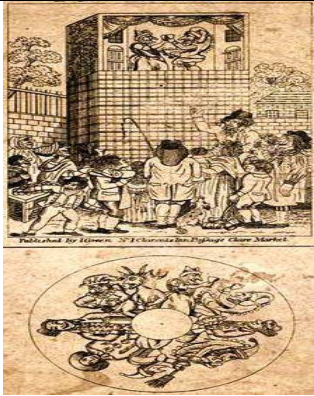
	
☐ impresionism ☐ antichitate ☐ clasicism ☐ modernism <i>lira, fluier, sintetizator, zei, Apolo, clarinet, Hermes, Gershwin</i>	☐ impresionism ☐ modernism ☐ antichitate ☐ clasicism <i>New York, America, Italia, Germania, jazz, saxofon, lira, Mozart</i>
	
☐ Ceaikovski - Lacul Lebedelor ☐ Vivaldi - Anotimpurile ☐ Prokofiev – Romeo și Julieta <i>vioara, xilofon, violoncel, contrabas, saxofon, viola, magnetofon</i> ☐ instrumente cu corzi ☐ instrumente de suflat ☐	☐ impresionism ☐ expresionism ☐ antichitate ☐ clasicism <i>Gershwin, Bach, Mozart, Rapsody in blue, Un american la Paris, Ceaikovski, jazz, saxofon</i>

instrumente de percutie	☐ clasicism ☐ romantism ☐ modernism ☐ impresionism
-------------------------	---

Nume:
Prenume:
Școala:
Clasa:

Evaluare teatru

Bifează varianta corectă pentru fiecare imagine, corespunzătoare teatrului unei epoci:

	
☐ teatru antic ☐ teatru medieval ☐ teatru realist	☐ teatru medieval ☐ teatru renascentist ☐ teatru modern / avangardist
	
☐ teatru medieval ☐ teatru antic ☐ teatru renascentist	☐ teatru romantic ☐ teatru modern / avangardist ☐ teatru medieval

	
☐ teatru antic ☐ teatru modern / avangardist ☐ teatru romantic	☐ teatru antic ☐ teatru realist ☐ teatru renascentist

Nume și prenume:

.....

Școala:

Clasa

ii. Fișă evaluare clase liceale

Fișă evaluare clasa a X-a în cadrul proiectului *Epoci și curente culturale*

1. Numele și prenumele

2. Rolul pe care l-ai îndeplinit în proiect:

- a. Organizator
- b. Coordonator workshop
- c. Participant
- d. Observator

3. În funcție de gradul tău de implicare, acordă-ți o notă de la 1 – 10:

4. Precizează ziua și tipul de activitate care ți-au plăcut cel mai mult. Argumentează:

.....

5. Definește scopul acestui proiect în viziunea ta:

.....

6. Notează cel mai interesant aspect al proiectului din punctul tău de vedere: moment / activitate / invitat / etc. Argumentează.

.....

7. Notează aspectul cel mai lipsit de interes al proiectului din punctul tău de vedere: moment / activitate / invitat / etc. Argumentează.

.....

.....

Redă, sub formă de jurnal tip eseu, gândurile tale referitoare la acest proiect (ce ai învățat, cu ce amintiri ai rămas, ce îți reproșezi, cum te-a îmbogățit spiritual etc)

.....

.....

.....

.....

3. CUM SĂ CĂLĂTOREȘTI ÎN TIMP - IMPRESIILE ELEVILOR ORGANIZATORI DIN CLASA A X-A F-

*În timpul acestui proiect, pot spune
că am reușit să pătrund în sufletul istoriei
Daniela Eluna*

Școala altfel a fost un prilej foarte bun de a ieși din rutina zilnică și de a descoperi spiritul și transformările culturii de-a lungul vremii. A fost o săptămână în care m-am simțit *captivă* și *captivată* într-o lume în care cu siguranță toți visăm din când în când să evadăm.

Eu m-am ocupat în special de atelierul de știință, astfel că nu mică mi-a fost bucuria când am avut ocazia să lucrez cu trei băieți de la Centrul Școlar. Am fost plăcut impresionată să văd bucuria și interesul lor de a învăța lucruri noi. De altfel, ei s-au arătat foarte interesați de acest atelier. M-am bucurat să le pot fi de un real folos în activitatea la care au participat și

în cadrul căreia au utilizat materialele de învățare Montessori. Dintre materialele puse la dispoziție, cel mai mult le-a plăcut sistemul solar și puzzle-urile cu harta lumii. Au fost prinși parcă într-o altă lume și deschiși să afle lucruri noi. M-a uimit rapiditatea cu care rezolvau puzzle-urile din lemn sau refăceau sistemul solar... Și am învățat de la ei o lecție de viață. Prezența acestor copii speciali m-a impresionat și mi-a dovedit din nou că, în ciuda faptului că unii dintre noi au probleme de sănătate, nu suntem diferiți și avem aceleași drepturi.

În urma acestui proiect nu au rămas teste clasice și note în catalog, ci texte literare create de cei mici, mici tablouri realizate în spiritul fiecărei epoci, machete de costume de epocă realizate de mâinile lor. Și, desigur, multe amintiri frumoase.

Denisa Vlăduț

Pare surprinzător, dar într-o singură săptămână am descoperit nenumărate feluri de a învăța și moduri de a stimula un copil să învețe cu plăcere. Fiecare zi a însemnat o călătorie în timp:

Luni – de la Antichitate la Clasicism – ne-am îmbrăcat în costume de epocă, am aflat câte ceva despre teatrul acelor vremuri și chiar ne-am trezit cu toții într-o piațetă medievală în care fie am vizionat un spectacol ad-hoc de marionete a la *commedia del'arte*, susținut de colegii mai mici sub bagheta regizorală a actorului Zoltan Lovas și a regizorului Nicolae – Mihai Brânzeu, fie am râs văzându-i pe colegii de la „Sabin Drăgoi”, de la secția actorie, interpretând cu mult haz câteva fabule clasice, fie am interpretat chiar eu alături

de colegul meu, Cody, fabula unor iepuri... Toate acestea, pe acorduri de vioară și în „decoruri” imaginate de pictorul Mihai Takacs.

Marți – între Romanticism și Realism – colega noastră din clasa a IX-a, Bettina Takacs, ne-a făcut o superbă demonstrație de balet pe muzica lui Ceaikovski, *Lacul lebedelor*, după ce ne-a învățat pe toți cei cinci pași de bază și cele cinci poziții de bază ale mâinilor în balet. Pictorul Bogdan Țigan ne-a făcut o demonstrație artistică a unei picturi romantice, cu clar – obscururi și forme neclare, iar cei mici au creat, *romantici*, texte pline de visare și costume de epocă impresionante.

Miercuri – Symbolism și Impresionism – ziua aceasta a venit parfumată de mirosul trandafirilor. Fiecare copil a putut să miroase și să guste aroma trandafirului (prin gemul de trandafiri și siropul de trandafiri cu care i-am servit), apoi au refăcut trandafirul din puzzle Montessori, au pictat trandafiri, alături de pictorul invitat, au scris despre trandafiri și au ascultat *Valțul rozelor* în interpretarea lui Tudor Gheorghe. Costumele de epocă create de ei au avut câte un trandafir ca accesoriu. Asociere de simțuri, deci *symbolism*.

Joi – *Modernism, Neomodernism, Postmodernism* – cu pași repezi, am revenit în prezent, după ce am văzut invențiile celebre ale secolului, am descoperit perioada albastră a lui Picasso și cubismul, *Rhapsody in blue* a lui Gershwin și improvizația jazz-ului, caligramele lui Apollinaire și dansurile de societate ale epocii moderne. Am creat și noi alături de colegii noștri invitați caligrame și colaje și am jucat Twister, mereu cu zâmbetul pe față.

Vineri – *Azi, acum, evaluare* - Am reînvățat să descopăr lumea prin ochi și cu suflet de copil și să mă bucur de acest *azi* și *acum*, datorită unui *ieri* ce și-a pus amprenta asupra a ceea ce suntem cu toții și datorită unei școli altfel.

Alexandru Cordoș

Acest proiect ne-a fascinat din momentul în care am aflat că vom purta rochii de epocă, împrumutate de la Teatrul Clasic "Ioan Slavici". Au fost foarte frumoase, spectaculoase, toate am arătat ca niște prințese și sentimentul apartenenței la o altă eră ne-a umplut sufletele, astfel că și

atitudinea noastră a fost alta, am fost cu toții mult mai galanți. Totodată, prin îmbrăcarea costumelor și defilarea înaintea celorlalți participanți, prin explicațiile oferite de doamna dirigintă, cu toții am înțeles specificul fiecărei epoci culturale prin prisma vestimentației.

Ne-am ocupat de workshop-ul de modă: Miruna, Diana, Daniela, Simona și Evelyn. Copiii au creat haine specifice epocii din ziua respectivă, pe niște machete. Toate creațiile lor au fost mai

apoi expuse pe un panou. Copiii au fost foarte inventivi, e foarte interesant să vezi cum poate ieși o operă de artă, doar dacă îți lași imaginația liberă. Au fost geniali!

Ne-au plăcut poveștile spuse de elevii de la Liceul de Artă, jocurile conduse de actorul Zoli Lovas, mi-au plăcut și desenele realizate demonstrativ de cei doi pictori. Credem că prezența invitaților a fost foarte importantă, căci am avut zilnic în fața noastră adevărate modele în domenii artistice diverse, pe care, poate, unii dintre noi le vom îmbrățișa. Cel mai mult ne-a plăcut cea de a treia zi, cea a epocii Simboliste și Impresioniste, unde am lucrat cu materiale ușoare, cu culori calde și imprimeu floral.

Eneria emanată de colegii noștri mai mici ne-a molipsit și pe noi. Am învățat din această experiență ce înseamnă munca în echipă și ne-am responsabilizat cu toții. Dar am învățat și că putem fi capabili să coordonăm singuri activități în cadrul unui proiect.

A fost un proiect foarte bine realizat, plin de inspirație, care i-a învățat pe cei mici că se poate învăța și prin joacă.

Miruna Hăbuc, Diana Bîzdîc, Evelyn Ianoșiga, Simona Moți

În timpul acestui proiect, pot spune că am reușit să pătrund în sufletul istoriei, am călătorit în timp și am reușit să observ că viața poate fi colorată, sau ștearsă, reală sau desprinsă de carnal, poate fi realistă sau pur și simplu visată. Am realizat că oriunde ne-am afla, mințile noastre se pot detașa și pot regăsi lumi uitate de mult, pot găsi tărâmurii neexplorate. De multe ori m-am întrebat dacă nu cumva aceste lumi vor reveni la un moment dat în viețile noastre, și este esențial ca acum să ne documentăm despre ele. Nimeni nu se naște învățat și cred că în acest proiect nu a contat vârsta biologică, a contat felul în care fiecare dintre noi ne-am transpus într-o anumită epocă sau o anumită personalitate. A contat și scara pe care am urcat, la nivel diferit dar totuși, am urcat, nu am lăsat acele lemne coapte din care se împletește o scară a cunoștinței să se spulbere cu totul, ci am lăcuit-o cu interes, i-am bătut cuie noi, cuie înmuiate în curiozitate și am reușit să o facem mai puternică. Prin repetarea acestor tipuri de proiecte consider că această scară va fi tot mai puternică și noi vom fi sprijiniți de vârful acesteia ajungând oameni puternici, cu personalitate, nu pietre, sau șacali. Cred că vom reuși cât mai curând să ne desprindem de monotonia care ne apasă pe aripile sufletului, și vom realiza că și iubirea și devotamentul au un rol important în a ne crea propria persoană, propria cultură, propriul nostru moment de geneză.

Nu regret deloc ceea ce am simțit și trăit în tot timpul acela petrecut în proiect, și pot spune că am învățat multe lucruri noi, am acumulat informații atât despre dezvoltarea culturilor, cât și despre pastelarea culorilor din sufletul omului, însă realizând că orice lucru nu poate fi creat decât dacă este implicată și inima omului care lasă cale liberă atât sentimentelor boeme, cât și celor reale, crude și uneori mizerabile ale vieții de zi cu zi.

Daniela Eluna

Școala altfel – o școală a bucuriei, a relaxării...

A fost inedit momentul în care doamna Georgiana Maria interpreta la vioară un fragment din *Carnavalul animalelor* de Camille Saint – Saens, iar pictorul Mihai Takacs ilustra inspirat muzica în pastel. Am putut vedea ce înseamnă inspirația, talentul și arta *live*, în fața ochilor noștri.

Momentele demonstrative de actorie ale celor mici - care au pus în scenă o piesă impresionistă - și, mai cu seamă, ale colegilor noștri mai mari de la „Sabin Drăgoi”, (care ne-au recitat fabule clasice), colegi pe care îi văzuserăm și pe scena Teatrului Clasic „Ioan Slavici”, au fost momente interactive și vădind un real talent, care ne-au energizat pe toți.

Purtând costumele de la teatru, am simțit că aparținem altei lumi și altor timpuri, ne-am transpus în rolul gladiatorilor sau al cavalerilor medievali, realizând câteva turniruri demonstrative alături de colegii noștri mai mici.

Dar cea mai importantă lecție de suflet a fost cea primită de la copiii cu dizabilități: am învățat că nu contează nici statutul tău social (cum arăți, cum te îmbraci), nici cel profesional

(ce meserie ai, cât ești de cunoscut), contează în primul rând să fii **om**.

Concluzia? Ne-am îmbogățit spiritual, am învățat despre istoria, literatura, muzica, pictura, sportul, teatrul lumii retrăind noi înșine spiritul epocilor culturale parcurse.

Vlad Maxim, Andrei Iana, Alexandru Aslău

Un proiect transdisciplinar provocator încă prin titlul lui, care ne-a ajutat să ne întoarcem în trecut și să descoperim istoria muzicii, a picturii, a literaturii, a modei, a teatrului. Prezentările power-point realizate de colegii noștri din clasa a VI-a au reprezentat o manieră de a ne îmbogăți cunoștințele privitoare la evoluția din varii domenii în diverse epoci culturale.

Am aruncat și un ochi în culisele artiștilor, căci în aceste zile am văzut adevărate opere de artă plastice născându-se în fața noastră în câteva clipe, am descoperit că exercițiile de actorie sunt și exerciții de relaxare sau de construcție a personalității.

Săptămâna aceasta a fost însă și o lecție despre calități necesare: răbdare, responsabilitate, încredere în echipă. Ne-am conștientizat minusurile în aceste privințe și am încercat să progresăm.

Totodată, personalitățile invitate în cadrul proiectului au dat culoare fiecărei zile, transmițându-ne o stare de bine prin atitudinea lor, prin ideile și tehnicile pe care ni le-au împărtășit. E minunat să înveți de la profesioniști într-o *școală altfel*, în care am uitat de stres, de lucrările de control, de note, însă în care am descoperit atâtea

lucruri noi...

Alexandra Ujog, Mirela Horga, Maria Danciu, Roberta Moț, Rebeca Vidican

puternică.

Joc, joacă, dans și creație – așa am rezuma experiența în cadrul proiectului. În această săptămână altfel, am înțeles cât de frumos este să înveți prin joacă. Creând haine, pictând, manevrând marionetele sau săbiile, fiecare a învățat pe propria piele specificul vremurilor care ne-au format ca oameni. A fost o săptămână în care am fost cu toții fericiți și relaxați, dar în care am aflat valoarea muncii în echipă, căci lucrurile ies mult mai bine atunci când faci parte dintr-o echipă

Momentul cel mai inspirat ni s-a părut cel în care colegul nostru din clasa a VI-a, Adi, un veritabil dansator, ne-a ilustrat istoria dansului prin demonstrații practice, la care cu toții am fost invitați să luăm parte. Ne-am bucurat deci de câteva cursuri de dansuri de societate, în care am valsat, am dansat boogie sau cha-cha, fiind cu toții eleganți, liberi în mișcare și zâmbitori.

O săptămână cu adevărat altfel!

Andreea Bîte, Delia Potop

Rolul meu: cameraman

Avantaj: am avut șansa să văd mai multe activități în același timp, chiar dacă se desfășurau simultan, în săli diferite, pentru a surprinde prin *ochiul* camerei de luat vederi cele mai frumoase și inedite momente

Ce am învățat: să redevin copil, să găsesc cele mai bune unghiuri de filmare, să mă perfecționez în montaje

Cu ce am rămas: cu amintiri frumoase, momente amuzante

Ce m-a impresionat: sceneta copiilor de la „Aron Cotruș”, scenetele colegilor mei, filmul de animație al textului „Amurgul zilei” de Cosmin Herman, ce surprinde etapele vieții și ale iubirii, costumele de epocă, dansul, ideea

că în câteva zile lumea s-a recreat sub ochii noștri, din mâinile, mințile și sufletele noastre.

Cristian Rus

O modalitate nouă, eficientă, mult mai plăcută și neobositoare de a învăța, prin care am ajuns să îndrăgesc istoria, o materie care pentru mine, în clasele gimnaziale însemna, vag, date și nume pe care le învățam pe de rost. În această săptămână, mi-am clarificat și îmbogățit cunoștințele în acest domeniu și nu numai, neclar receptate în cinci ani de școală. Sunt un norocos, deoarece și anul trecut am participat la un proiect similar, mi-l amintesc cu drag, însă, mult mai important, îmi amintesc tot ce am învățat acolo.

Acest mod de învățare ne educă, în primul rând, ne face mai buni, mai zâmbitori.

Codruț Dubăț

În aceste zile speciale am crescut spiritual și mi-am lărgit orizonturile. Au fost zile în care ne-am deschis unii față de ceilalți, am simțit împreună, am învățat împreună. În fiecare zi, am deschis ușile unei noi lumi. În aceste lumi, muzica ne-a dat aripi, pictura ne-a creat peisajul,

literatura ne-a vorbit despre lumea în care ne aflăm, moda ne-a „îmbrăcat” asemeni lumii, iar prin teatru am trăit o întreagă lume.

Tablourile ne-au purtat pe curcubeie de culoare și ne-au redat imagini fidele epocilor prin care am trecut, muzica ne-a unit în pași de dans pe ringul vremurilor de mult apuse, textele literare ne-au oferit puncte de reper pentru propria noastră imaginație. Noi doar am acceptat ceea ce se întâmplă și, în mod surprinzător, am fost învăluiți de momente extraordinare.

Aceste zile ne-au încurajat să visăm și să înțelegem că lumea este evoluție și progres, iar noi suntem simpli oameni care încearcă să se integreze și să crească împreună cu lumea care se dezvoltă în fața lor.

Sarah Miclea, Betina Jigovan

Îmi voi aminti mereu cu drag de săptămâna în care am venit cu plăcere la școală, când am uita de stres și de teama că nu sunt pregătit pentru anumite ore. O săptămână *altfel*, în care actorii invitați s-au jucat cu noi, creînd o atmosferă caldă, pictorii ne-au îndrumat cu răbdare, violoniștii ne-au umplut sufletele cu muzica viorilor. O săptămână în care, fără să realizez pe moment, am învățat atât de multe lucruri fără să le învăț pe de rost, ci experimentându-le pe propria piele!

Îmbrăcând impresionantele costume de la teatru, încet- încet în jurul nostru, deși ne aflam în școală, decorul și timpurile s-au schimbat, trezindu-ne în altă eră, în care nici măcar vârsta noastră nu mai conta, cu toții, mici și mari, eram *actori* pe scena vieții, în plus nu mai știam cine e profesor și cine elev, cu toții învățam unii de la alții în această manieră transdisciplinară.

Cu toate acestea acum, la final, am rămas în suflet cu regretul că o săptămână pe an nu e de ajuns pentru a învăța *altfel*!

Mircea Văgălău

Un joc serios – astfel aş denumi eu *școala altfel* de care am avut parte în acest an. Un proiect bine gândit care, deși derulat înaintea vacanței de Paști când, de regulă suntem obosiți și cu gândul la vacanță, ne-a energizat și ne-a învățat o mulțime de lucruri.

A fost interesant să muncim în echipă cu colegi de-ai noștri de clase primare și gimnaziale, căci s-au arătat mereu interesați de activitățile propuse și coordonate de noi. Retrăind cu

toții, în maniera noastră, desigur, ce s-a întâmplat de-a lungul timpului, istoria a devenit pentru toți dintr-o materie obligatorie un subiect plăcut, antrenant și provocator.

Am rămas cu amintiri plăcute din această săptămână, în care am râs mult, m-am duelat, am fost înconjurat de prieteni.

Patrick Rotariu

Deși sceptică la început la auzul ideii acestui proiect (mă temeam că nu vom face față

numărului mare de elevi implicați și de invitați), orice umbră de trăire negativă mi-a dispărut încă din prima zi a derulării activităților noastre.

Cel mai mult am apreciat lejeritatea și familiaritatea care alcătuiau atmosfera fără ca aceasta să se apropie de rutină deranjantă. Activitățile au fost atractive, pe mine ajungând să mă fascineze cubismul și dansurile latine.

Mi-am deschis noi orizonturi și interese, de care nu eram conștientă și am înțeles că în viață contează să accepți orice provocare care te stimulează intelectual.

Sânziana Gabor

Așa cum intrăm într-o galerie de artă sau într-o sală de teatru ca să ieșim din cotidian, tot astfel, *săptămâna altfel* ne-a scos din banalitatea vieții de zi cu zi. Am trăit cu maximă intensitate clipe frumoase alături de colegii noștri mai mici, de la care (chiar dacă trebuia să le dau explicații) am reînvățat să mă bucur de fiecare clipă, căci atunci când ești mic, nu te plictisești

niciodată, mereu faci lucruri noi.

Copiii au fost sufletul acestui proiect și, chiar dacă inițial nu eram prea încântată de ideea de a lucra cu colegi mai mici, am râs în această săptămână, m-am jucat alături de ei, redescoperind rețeta bucuriei: jocul și voia bună!

Cu siguranță, săptămâna aceasta m-a făcut o persoană mai bună, mai sufletistă, mai înțeleghătoare.

Claudia Brîndușe

Epoci și curente

În fiecare dimineață mă trezeam și mă îndreptam spre școala crezând că totul va fi ceva obișnuit însă ajunsă la școală în acea săptămână altfel mi-am dat seama că nimic nu va fi ca o zi de școală normală.

În fiecare zi aflăm noi lucruri din curente diferite și ce era specific acestora, iar acest lucru era minunat și deloc plictisitor deoarece prin faptul că încercăm să le explicăm copiilor mai

mici am învățat chiar noi ceva nou care ne va fi de folos în viitor printr-o manieră mult mai atractivă decât cea de stat în bancă și de-a fi atent la explicație.

În prima zi toți eram foarte curioși cum va decurge acea zi. Pentru câteva ore am fost nevoiți să renunțăm la hainele cu care suntem obișnuiți și ne-am schimbat în hainele specifice fiecărui curent. A fost foarte interesant să ne punem un pic în locul femeilor și bărbaților din acele timpuri însă noi, fetele, am fost foarte bucuroase că în epoca modernă putem purta teniși și nu suntem nevoite să purtăm pantofi toată ziua. Atât copii mai mici cât și noi am aflat că femeile în timpul renașterii aveau mânecile foarte largi, în timpul romantismului apar decolteurile, în simbolism pe haine se găseau diverse simboluri cum ar fi florile etc.

Când trebuia să plecăm eram foarte tristi deoarece ne simțeam foarte bine în acea atmosferă și chiar ne făcea plăcere să învățăm ceva nou de aceea așteptăm cu nerăbdare următoarea zi.

Oana Pinte

Școala altfel – aceiași elevi, aceiași profesori – altfel de activități

Cosmin Herman,
Director Moodle România

În săptămâna 2-6 aprilie 2012, la Colegiul Național „Moise Nicoară” din Arad, am avut plăcerea să onorez invitația doamnelor profesoare Camelia Circa-Chirilă și Octavia Potocean, coordonatoare ale proiectului cu titlul „Epoci și curente culturale”. Un proiect altfel, bine gândit și bine organizat.

Find invitat în calitate de scriitor arădean, m-am implicat în acest joc altfel. După cum îi spune și titlul, a fost un periplu fermecător prin epoci clasice, romantice, moderne și contemporane, în care s-au evidențiat curente literare și maniera de scriere, s-au discutat contextual scrierile și perioada. Implicarea elevilor a fost covârșitoare, fiecare elev intrând în atmosfera acelor vremi și s-a implicat, la rândul lui, în actul de creație literară.

Beneficiile acestor proiecte sunt reprezentate de faptul că sunt stimulate toate cunoștințele elevilor, creativitatea și angajamentul lucrului în grup, sunt evidențiate responsabilitățile și îmbunătățirea caracterului elevului prin exerciții de socializare și exprimare personală în raport cu ceilalți, acest lucru în învățământul clasic nu se întâmplă.

Mulțumesc Colegiului Național „Moise Nicoară” din Arad pentru posibilitatea de a mă implica în acest proiect și sper să fi adus un aport pozitiv în toate activitățile desfășurate.

Anexe – texte produse de copii în cadrul atelierului de literatură

Trandafirul

Preda Ion Radu
Clasa a II-a, Școala Generală „Aron Cotruș”

Primăvara a venit
Și sunt tare fericit!
C-a-nflorit toată grădina
Și soarele dă lumina.

Mângâiat de raze dulci,
Trandafirul auriu
A-nceput ca să danseze
Cu bujorul rozaliu.

Cu mireasma sa frumoasă
Te scoate atunci din casă,
Petalele-i sunt subțirele,
Să fii mângâiat de ele!

Regele florilor el este
Nu vă mint, nu-i o poveste.
Este floarea fericirii

Este simbolul iubirii.

Poiana trandafirilor

Ciacli Bogdan,
C. N. „Moise Nicoară”, clasa a VI-a A

Trandafirii cei frumoși
Devreme se treziră.
Și la joacă se porniră.
Și jucară, și jucară,
Poiana lor înmiresmară.
Și jucară, și jucară,
Pădurea toată o sculară.
Totul pe dată se-nveseli,
Un vânt cald se porni.
Totul era doar culoare:
Pomi verzi începură a dansa,
Cu trandafirii a cânta.
Lumina soarelui bătea
Și totul de-o strălucire acoperea.

Ursul

Bogdan Tudoran,
C. N. „Moise Nicoară”, clasa a VI-a A

A fost odată un urs brun care trăia într-o pădure. El mânca miere, dar odată a mers la un râu și a văzut că era plin de crocodili. Ursul a intrat în apă și un crocodil a stat nemișcat, apoi crocodilul a sărit la urs și l-a mușcat de coadă.

Ursul a tras crocodilul cu putere, apoi a rămas fără coadă. Ursul s-a supărat, a întors crocodilul cu burta în sus și l-a lovit cu gheara, într-o secundă crocodilul a murit.

Noaptea luminoasă

Ciacli Bogdan,
C. N. „Moise Nicoară”, clasa a VI-a A

Noaptea strălucitoare,
Lumii dă culoare
Apele neștiutoare oglindesc
Frumusețea ei înfiorătoare

Păsările-n nori se pierd
Ca într-o adâncă visare
Vis
Lume plină de nebănuir
Gata de a fi descoperit

Vis
Puterea interioară
De o intensitate tulburătoare
Vis
Gând rupt din Paradis.

Grădina magică

Anyia Circa Chirilă
Clasa a II-a, Școala Generală „Aron Cotruș”

Într-o zi de vară mă duceam în grădina mea. Eram în costumul meu special de balerină. Am auzit și am văzut niște flori dansând. Atunci am început să dansez și eu. Noaptea am visat cu florile dansatoare și, astfel, niciodată nu voi uita ziua florilor care m-au învățat să dansez.

Măreția dansului

Morariu Eduard,
C. N. „Moise Nicoară”, clasa a VI-a A

La început, florile nu aveau numai mirosul și culoarea.

Atunci Dumnezeu a spus:

Fiecare floare va avea propriul dar, care să le deosebească de celelalte!

Pentru a vedea ce dar i se potrivește fiecărei flori, le-a invitat la cel mai mare bal al primăverii, și așa, a început dansul lor. Dumnezeu le-a luat pe toate pe rând, dar l-a scăpat cu privirea pe sfiosul și mititelul trandafir. La un moment dat, Dumnezeu și-a dat seama, și la luat să danseze cu el pe marea scenă. Când sfiosul trandafir a atins scena, aceasta a început să strălucească în mișcările măiestre pe care le făcea. Privindu-l Dumnezeu a realizat că cel mai bun dar pentru acesta este dansul. De atunci el este cel mai mare dansator dintre flori.

Chiar și azi, la miezul nopții, dacă vei merge în grădină, îl vei vedea valsând cu stelele și, dacă ai noroc, te va invita și pe tine.